

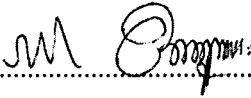
มาตรการความรับผิดชอบทางอาญาแก่ผู้มีหน้าที่ในการดูแลบุคคลวิกลจริต
ศึกษากรณีการปล่อยปละละเลยบุคคลวิกลจริต

สรลณี เข็มเขียว

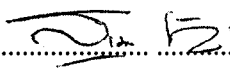
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชากฎหมายอาญาและอาชญาวิทยา
คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
ธันวาคม 2558
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยบูรพา

อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์และคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ได้พิจารณา
วิทยานิพนธ์ของ สราลี เอี่ยมเขียว ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรนิสิตศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายอาญาและอาชญวิทยา
ของมหาวิทยาลัยบูรพาได้

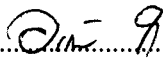
อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์

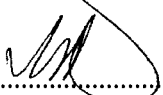
..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.ภูมิ โชคเหมาะ)

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

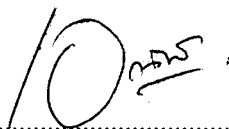
..... ประธาน
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุเมธ เดียววิเศษ)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ภูมิ โชคเหมาะ)

..... กรรมการ
(ดร.อรรัมภา ไวยมุกข์)

..... กรรมการ
(พันตำรวจโท ดร.ประลอง ศิริกุล)

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรนิสิตศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายอาญาและอาชญวิทยา
ของมหาวิทยาลัยบูรพา

..... คณบดีคณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ว่าที่เรือตรี ดร.เอกวิทย์ มณีชร)
วันที่ 24 เดือน ธันวาคม พ.ศ. 2558

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยความเมตตากรุณาและผู้มีพระคุณหลายท่าน ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ภูมิ โชคเหมาะ และ ดร.อรรัมภา ไวยมุข เป็นอย่างสูง ที่ให้ความเมตตาเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ได้กรุณาให้คำแนะนำ ให้ข้อคิด และตรวจแก้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ตั้งแต่เริ่มต้นจนสำเร็จลุล่วง

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.สุเมธ เดียววิเศษ ที่รับเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ พันตำรวจโท ดร.ประลอง ศิริภูท ที่รับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และรองศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.ประทีป ทับอัตรานนท์ อาจารย์ทั้งสามท่านได้สละเวลาอันมีค่า ยิ่ง และได้กรุณาให้คำแนะนำอันมีค่าในการแก้ไขวิทยานิพนธ์

ผู้เขียนขอขอบคุณเพื่อน ๆ เพื่อนร่วมงานทุกท่าน พี่น้อง และคุณณรินทร์วัฒน์ ศรีธัญญากร ที่ได้ให้กำลังใจและให้ข้อเสนอแนะแก่ผู้เขียนเสมอมา

ท้ายนี้ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณบิดามารดา รวมทั้งคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชา ให้ความเมตตา สนับสนุนและเป็นกำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี ขอรำลึกไว้ด้วยความกตัญญูทศเวทิตาตลอดไป

สราลิ เอี่ยมเขียว

54921185: สาขาวิชา: กฎหมายอาญาและอาชญาวิทยา; น.ม. (กฎหมายอาญาและอาชญาวิทยา)

คำสำคัญ: บุคคลวิกลจริต/ ความรับผิดชอบทางอาญา/ การดูแล

สราลี เอี่ยมเขียว: มาตรการความรับผิดชอบทางอาญาแก่ผู้มีหน้าที่ดูแลบุคคลวิกลจริต ศึกษากรณี การปล่อยปละละเลยบุคคลวิกลจริต (MEASURES OF CRIMINAL LIABILITY TO THE CARE - LADEN PERSON OF INSANES STUDY OF ADANDONED INSANE) อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์: ภูมิ โชคเหมาะ, Docteur en Droit., อรรัมภา ไวยมูข, Docteur en Droit., 93 หน้า. ปี พ.ศ. 2558.

งานวิจัยเรื่องนี้ ศึกษาถึงความรับผิดชอบทางอาญาที่เกี่ยวกับผู้มีหน้าที่ดูแลบุคคลวิกลจริตหรือผู้มีจิตผิดปกติ การบังคับใช้กฎหมายอาญา รวมไปถึงการกระทำความผิดทางอาญาของบุคคลวิกลจริตและผู้ที่มีจิตผิดปกติ ซึ่งปัจจุบันนี้ปัญหาของบุคคลวิกลจริตหรือผู้ที่มีจิตผิดปกตินั้นมีมากขึ้น โดยเฉพาะผู้มีหน้าที่ควบคุมดูแลบุคคลวิกลจริตหรือผู้ที่มีจิตผิดปกตินั้น กฎหมายบัญญัติไว้ให้ต้องได้รับโทษทางอาญาที่มีเพียงความผิดลหุโทษเท่านั้น จึงทำให้ผู้มีหน้าที่ในการควบคุมดูแลไม่ใช้ความระมัดระวัง เอาใจใส่ดูแลผู้ที่อยู่ในความควบคุมดูแลให้มากเป็นพิเศษ ปล่อยปละละเลยให้บุคคลวิกลจริตหรือผู้ที่มีจิตผิดปกตินั้นออกไปเที่ยวข้างนอก ไปกระทำความผิดหรือรบกวนผู้อื่น สร้างความเสียหายให้แก่บุคคลอื่น เนื่องจากบุคคลประเภทนี้จะมีกิริยาอาการ ความคิด ความเข้าใจ สภาพอารมณ์ไม่เหมือนกับคนทั่วไป ในบางครั้ง บางเวลา บางสภาพแวดล้อม อาจจะขาดความสำนึก ความรู้สึก ความรับผิดชอบ หรือไม่ในบางเวลาอาจจะมีอาการผิดปกติเหมือนกับคนทั่วไป ซึ่งถ้าหากบุคคลวิกลหรือผู้ที่มีจิตที่ผิดปกติไปปะปนกับบุคคลทั่วไปก็จะไม่สามารถรู้ได้เลยว่า บุคคลนั้นมีความผิดปกติ ซึ่งโทษของผู้ที่มีหน้าที่ในการควบคุมดูแลและได้ปล่อยปละละเลยให้บุคคลวิกลจริตหรือผู้ที่มีจิตผิดปกติ นั้นไม่เพียงพอสำหรับความเสียหาย และเหตุร้ายที่อาจจะเกิดขึ้น

จากการศึกษาพบว่ามีเพียงประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 373 ซึ่งเป็นเพียงความผิดลหุโทษ ที่ผู้มีหน้าที่ดูแลบุคคลวิกลจริตจะได้รับ เป็นโทษปรับเพียง 500 บาท ความรับผิดชอบดังกล่าวจึงไม่สามารถที่จะทำให้ผู้มีหน้าที่ดูแลบุคคลวิกลจริต ใช้ความระมัดระวังในการดูแลได้ การปล่อยปละละเลย อาจเป็นการกระทำโดยเจตนา หรือการกระทำที่ประมาทเลินเล่อก็ได้ ผู้มีหน้าที่ในการดูแลบุคคลวิกลจริตและผู้ที่มีจิตผิดปกตินอกจากจะเป็นญาติ หรือผู้อนุบาลยังหมายถึงความรวมถึง ผู้ที่อาศัยอยู่ร่วมกับบุคคลวิกลจริตหรือผู้มีจิตผิดปกติ แพทย์ พยาบาลที่ทำการรักษา และผู้มีหน้าที่ในการดูแลควบคุมอันเกิดจากสัญญาทางแพ่งด้วย

ในการศึกษาดังกล่าวผู้วิจัยเห็นว่า ควรที่จะมีการปรับปรุงมาตรการความรับผิดชอบทางอาญา ให้ผู้ดูแลบุคคลวิกลจริต หรือผู้มีจิตผิดปกติ มีความรับผิดชอบทางอาญาที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งจากเดิมเป็นเพียงความผิดลหุโทษเท่านั้น

54921185: MAJOR: MASTER OF LAWS; LL.M.

KEYWORDS: INSANE / ADANDONED/ CRIMINAL LIABILITY

SARALI AIMKHIEW: MEASURES OF CRIMINAL LIABILITY TO THE CARE - LADEN PERSON OF INSARES STUDY OF ADANDONED INSANE.

ADVISORY COMMITTEE: POOM CHOKMOH, DOCTEUR EN DROIT., AONRAMPA WAIMUK, DOCTEUR EN DROIT., 93 P. 2015.

This research studies the criminal offenses that involve a person whose duty is to take care of a psychotic patient or a psychotic patient himself. Inclusive of the enforcement of the Criminal Law along with the criminal offenses committed by a psychotic person or a mentally impaired patient. At present, the problems related to psychotic patients or mentally impaired patients are on the rise especially the person in charge of taking care of psychotic patients along with the psychotic patients themselves. The law only stipulates that the guilty be received light punishment on committing any criminal offense. This results in the caretaker to be careless when taking care of the patients that they are in charge of. The caretakers are neglecting these psychotic patients and led them roam about freely outside the facility, causing disturbances and damages to other people. Psychotic patients have varied behaviors, thoughts, understandings, emotional states that differ from normal people. On some occasions, sometimes, in some environment; they might lose consciousness, feelings, and responsibilities. But, on some instance they might behave normally like normal people.

It is simple to distinguish psychotic patients when they are among the crowd of normal people by identifying their behaviors. The punishment that the caretaker receives from carelessly neglecting the psychotic patients or the mentally impaired patients is inadequate to the loss or any event that might result.

According to the study, there is only the Penal Code Section 373, which simply prescribes light punishment that the caretaker has to pay the fine of 500 Baht. This kind of punishment is too lenient and will not hold enough accountability of the psychotic patients caretaker to make them more careful. Negligence could happen either intentionally or carelessly. The people responsible for taking care of the psychotic patients apart from their relatives and guardians also extends to include the people residing with the psychotic patients or the mentally impaired patients such as the doctor and nurse who are responsible for treating the patients, as well as the people in charge of handling the patients as stated in the civil agreement.

In this study, the researcher has an opinion that there should be a revision regarding the punishment prescribed in the Penal Code to the psychotic patients and the mentally impaired patients caretaker. The initial light punishment should be increased to be more severe.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญภาพ	ซ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
ขอบเขตการวิจัย.....	5
สมมุติฐานของการวิจัย	6
วิธีดำเนินการวิจัย.....	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
นิยามศัพท์เฉพาะนิติจิตเวช	7
2 ประวัติความเป็นมา แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญาแก่ผู้มีหน้าที่ใน	
การดูแลบุคคลวิกลจริต.....	11
ประวัติความเป็นมาของผู้ป่วย	11
ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลบุคคลวิกลจริต	21
แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับบุคคลวิกลจริตและผู้มีจิตผิดปกติ	25
ทฤษฎีเกี่ยวกับการลงโทษ.....	29
ทฤษฎีการลงโทษเพื่อป้องกันหรือข่มขู่ยับยั้งหรือแบบอรรถประโยชน์ (Utilitarian theory).....	32
ทฤษฎีการลงโทษเพื่อปกป้องคุ้มครองสังคม (Social protection theory).....	38
วัตถุประสงค์การลงโทษ	39
ทฤษฎีความรับผิดชอบในการทำละเมิดของบุคคลอื่น (Vicarious liability)	40

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3	42
มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญากับผู้ดูแลบุคคลวิกลจริต	42
ความวิกลจริต	42
หลักกฎหมายอาญาที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีผู้วิกลจริตและผู้ปกครอง	44
การกระทำโดยประมาท	61
การตั้งผู้แทนเฉพาะคดี.....	65
ประมวลกฎหมายที่เกี่ยวข้องในประเทศไทย.....	68
องค์ประกอบความผิด	71
กฎหมายที่เกี่ยวข้องในต่างประเทศ.....	72
4	76
วิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบของผู้มีหน้าที่ดูแล	
บุคคลวิกลจริต	76
วิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายอาญาในการกำหนดความรับผิดชอบของผู้มีหน้าที่	
ดูแลบุคคลวิกลจริต.....	76
วิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายอาญาในการลงโทษผู้ดูแลบุคคลวิกลจริต	79
5	83
สรุป และข้อเสนอแนะ	83
สรุป	83
ข้อเสนอแนะ	85
บรรณานุกรม	87
ประวัติย่อของผู้วิจัย	93

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 แผนผังองค์ประกอบการกระทำความผิดทางอาญา	58

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

บุคคลวิกลจริตเป็นผู้ที่มีความผิดปกติทางจิต บุคคลจำพวกนี้มีโอกาสในการก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย เสรีภาพตลอดจนทรัพย์สินทั้งของตนเองหรือผู้อื่น ผู้ที่มีความใกล้ชิดกับบุคคลวิกลจริต โดยเฉพาะคนในครอบครัวมีหน้าที่จะต้องดูแลเอาใจใส่ต่อผู้ที่มีความผิดปกติทางจิตให้มาก เพื่อป้องกันมิให้เกิดเหตุร้ายขึ้น

ปัจจุบันสังคมไทยได้มีบุคคลจำนวนไม่น้อยที่มีสภาพจิตไม่ปกติ ซึ่งบุคคลเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดปัญหาแก่สังคมหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกระทำผิดอาญาทำให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น ๆ อาทิ การฆ่าข่มขืน การทำร้ายผู้อื่น หรือการยึดตัวบุคคลอื่นเป็นตัวประกัน การทำลายทรัพย์สิน หรือการวางเพลิงเผาทรัพย์สินตนเอง หรือของผู้อื่น ฯลฯ

เมื่อกล่าวถึงสถานการณ์สุขภาพจิตของคนไทย พบว่า ในปีงบประมาณ 2554 โรคทางจิตเวชที่พบมากที่สุดในประเทศไทย ได้แก่ โรควิตกกังวล รองลงมาคือ โรคจิต (Psychosis) และโรคซึมเศร้า ตามลำดับ ซึ่งเมื่อพิจารณาย้อนไปในปีงบประมาณ 2553 นั้น กลับพบว่า โรคจิต เป็นโรคทางจิตเวชที่พบมากที่สุด รองลงมาคือ โรควิตกกังวล และโรคซึมเศร้า นอกจากนี้ ข้อมูลอัตราการป่วยจากโรคที่สำคัญ ในปีดังกล่าวพบว่า โรคจิตและพฤติกรรม และโรควิตกกังวลพบมากที่สุด ในปีงบประมาณ 2552 ตามลำดับ (กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, 2555)

บุคคลวิกลจริต ตามที่ได้กล่าวข้างต้นนั้น มิได้หมายความว่า บุคคลผู้มีจิตผิดปกติหรือตามที่เข้าใจกันว่าเป็นบ้าเท่านั้น แต่หมายรวมถึง บุคคลผู้มีกิริยาอาการผิดปกติเพราะสติวิปลาส คือขาดความรำลึก ขาดความรู้สึกลึก และขาดความรับผิดชอบด้วย เพราะบุคคลดังกล่าวไม่สามารถประกอบกิจการของตนเองหรือประกอบภารกิจส่วนตัวของตนได้ เช่น ไม่รู้สึกลึกตนเองและพุดจารู้เรื่องบ้าง ไม่รู้เรื่องบ้าง ซึ่งแพทย์ให้การวินิจฉัยว่า เป็นโรคสมองฝ่อ หรือสมองเสื่อมขั้นรุนแรงไม่สามารถรักษาให้หายขาดได้ ตลอดจนไม่อาจปฏิบัติภารกิจส่วนตัวได้ ถือได้ว่าเป็นคนไม่มีสติสัมปชัญญะ ไร้ความสามารถที่จะดำเนินกิจการทุกสิ่งทุกอย่างได้ด้วยตนเอง พอถือได้ว่าเป็นบุคคลวิกลจริต ตามความหมายแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 28 แล้ว (คำพิพากษาฎีกาที่ 5466/2537)

บุคคลวิกลจริตและบุคคลผู้มีจิตผิดปกติ พระราชบัญญัติ สุขภาพจิต พ.ศ. 2551 มาตรา 3 ว่า “ความผิดปกติทางจิต” หมายความว่า อาการผิดปกติของจิตใจที่แสดงออกมาทางพฤติกรรม อารมณ์ ความคิด ความจำ สติปัญญา ประสาทการรับรู้ หรือการรู้เวลา สถานที่ หรือบุคคล รวมทั้ง อาการผิดปกติของจิตใจที่เกิดจากสุราหรือสารอื่นที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท และองค์การอนามัยโลกได้ประกาศปรับปรุงแก้ไขการจำแนกประเภทของความผิดปกติทางจิตใจ โดยแบ่งประเภทของความผิดปกติทางจิตออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ คือ

อาการทางกาย มีอาการเจ็บป่วยทางกาย เช่น ความกังวลทำให้ระบบหัวใจผิดปกติ มีอาการใจสั่น ใจเต้น แสดงอาการหอบ ท้องอืด ท้องเฟ้อความกังวลทำให้รับประทานอาหารไม่ได้ หรือรับประทานอาหารมากเกินไป นอนไม่หลับ อ่อนเพลีย ปัสสาวะบ่อย ท้องผูก ประจำเดือนไม่มาตามปกติความดันโลหิตสูง ปวดศีรษะ เป็นลม ชักเกร็ง ปวดข้อ ปวดหลัง เป็นต้น

อาการทางใจ มีอาการแสดงออกทางความรู้สึก ความคิด อารมณ์ ความจำ สมาธิ เช่น

ก. ด้านความรู้สึก ได้แก่ รู้สึกไม่สบาย น้อยใจ ไม่รักใคร่ หลงตัวเอง

ข. ด้านความคิด ได้แก่ หมกมุ่น ฟุ้งซ่าน สับสน คิดมาก หลงผิด ประสาทหลอน หนูแว่ว เบื่อชีวิต คิดอยากตาย มีความคิดแปลก ๆ

ค. ด้านอารมณ์ ได้แก่ ซึมเศร้า กังวล อารมณ์อ่อนไหว เปลี่ยนแปลงง่าย ครั่นคร้ามมากเกินไป อารมณ์ไม่เหมาะสม ไม่มีสมาธิและความจำเสื่อม

อาการทางพฤติกรรม มีการแสดงออกแตกต่างจากปกติหรือลักษณะทางสังคมไม่ยอมรับ เช่น ก้าวร้าว ทำลายทรัพย์สิน ทำร้ายผู้อื่น แยกตัว ตีดยาเสพติด ประพฤติผิดทางเพศ เจ้าระเบียบเกินไป ย้ำคิด ย้ำทำ ฟุ้งพ้อผู้อื่น แต่งกายไม่เหมาะสมกับเพศและวัย ลักขโมย พุดปด เป็นต้น

ปัญหาสุขภาพจิตที่แสดงออกทางพฤติกรรม โดยเฉพาะพฤติกรรมทางเพศพวกนี้ จะไม่สามารถเก็บกอดความรู้สึกได้ เมื่อมีโอกาสเวลาใดจะมีความต้องการอย่างผิดปกติและรุนแรง แสดงออกโดยไม่รู้ตัว ได้แก่

1. Homosexual รักร่วมเพศ สนใจเพศเดียวกัน
2. Incest มีความสัมพันธ์ทางเพศกับสายโลหิตเดียวกัน
3. Pedophilia การชอบร่วมเพศกับเด็กเล็ก ๆ
4. Best- Tiolity ความรู้สึกรักใคร่ในสัตว์เครื่องาน
5. Satyiasis ความรู้สึกมักมากในทางกามารมณ์ ชอบมีความรู้สึกแปลก ๆ
6. Nymphomania หญิงที่มีความรู้สึกทางอารมณ์จัด
7. Exhibitionism ชอบอวดอวัยวะเพศให้เพศตรงข้ามดู
8. Sadism เพศชายที่ชอบกระตุ้นโดยการทารุณเพศตรงข้าม

9. Masochism เพศหญิงที่ชอบให้ฝ่ายตรงข้ามทำให้เจ็บปวดทรมาน

10. Kleptomania พวกที่ชอบขโมยหรือสะสมกางเกงใน เสื้อชั้นในหญิงสาว

นอกจากนั้นพระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 มาตรา 3 นิยาม “ความผิดปกติทางจิต”

หมายความว่า อาการผิดปกติของจิตใจที่แสดงออกมาทางพฤติกรรม อารมณ์ ความคิด ความจำสติปัญญา ประสาทการรับรู้ หรือการรู้เวลา สถานที่ หรือบุคคล รวมทั้งอาการผิดปกติของจิตใจที่เกิดจากสารหรือสารอื่นที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท

คนวิกลจริต (Person of unsound mind, insane person) หมายถึง บุคคลที่มีความประพฤติกิริยาผิดปกติ หรือไม่สามารแยกแยะผิดชอบชั่วดี เพราะสติวิปลาส กฎหมายหลายฉบับมักจะกล่าวถึงข้อยกเว้นหรือข้อห้ามสำหรับคนวิกลจริตอยู่เสมอ

วิกลจริต (โรคจิต) คือ ภาวะผิดปกติทางจิตที่มีความผิดปกติของความคิด อารมณ์ พฤติกรรมอย่างมากจนไม่อยู่ในโลกของความเป็นจริง เช่น คนบางคนอาจจะมีอาการของ

- ความคิดหลงผิด (ระแวงถูกสะกดรอยตาม ถูกทำร้าย ถูกนินทา ถูกควบคุมโดยอำนาจไสยศาสตร์หรือไม่โครซิฟ)
- ประสาทหลอน (ได้ยินหูแว่วเสียงคนพูดถึงตนเอง ภาพหลอน)
- พฤติกรรมแปลกผิดประหลาดจากปกติ (วุ่นวายมาก ทำท่าแปลกๆ)
- พุดจาผิดปกติ (พุดฟังไม่รู้เรื่อง ไม่ปะติดปะต่อ ใช้ภาษาแปลก ๆ)
- เฉื่อยชา อยู่เฉยๆนิ่งๆ เก็บตัว ไม่สนใจสังคม ไม่ดูแลตนเอง ดูเหมือนคนขี้เกียจ

โดยทั่วไป ผู้ป่วยจะไม่คิดและไม่เชื่อว่าตนเองผิดปกติไป เมื่อผู้ป่วยมีอาการของอาการหลงผิด ระแวง หรือประสาทหลอน ผู้ป่วยจะเชื่ออย่างจริงจังว่ามีสิ่งนั้นหรือการรับรู้พิเศษนั้น ๆ เกิดขึ้นกับตนเองจริง ๆ แม้ว่าคนใกล้ชิดจะพยายามชี้แจงว่าเป็นไปไม่ได้ ผู้ป่วยก็จะไม่เชื่อ ช่วงที่อาการไม่รุนแรงนัก ผู้ป่วยอาจพยายามปกปิดอาการและความเชื่อเพราะกลัวถูกหาว่าผิดปกติ แต่เมื่อมีอาการหนักขึ้น ผู้ป่วยจะแยกแยะความเป็นจริงไม่ได้ และแสดงอาการผิดปกติชัดเจนขึ้น

เมื่อบุคคลวิกลจริตได้ไปกระทำความผิดทางอาญา ก็จะมีผลทางกฎหมายตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 65 กล่าวคือ

1. ผู้ใดกระทำความผิดในขณะที่ไม่สามารถรู้ผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้ผู้นั้นไม่ต้องรับโทษสำหรับความผิดนั้น (มาตรา 65 วรรคแรก)
2. แต่ถ้าผู้กระทำความผิดยังสามารถรู้ผิดชอบอยู่บ้าง หรือยังสามารถบังคับตนเองได้บ้าง บุคคลวิกลจริตนั้นต้องรับโทษสำหรับความผิดนั้น แต่อย่างไรก็ตามศาลก็จะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายได้กำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้ (มาตรา 65 วรรคสอง)

สำหรับกรณีของประเทศไทย การป้องกันมิให้ผู้ที่มีหน้าที่ในการดูแลบุคคลวิกลจริตและผู้มีจิตผิดปกติมิให้ก่อเหตุร้ายขึ้นนั้น ไม่ปรากฏบทบัญญัติในกฎหมาย จะมีอยู่ที่เช่นที่ปรากฏในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 373 ซึ่งบัญญัติว่า “มาตรา 373 ผู้ใดควบคุมดูแลบุคคลวิกลจริตปล่อยปละละเลยให้ บุคคลวิกลจริตนั้นออกเที่ยวไปโดยลำพัง ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน ห้าร้อยบาท

การที่ปล่อยปละละเลยให้บุคคลวิกลจริตออกไปเที่ยวข้างนอกและทำให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น ไม่ว่าจะทำความเสียหายหรือการกระทำผิดอาญาต่อบุคคลอื่น ทำให้ผู้อื่นได้รับความเสียหาย บุคคลที่เป็นผู้ดูแลบุคคลวิกลจริตต้องได้รับโทษด้วยเว้นแต่ ผู้นั้นสามารถแสดงได้ว่าตนเองนั้น ไม่ได้ละเลยหรือปล่อยให้บุคคลคนนั้นออกไปทำให้อื่นเกิดความเสียหาย แต่ถ้าเกิดไม่สามารถแสดงให้เห็นว่าตนนั้น ไม่ได้ปล่อยปละละเลยก็มีโทษทางอาญา ด้วยเหตุว่าความผิดดังกล่าวเป็นความผิดลหุโทษที่ไม่ต้องการเจตนาของผู้กระทำ ดังนั้นความหมายของคำว่า ผู้ควบคุมดูแลตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 373 คือ บุคคลทั่วไปที่หน้าที่ในการควบคุม และดูแลบุคคลวิกลจริตดังกล่าว รวมถึงหน้าที่ตามภาระงานอีกด้วย เช่น พ่อ แม่ พี่ น้อง ลุง ป้า น้า อา ปู่ ย่า ตา ยาย ลูก หลาน ญาติ ฯลฯ ควบคุมดูแล โดยการให้บุคคลวิกลจริตนั้นอยู่ใต้การบังคับบัญชาตน และอยู่ในความคุ้มครองดูแลของตนเสมอ โดยไม่ปล่อยปละให้บุคคลวิกลจริตดังกล่าวไปกระทำการอันหนึ่งอันใดให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่นได้

การควบคุมดูแลบุคคลวิกลจริต ถือเป็นหน้าที่อย่างหนึ่ง แม้จะไม่มีบำเหน็จ หรือค่าจ้างก็ตาม แต่บุคคลวิกลจริตก็เป็นภัยในตัวเองอยู่แล้ว ดังเช่น วัตถุอันตรายที่พร้อมจะสร้างความเสียหายให้กับสังคม เมื่อพิจารณาจากตัวบทกฎหมาย พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 หรือพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับบุคคลที่มีความผิดปกติทางจิต หรือผู้ป่วยทางจิต จะเห็นได้ว่าไม่มีบทบัญญัติใดที่มีมาตรการให้ผู้ดูแลบุคคลวิกลจริตต้องรับผิดชอบทางอาญาในกรณีที่ปล่อยปละละเลยให้บุคคลวิกลจริตไปสร้างปัญหากับสังคม

กรณีที่ผู้ควบคุมดูแลบุคคลคนวิกลจริตหรือผู้มีจิตผิดปกติ และบุคคลวิกลจริตหรือผู้มีจิตผิดปกติ นั้น ไปก่ออาชญากรรม อันเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่สังคม ซึ่งรวมถึงผู้เสียหาย กรณีเช่นนี้ผู้ควบคุมดูแลควรจะเข้ามามีส่วนในความรับผิดชอบอาญาในลักษณะ ความรับผิดชอบทางอาญาแทนบุคคลอื่น (Vicarious liability) หรือเรียกว่า หลักความรับผิดชอบอาญาที่เกิดจากบุคคลภายนอกด้วย และยังมีหลักทฤษฎีการกำหนดปริมาณของกฎหมายอาญา ซึ่งวางหลักเกณฑ์ไว้หลายหลักเกณฑ์ คือ หลักเกณฑ์ว่าด้วยการกำจัด หลักเกณฑ์ว่าด้วยความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ หลักเกณฑ์แบบปฏิฐาน หลักเกณฑ์แบบผสมผสาน กล่าวคือ หลักทฤษฎีการกำหนดปริมาณทางอาญาสามารถบอกได้ว่ากฎหมายอาญานั้น มีขอบเขตแค่ไหนและการขยายขอบเขตของกฎหมายอาญานั้นควรจะ

หยุดลง ณ ที่ใด ซึ่งในส่วนของกฎหมายสารบัญญัติเป็นเรื่องของการให้คำนิยามแก่พฤติกรรมที่ต้องห้าม พร้อมกันนั้นก็จะต้องกำหนดผลลัพธ์ของพฤติกรรม เช่น การลงโทษหรือมาตรการอื่นใดที่เหมาะสมอันถือกันว่าเป็นสภาพบังคับที่ถือเป็นสาระสำคัญของกฎหมายอาญา

การปล่อยปะละเลยให้บุคคลวิกลจริตหรือผู้มีจิตผิดปกติ จนบุคคลนั้นก่อเหตุร้ายอันเป็นภัยต่อสังคมไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้ จะมีก็เพียงมาตรา 373 เท่านั้น กรณีซึ่งการปล่อยปะละเลยดังกล่าวนั้น เกิดขึ้นด้วยความประมาทหรือเจตนาของผู้กระทำก็ตาม โดยการปล่อยปะละเลยถือเป็นการกระทำประเภทหนึ่งตาม ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 59 วรรคห้า ที่ผู้ดูแลบุคคลวิกลจริตนั้นปล่อยปะละเลยให้บุคคลวิกลจริตไปกระทำความผิดทางอาญา ไม่ว่าจะด้วยความประมาท หรือด้วยเจตนาก็ตาม

ผู้วิจัยเห็นจึงเห็นว่าผู้ที่มีหน้าที่ในการควบคุมดูแลบุคคลวิกลจริต หรือผู้มีจิตผิดปกติ จะต้องรับผิดชอบในกรณีที่บุคคลวิกลจริต หรือผู้มีจิตผิดปกติ นั้น ไปกระทำความผิดทางอาญาอันก่อให้เกิดภัยอันตรายต่อสังคม ไม่ว่าจะผู้นั้นจะมีเจตนา หรือประมาทก็ตามและผู้วิจัยจึงเห็นสมควรที่จะมีการปรับปรุงและแก้ไขกฎหมายในส่วนความรับผิดชอบทางอาญา แก่ผู้ที่มีหน้าที่ดูแลบุคคลวิกลจริตหรือผู้มีจิตผิดปกติ ในการปล่อยปะละเลยให้บุคคลดังกล่าวไปก่อเหตุร้ายอันเป็นภัยต่อสังคม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาและปัญหาของความรับผิดชอบทางอาญาแก่ผู้ที่มีหน้าที่ดูแลบุคคลวิกลจริตและได้ปล่อยปะละเลยจนบุคคลดังกล่าวนั้นกระทำความผิดทางอาญา
2. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาแนวคิดและทฤษฎีในการรับผิดชอบทางอาญาของผู้มีหน้าที่ดูแลบุคคลวิกลจริต
3. เพื่อศึกษามาตรการกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับวิธีการกำหนดความรับผิดชอบทางอาญาของผู้มีหน้าที่ดูแลบุคคลวิกลจริตในกฎหมายของประเทศไทยและต่างประเทศ
4. เพื่อศึกษาวิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญาของผู้มีหน้าที่ดูแลบุคคลวิกลจริต
5. เพื่อสรุปและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญาของผู้มีหน้าที่ดูแลบุคคลวิกลจริต

ขอบเขตการวิจัย

ศึกษาหลักเกณฑ์และแนวทางที่เกี่ยวข้องในประเทศไทยและต่างประเทศในการกำหนดความรับผิดชอบของผู้มีหน้าที่ดูแลบุคคลวิกลจริตในความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำของบุคคล

วิกฤตและผู้มีจิตศรัทธา การวิจัยนี้ได้ศึกษาถึงแนวคิดในทางกฎหมายอาญาเกี่ยวกับการกระทำผิดทางอาญาของบุคคลวิกฤต

สมมติฐานของการวิจัย

บทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญายังมีข้อบกพร่องในเรื่องการกำหนดความรับผิดชอบทางอาญาแก่ผู้มีหน้าที่ดูแลบุคคลวิกฤตและผู้มีจิตศรัทธาในการปล่อยปละละเลยให้บุคคลดังกล่าวไปกระทำความผิดทางอาญา ซึ่งจำเป็นต้องมีกฎหมายในการกำหนดความผิดดังกล่าวแก่ผู้มีหน้าที่ดูแลบุคคลวิกฤตและผู้มีจิตศรัทธา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเอกสาร (Documentary research) โดยอ้างอิงจากตำรา หนังสือ บทความ วารสารกฎหมาย รายงานทางวิชาการ ประมวลกฎหมายอาญา และคำพิพากษาของศาลฎีกา ทั้งนี้ ได้ค้นคว้าข้อมูลทางด้านเอกสารจากห้องสมุดต่าง ๆ เช่น ห้องสมุดบัณฑิตวิทยาลัย และห้องสมุดกลางของมหาวิทยาลัยบูรพา ห้องสมุดกลางของมหาวิทยาลัยศรีปทุม ห้องสมุดคณะนิติศาสตร์ สถาบันวิทยบริการของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ตลอดจนการค้นคว้าข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบความเป็นมาและปัญหาของความรับผิดชอบทางอาญาแก่ผู้มีหน้าที่ดูแลบุคคลวิกฤตและได้ปล่อยปละละเลยจนบุคคลดังกล่าวนั้นกระทำความผิดทางอาญา
2. ทำให้ทราบประวัติความเป็นมา แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญาของผู้มีหน้าที่ดูแลบุคคลวิกฤต
3. ทำให้ทราบมาตรการกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับวิธีการกำหนดความรับผิดชอบทางอาญาของผู้มีหน้าที่ดูแลบุคคลวิกฤตในกฎหมายของประเทศไทยและต่างประเทศ
4. ทำให้ทราบมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญาของผู้มีหน้าที่ดูแลบุคคลวิกฤต
5. ทำให้ทราบข้อสรุปและข้อเสนอแนะทางกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญาของผู้มีหน้าที่ดูแลบุคคลวิกฤต

นิยามศัพท์เฉพาะนิติจิตเวช

นิติจิตเวช แปลตามศัพท์โดยตรง หมายถึง วิชาจิตเวชที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย กล่าวคือ บุคคลที่วิกลจริต ไปกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่กฎหมายระบุว่าเป็นความผิดและต้องรับโทษ เพื่อเป็นการให้ความเป็นธรรม ศาลจำเป็นต้องให้แพทย์ ซึ่งถือว่าเป็นพยานผู้ชำนาญการพิเศษ ทำการตรวจวินิจฉัยแล้วแจ้งให้ศาลทราบ หรือเรียกตัวแพทย์ไปให้ปากคำในศาลด้วย เช่น ผู้กระทำความผิดวิกลจริตมาตั้งแต่เมื่อไร ความวิกลจริตนั้นมีมากน้อยเพียงใด เป็นตลอดเวลาหรือเป็น ๆ หาย ๆ และขณะกระทำความผิดวิกลจริตหรือไม่ สามารถรู้ผิดชอบหรือบังคับตนเองได้มากน้อยเพียงใด จะต้องใช้เวลารักษานานแค่ไหน ถ้าปล่อยให้อยู่ภายนอกจะเป็นอันตรายต่อบุคคลอื่นมากน้อยเพียงใด เป็นต้น ดังนั้น วิชานิติเวชจึงมีความหมายกว้าง ครอบคลุมถึงอาชญาวิทยา ทัณฑวิทยา และการวินิจฉัยโรคของผู้กระทำความผิด รวมถึงศิลปะการให้ถ้อยคำแก่ศาล (สุทธิพร เจณณวาสิน, 2553)

หลักเกณฑ์การตรวจวินิจฉัยทางนิติจิตเวช

ควรทำงานเป็นทีม อันประกอบด้วยจิตแพทย์ พยาบาลจิตเวช นักจิตวิทยาคลินิก เป็นต้น

1 พิจารณาวัตถุประสงค์จากหนังสือส่งตัวหรือใบคำร้อง

2 การตรวจทางจิตเวช

3 รวบรวมข้อมูลทั้งทางแพทย์และทางกฎหมาย

4 วิเคราะห์และประชุมตัดสิน

5 สรุปการวินิจฉัยทางแพทย์และกฎหมาย

ข้อกฎหมายสำคัญ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้ป่วยทางจิตเวช เช่น ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 65 หรือ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 29 หรือ 34 แม้ได้ประกาศใช้มาแล้วไม่น้อยกว่า 30 ถึง 50 ก็ตาม ยังไม่มีค่านิยมที่เป็นทางการหรือมีข้อสรุปจากบุคลากรที่เกี่ยวข้อง คือ นักกฎหมาย และจิตแพทย์เลย ผู้เขียนจึงได้คัดลอกการรวบรวมศัพท์นิติจิตเวชของ นายแพทย์ประทีป ลิขิตเลอสรวง มาไว้เพื่อพิจารณาเป็นแนวทางต่อไป

1. ไม่สามารถรู้ผิดชอบ

ก. ศ.จิตติ ดิงศภักดิ์ “จะไม่รู้ผิดชอบในการกระทำลงนั้น โดยเฉพาะมิใช่ในการกระทำอื่น ๆ โดยทั่วไป และมีได้หมายความว่าไม่รู้หรือไม่ว่าถูกหรือผิดกฎหมายเท่านั้น แต่รวมรวมถึงไม่รู้ว่าผิดหรือชอบด้วยศีลธรรม”

ข. ศ.ดร.หยุด แสงอุทัย “ไม่ได้หมายความว่า ถึงกับจะต้องรู้ว่าการกระทำของตนเป็นความผิดต่อกฎหมาย แต่หมายความว่า ไม่รู้ว่าเป็นการกระทำที่ควรทำหรือไม่ เช่น เพราะเป็นโรคจิต จึงไม่สามารถรู้ว่าการเอามีดดาบฟันคอคน จะทำให้คนตายได้”

ก. ศ.ดร.อุททิส แสนโกศิก “ไม่รู้สภาพของผู้กระทำของตัว เช่น ไม่รู้ว่าการเอาปืนยิงคน จะทำให้คนตายได้ หรือไม่รู้ว่าการกระทำของตนดีหรือชั่ว ถูกหรือผิดอย่างไร เช่น ไม่รู้ว่าการฆ่าคน กับสัตว์ต่างกันอย่างไร”

2. ไม่สามารถบังคับตนเองได้

ก. ศ.จิตติ ดิงศภัทย์ “จิตใจของผู้กระทำสามารถบังคับการกระทำได้ โดยรู้สำนึกและรู้ว่า ผิด แต่ผู้กระทำไม่สามารถบังคับจิตใจของตนได้เพราะความบกพร่องของจิต”

ข. ศ.ดร.หยุด แสงอุทัย “ไม่สามารถจะห้ามจิตใจมิให้บังคับร่างกายให้กระทำการนั้นได้ ไม่ว่าตัวผู้กระทำเองจะสามารถรู้ผิดชอบหรือไม่ เช่น โดยการเป็นโรคจิต ผู้กระทำอาจรู้ว่าการฆ่าคน เป็นสิ่งไม่ควรทำ แต่ผู้กระทำรู้สึกว่าจะไม่ฆ่าคนใจจะขาด จำต้องฆ่าให้ได้”

ก. ศ.ดร.อุททิส แสนโกศิก “ไม่สามารถใช้สติเหนี่ยวรั้งมิให้กระทำการที่ตนได้กระทำ ไปนั้นได้ ซึ่งอาจเป็นว่าทั้ง ๆ ที่รู้ว่าการนั้นเป็นผิด แต่ก็ไม่อาจหักห้ามใจมิให้กระทำลงไปได้”

3. จิตบกพร่อง

ก. ศ.จิตติ ดิงศภัทย์ “ผู้ที่สมองไม่เจริญเติบโตตามวัย หรือบกพร่องมาตั้งแต่กำเนิด หรือเสื่อมลงเพราะความชรา”

ข. ศ.ดร.หยุด แสงอุทัย “คุณสมบัติของมันสมองบกพร่อง”

ก. ศ.ดร.อุททิส แสนโกศิก “คุณสมบัติของมันสมองบกพร่อง คือ สมองไม่เจริญขึ้นตามวัย”

ง. น.พ.เชียร สิริยานนท์ “ควรตรงกับ Mental deficiency หรือ Defective หรือ Feeble-mindedness คือ โรคปัญญาอ่อน และบุคคลประเภทบกพร่องหรือทราวมในศีลธรรม (Psychopath or Sociopath) อนึ่ง พยาน - แพทย์ ให้ถ้อยคำเกี่ยวกับความรู้ผิด รู้ชอบในรายปัญญาอ่อน นั้น ๆ ว่า ควรเทียบได้กับเด็กอายุเท่าใด (Mental age) อย่างไรก็ตาม ความรู้ผิดทางอาญาไม่ได้ขึ้นกับ อายุเขาวนแต่อย่างเดียว ต้องดูสภาพจิตที่เหมาะสมหรือไม่เหมาะสมกับการประกอบอาชญากรรมนั้น ๆ ด้วย”

จ. รายงานการประชุม “แปลมาจาก Mental deficiency เป็นภาวะที่เป็นอยู่ตลอดไป ไม่ใช่ เพิ่งร่างประมวลกฎหมายอาญา เกิดขึ้นขณะกระทำผิดเท่านั้น”ของอนุกรรมการฯ

4. โรคจิต

ก. ศ.จิตติ ดิงศภัทย์ “เป็นความบกพร่องแห่งจิตที่เกิดจากโรค (Pathological) รวมทั้งผู้ที่มี อาการคลุ้มคลั่งจิตเภท (Schizophrenia) หรือผู้ที่มีปัญญาความคิดดีแต่สติทราวม (Psychopath)”

ข. ศ.ดร.หยุด แสงอุทัย “มันสมองเป็นโรค”

ก. ศ.ดร.อุททิส แสนโกศิก “มันสมองเป็นโรคหรือที่เรียกกันอย่างทั่วไปว่า เป็นบ้า”

ง. น.พ.เชิธร สิริยานนท์ “ควรตรงกับ Mental disease หรือ Disorder คือ โรคทั้งปวงที่ทำให้เกิดความวิตลจริตแก่นมนุษย์”

จ. ศ.น.พ.อรุณ ภาคสุวรรณ “ควรจะหมายถึง โรคจิตเภท (Schizophrenia) กับ โรคอารมณ์วิปลาศ (Manic-depressive psychosis)”

ฉ. รายงานฯ “แปลมาจาก Mental disease หรือ Psychosis หมายถึง คนวิตลจริตหรือคนบ้า”

5. จิตฟั่นเฟือน

ก. ศ.จิตติ ติงศรัทธี “ได้แก่ผู้ที่มีความหลงผิด (Delusion) ประสาทหลอน (Hallucination) และแปรผิด (Illusion) ซึ่งเห็นว่า พวกนี้ความจริงก็เป็นโรคจิตอย่างหนึ่ง”

ข. ศ.ดร.หยุด แสงอุทัย “ความมีจิตพิการที่เรียกกันว่า บ้า ๆ บอ ๆ ซึ่งไม่ใช่เป็นเพราะโรคจิต”

ค. ศ.ดร.อุททิศ แสนโกศิก “อาการบ้า ๆ บอ ๆ แต่ไม่ถึงขนาดจิต โรคจิต”

ง. น.พ.เชิธร สิริยานนท์ “ควรตรงกับ Psychosis ซึ่งหมายถึง โรคจิตชนิดซึ่งเป็นอย่างมากหรือมีอาการมาก”

จ. ศ.น.พ.อรุณ ภาคสุวรรณ “ควรหมายถึง ความวิตลจริตซึ่งเกิดจากพยาธิของสมอง (Organic psychosis) กับประเภทเกิดจากพิษต่างๆ (Toxic psychosis)”

ฉ. ศ.น.พ.วิฑูรน์ อึ้งประพันธ์ “ควรมาจาก Mental infirmity คือ ภาวะแปรปรวนทางจิตใจที่ยังไม่ถึงขนาดที่จะถือได้ว่า ผู้นั้นวิตลจริต และไม่ใช่ปัญญาอ่อน หมายถึง โรคทางจิตเวชหลายกลุ่ม คือ โรคประสาทบางชนิดที่ไม่อาจยับยั้งการกระทำของตนได้และกลุ่มอาการทางจิตเนื่องจากสมองพิการซึ่งมีหลายโรค เช่น โรคสมองเสื่อมในวัยชรา โรคพิษสุรา โรคที่มีอาการทางจิตจากสารพิษ โรคซิฟิลิสขึ้นสมอง เป็นต้น”

ช. รศ.น.พ.ณรงค์ สุภัทรพันธุ์ “ควรมาจาก Mental unstability เป็นสภาวะของจิตใจที่มีลักษณะแปรปรวนดิ้นบ้าง ร้ายบ้าง ครอบคลุมผู้ป่วยโรคจิต โรคประสาท บุคลิกภาพผิดปกติ ความผิดปกติในการควบคุมตนเอง โรคระบบประสาทบางชนิดและโรคที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม”

ซ. รายงานฯ “แปลมาจาก Mental disorder หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของจิตใจที่ยังจัดว่าไม่ถึงขนาดวิตลจริต แต่มีความผิดปกติเกิดขึ้น”

6. คนไร้ความสามารถ

คือ คนวิตลจริตที่ไม่มีความรู้สึกผิดชอบ ไม่อาจทำกิจการตามที่ต้องการได้ ไม่สามารถเข้าใจความคิด เข้าใจความหมาย และเล็งเห็นผลแห่งการกระทำของตนได้ดี ไม่สามารถแสดงเจตนาได้

โดยถูกต้อง อาการวิกลจริตที่จะเป็นเหตุให้ศาลสั่งบุคคลเป็นคนไร้ความสามารถจะต้องมีลักษณะ 2 ประการ คือ

1. ต้องเป็นอย่างมาก
2. ต้องเป็นอยู่ประจำ (แต่ไม่จำเป็นต้องเป็นอยู่ตลอดเวลา)

ฎีกาที่ 490/2509 ประชุมใหญ่ : “คำว่า บุคคลวิกลจริต มิได้หมายความว่า บุคคลผู้มีจิตผิดปกติหรือตามที่เข้าใจกันทั่วไปว่า บ้าเพี้ยนวอละวาด นิ่งซิม หรือพูดเพ้อ โดยไม่มีเหตุผลเท่านั้น ไม่แต่หมายรวมถึงบุคคลที่มีกิริยาอาการผิดปกติ เพราะจิตวิปลาสคือขาดความรำลึก ขาดความรู้สึกลึก และขาดความรับผิดชอบด้วย เพราะบุคคลดังกล่าวนี้ ไม่สามารถประกอบกิจการงานของตนหรือประกอบกิจส่วนตัวของตน ได้ทีเดียว ผู้ป่วยที่เป็น โรคเนื้องอกในสมอง ต้องนอนอยู่บนเตียงตลอดเวลา มีอาการพูดไม่ได้ หูไม่ได้ยิน ตาทั้งสองข้างมองไม่เห็นมีอาการอย่างคนไม่มีสติสัมปชัญญะใด ๆ ไร้ความสามารถที่จะดำเนินการทุกสิ่งทุกอย่าง ถือว่าเป็นบุคคลวิกลจริตตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 29 แล้ว”

7. คนเสมือนไร้ความสามารถ คือ บุคคลที่มีเหตุบกพร่อง เนื่องจากร่างกายพิการหรือจิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบหรือมีความประพฤตินิสัยเสียหาย จนถึงขนาดไม่สามารถจัดทำกิจการที่สำคัญของตนได้บุคคลจิต ฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ คือ ผู้ที่มีจิตไม่ปกติ เพราะ โรคจิตหรือสมองพิการ แต่ไม่ถึงกับวิกลจริต กล่าวคือ เป็นบุคคลที่ยังมีความรู้สึกผิดชอบอยู่บ้าง ไม่ใช่ไร้สติเลยทีเดียว แต่ความรู้สึกผิดชอบอาจเลอะเลือนไปบางครั้งบางคราว และอาจมีอาการที่เรียกว่า บ้า ๆ บอ ๆ ผิดปกติไปจากบุคคลธรรมดา เฉพาะในกิจการบางอย่าง แต่ในกิจการอย่างอื่นอาจทำอย่างมีสติดี

8. ผู้ดูแล คือ คู่สมรสที่ดี ผู้เป็นบุพการีก่อตัวคือ บิดา มารดา ปู่ย่า ตายาย ทวดก็ดี ผู้สืบสันดานกล่าวคือ ลูก หลาน เหลน ลื้อก็ดี ผู้ปกครองหรือผู้พิทักษ์ก็ดี ผู้ซึ่งปกครองดูแลบุคคลนั้นอยู่ก็ดี หรือพนักงานอัยการก็ดี ร้องขอต่อศาลให้สั่งให้บุคคลวิกลจริตผู้นั้นเป็นคนไร้ความสามารถ ศาลจะสั่งให้บุคคลวิกลจริตผู้นั้นเป็นคนไร้ความสามารถก็ได้

บทที่ 2

ประวัติความเป็นมา แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับ ความรับผิดชอบทางอาญาแก่ผู้มีหน้าที่ในการดูแลบุคคลวิกลจริต

บทนี้ได้ศึกษาความเป็นมาของบุคคลวิกลจริตและผู้มีจิตผิดปกติ ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรู้ว่าพฤติกรรมใดเป็นพฤติกรรมที่ถือว่าเป็นโรคทางจิตเวช เนื่องจากนักกฎหมายและแพทย์มีความเข้าใจที่แตกต่างกัน ในทางกฎหมายศาสตร์จะเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาดจากข้อเท็จจริง ส่วนในทางการแพทย์จะอธิบายข้อเท็จจริงจากพฤติกรรมหรือการทำทางที่ผิดปกติ ความเข้าใจ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ตลอดจนศึกษาถึงแนวคิดทฤษฎีหลักกฎหมายในการกำหนดความรับผิดชอบทางกฎหมายอาญาแก่ผู้มีหน้าที่ในการดูแลบุคคลวิกลจริตและผู้มีจิตผิดปกติ

ประวัติความเป็นมาของผู้ป่วย

ผู้ป่วยจิตเวชหรือผู้ที่มีความผิดปกติทางจิต เป็นผู้ที่มีโอกาสก่อให้เกิดอันตรายทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ซึ่งบุคคลในครอบครัวจะต้องช่วยกันดูแลและหากความผิดปกติทางจิตนั้นเป็นมากขึ้น ก็จำเป็นจะได้รับการบำบัดรักษาโดยแพทย์ผู้เชี่ยวชาญในสาขานั้น ๆ รวมทั้งมาตรการทางกฎหมายที่จะเข้ามาช่วยดูแลอีกทางหนึ่งด้วย แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรมและยังคงเป็นปัญหาอยู่ ก็คือความเข้าใจที่ไม่ตรงกันระหว่างจิตแพทย์กับนักกฎหมายรวมทั้งสื่อมวลชนด้วยเกี่ยวกับอาการทางจิตเวชของผู้ป่วยในแต่ละกรณี ดังที่พบบ่อยครั้งว่า ในบางครั้งสื่อจะพาดหัวข่าวรวมทั้งลงความเห็นไปแล้วว่า ผู้กระทำความผิดอันเกิดจากความเบี่ยงเบนทางเพศนั้นเป็นโรคจิต ซึ่งถ้าหากนักกฎหมายเข้าใจเช่นนั้นด้วย ก็อาจส่งผลให้ผู้กระทำความผิดได้รับการยกเว้นโทษ ในขณะที่จิตแพทย์จะให้ความเห็นว่า ผู้ที่มีความเบี่ยงเบนทางเพศเป็นผู้ป่วยจิตเวช ที่มีความผิดปกติทางบุคลิกภาพ แต่ไม่ถึงขั้นเป็นโรคจิต ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้น ทางกฎหมายจะไม่ถือเป็นเหตุยกเว้นโทษ เพราะถือว่า เขาเหล่านั้นกระทำความผิด มีอาการของโรคจิต เพราะมีอาการหลงผิด (Delusion) หวาดระแวง (Paranoid) สมควรได้รับการบำบัดรักษาโดยด่วน สื่อบางฉบับรวมทั้งบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมด้วย กลับให้ความเห็นว่า ไม่น่าจะเป็นโรคจิตเพราะบุคคลนั้นยังทำงานได้ตามปกติและยังวางแผนในการกระทำความผิดได้เหมือนเข้าใจว่า คนที่เป็นโรคจิตหรือคนบ้านั้นจะต้องบกพร่องทางด้านสติปัญญาไปด้วย เรื่องเหล่านี้หากยังเข้าใจไม่ตรงกัน จะส่งผลโดยตรงให้การใช้มาตรการทางกฎหมายทั้งในประมวลกฎหมายอาญาและในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาคลาดเคลื่อนไปด้วย ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่าบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมไม่ว่าจะเป็นตำรวจ อัยการ ศาล ควรจะได้มีการจัด

สัมมนาในเรื่องนี้ร่วมกับทางกรมสุขภาพจิตกระทรวงสาธารณสุข เพื่อทำความเข้าใจร่วมกันในเรื่องดังกล่าว เพื่อให้มาตรการในการดูแลและควบคุมผู้ป่วยจิตเวชเป็นไปโดยเหมาะสม ยิงจะมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติสุขภาพจิตในประเทศไทยด้วยแล้ว คงต้องถือเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะทำความเข้าใจร่วมกันในศาสตร์ทางด้านนิติจิตเวช งานวิจัยนี้คงมีส่วนช่วยทำความเข้าใจในปัญหาที่เกิดขึ้น และก่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน อันจะนำไปสู่การกำหนดแนวทางที่เหมาะสมในการดูแลผู้ป่วยจิตเวช ให้เกิดความปลอดภัยทั้งผู้ป่วยจิตเวชเอง และปลอดภัยกับสังคมโดยรวมด้วย

ประวัติศาสตร์โรคทางจิต (History of psychiatry)

โรคทางจิตเริ่มเป็นที่สังเกตและได้รับความสนใจมานานตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ เป็นผลให้มีการศึกษาเพื่ออธิบายสาเหตุและธรรมชาติของโรคอย่างกว้างขวาง วิวัฒนาการทางวิชาการด้านนี้ได้ผ่านยุคสมัยของความเชื่อถือและความคิดเห็นของบุคคลหรือสังคม ซึ่งมีความสนใจเรื่องของจิตใจเป็นจำนวนมาก มีตั้งแต่ความเชื่อผิด ๆ ความคิดเห็นซึ่งขัดแย้งกัน จนถึงแนวคิดที่น่าสนใจอันเป็นรากฐานของความเข้าใจโรคทางจิตในปัจจุบัน เพราะฉะนั้น ประวัติดังกล่าวจึงนับว่ามีความสำคัญ และมีคุณค่าแก่การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

ประวัติศาสตร์ของโรคทางจิตเวช แบ่งออกเป็นยุคต่าง ๆ ดังนี้ 1. ยุคก่อนประวัติศาสตร์ 2. ยุคเริ่มต้นของอารยธรรม 3. ยุคกรีกและโรมัน 4. ยุคกลาง 5. ยุค Renaissance 6. ยุคคริสตศตวรรษที่ 17 และต้นคริสตศตวรรษที่ 18 7. ยุคปลายคริสตศตวรรษที่ 18 และต้นคริสตศตวรรษที่ 19 8. ยุคครึ่งหลังของคริสตศตวรรษที่ 19 และต้นคริสตศตวรรษที่ 20 ดังที่จะอธิบายต่อไปนี้

1. ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ยุคนี้เป็นยุคของไสยศาสตร์ (Supernatural) และระบบศาสนาของขลัง (Magical-religious system) คนในยุคนี้เชื่อว่า ความผิดปกติทางร่างกายและจิตใจเกิดจากอิทธิพลทางไสยศาสตร์ โดยเฉพาะวิญญาณของบรรพบุรุษของเผ่าพันธุ์นั้น ๆ หลักฐานคือ พบรอยเจาะที่กระโหลกของคนตายซึ่งเคยป่วยเป็นโรคลมชัก และมีพฤติกรรมรุนแรงร่วมด้วย คนในสมัยนั้นเชื่อว่าโรคดังกล่าวเกิดจากอิทธิพลของวิญญาณชั่วร้าย รูที่กระโหลกที่เป็นร่องรอยของการรักษา

การรักษาในสมัยนั้นใช้คนทรง (Shaman) ซึ่งถือว่าเป็นหมอ คนทรงคือคนที่ผีเข้าสิงและพูดผ่านคนทรง ก่อนผีเข้าคนทรงจะต้องมีอารมณ์ตื่นเต้น อารมณ์เช่นนี้จะเกิดได้ต้องถูกกระตุ้นด้วยการตบ การดื่ม และการใช้ยาอย่างมาก ร่วมกับเสียงดนตรีที่มีจังหวะ โดยเฉพาะเสียงกลอง คนทรงจะหมดสติไปบางส่วน และมีการเคลื่อนไหวที่ผิดปกติ ลักษณะที่แสดงว่ามีผีเข้าสิงคนทรงคือ เขาจะตะโกนและแสดงพฤติกรรมรุนแรง เมื่อผีเข้าคนทรงแล้ว คนที่ป่วยทางจิตอาจจะสารภาพความผิดและขอร้องให้ผีนำสิ่งชั่วร้ายออกไปจากตัวเขา

2. ยุคเริ่มต้นของอารยธรรม วัฒนธรรมอียิปต์ เชื่อว่าชีวิตเป็นความสมดุลระหว่างประสบการณ์คงที่ของคน (Man's static experience) กับความสัมพันธ์ต่อจักรวาล หรือจะกล่าวอีก

อย่างก็คือ เป็นแรงกระทำต่อกันระหว่างแรงภายในและแรงภายนอก ทำให้เกิดวงจรจากเกิดไปตาย เขาเชื่อว่าการรักษาโรคทางจิตต้องทำร่วมกันทั้งทางร่างกาย จิตใจ และ วิญญาณ ในคัมภีร์ไบเบิล กล่าวว่า พระเจ้าจะลงโทษคนที่ทำผิด โดยทำให้เป็นบ้า ตาบอด และตื่นตระหนกตกใจ และ ยกตัวอย่าง พระเจ้าซาอูลซึ่งมีความอิจฉาริษยาแก่ศรัทธาแดวิด พระเจ้าจึงลงโทษให้มีอาการของโรคจิต ทางอารมณ์และฆ่าตัวตายในที่สุด

3. ยุคกรีกและโรมัน วัฒนธรรมกรีก ได้แนวคิดเกี่ยวกับโรคจิตมาจาก 3 ทาง คือ

1. ความเห็นของคนทั่ว ๆ ไป เชื่อว่าไสยศาสตร์ทำให้เกิดโรคทางจิตใจ คนป่วย คือคนที่ ถูกวิญญาณชั่วร้ายเข้าสิง เขาเชื่อว่าไม่มีวิธีรักษาผู้ป่วยพวกนี้ รายที่เป็นน้อย ๆ จะถูกปล่อยให้เผชิญ ต่อการถูกทอดทิ้งหรือหัวเราะเยาะ รายที่เป็นมากจะถูกกักตัวไว้และล่ามโซ่ เขาเชื่อว่าพระเจ้าองค์ที่ ทำให้ผู้ป่วยเป็นบ้าเท่านั้น จะช่วยรักษาให้หายได้

2. ความเห็นทางแพทย์ Hippocrates เขียนไว้ในศตวรรษที่ 4 ก่อนคริสตศักราชว่า โรคจิต เกิดจากความผิดปกติในส่วนของร่างกาย 4 อย่างคือ เลือด (Blood) น้ำดีดำ (Black bile) น้ำดีเหลือง (Yellow bile) และเสมหะ (Phlegm) ซึ่งเป็นผลมาจากความร้อน ความเย็น ความชื้น และความแห้ง คนถูกแยกเป็น 4 จำพวก ตามพื้นอารมณ์ คือ พวกที่เต็มไปด้วยความหวัง (Sanguine) พวกที่มี อารมณ์โกรธ (Choleric) พวกที่มีอารมณ์เศร้า (Melancholic) และพวกที่มีอารมณ์ตื้นตัน (Phlegmatic) ในสมัย Hippocrates นี้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากเกี่ยวกับแนวความคิดของโรคจิต เขากล่าวว่าโรคทาง จิตก็เหมือนกับโรคทางกายอื่น ๆ ไม่เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แต่ตรงกันข้าม โรคนี้มี ลักษณะเฉพาะ และมีสาเหตุที่แน่นอน

3. ด้านปรัชญา มีความเชื่อเกี่ยวกับจิต (Psyche) ว่าจิตเป็นแรงที่ทำให้คนมีชีวิตอยู่ได้ แรงนี้จะยังคงอยู่แม้ร่างกายจะตายไปแล้ว โดยอยู่ในรูปของวิญญาณ

วัฒนธรรมโรมัน ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมกรีก เพราะฉะนั้นความเชื่อจึงคล้าย ๆ กัน มีการใช้วิธีปฏิบัติทางไสยศาสตร์ เพื่อรักษาผู้ป่วยโรคจิต ซึ่งเคยถูกทอดทิ้ง ถูกห้าม และถูกทำร้าย คนที่ป่วยทางจิตถูกตัดสินว่าไม่มีความสามารถจะควบคุมตนเอง และธุรกิจการงานต่าง ๆ นี้เองเป็น จุดเริ่มต้นของ Legal psychiatry St. Augustine (ค.ศ. 354-430) ไม่สนใจเรื่องจิตวิทยาแท้ ๆ หรือ แม้แต่ความผิดปกติทางจิต เขาสนใจชีวิตหลาย ๆ ด้าน เช่น วิธีการเรียนรู้ ธรรมชาติของเด็ก ความสนุกเมื่ออยู่กับเพื่อน และความรู้สึกมีอำนาจที่ได้ทำในสิ่งซึ่งถูกห้าม แต่การสังเกตในสิ่ง เหล่านี้กลับทำให้เกิดความรู้ด้านจิตวิทยาอย่างใหญ่หลวง

4. ยุคกลาง เป็นยุคที่จักรวรรดิโรมันเสื่อมลง ระยะเวลาแรก ๆ ของยุคนี้

ศาสนายังคงมีอิทธิพล เชื่อว่าโรคทางจิตใจจะรักษาให้หายได้ด้วยวิธีทางไสยศาสตร์ ต่อมาในสมัยอาหรับ (Arabian) ความรู้เกี่ยวกับโรคทางจิตได้รับอิทธิพลจากกรีก เพราะชาวอาหรับ

แอบลอกตำราของกรีกมามาก ในยุคนี้เริ่มมีการรักษาโดยวิธีเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์มากขึ้น บรรยาการในการรักษาไม่ตึงเครียด การรักษาประกอบด้วย อาหารพิเศษ การอาบน้ำ ยา ของหอม และดนตรี การรักษาวิธีนี้เกิดขึ้นเพราะชาวมุสลิมเชื่อว่า คนบ้าเป็นคนที่พระเจ้ารักและเลือกที่จะให้ มาบอกความจริง คนบ้าได้รับความนับถือเหมือนกับนักบุญ

ในคริสต์ศตวรรษที่ 13 Albert the Great และ Thomas Aquinas ได้ตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับ จิตพยาธิวิทยาว่า วิญญาณย่อมไม่ป่วย เพราะฉะนั้น โรคจิตน่าจะเกิดจากความผิดปกติทางร่างกาย เป็นเริ่มแรก และเกิดจากการที่คน ๆ นั้นใช้เหตุผลไม่เพียงพอ ในทางกฎหมายแม้เขาอาจจะมิบาง เวลาที่ปกติแต่เขาจะไม่สามารถแยกแยะว่าอะไรผิด อะไรถูก เพราะฉะนั้นเขาจึงไม่ควรจะต้อง รับผิดชอบในความผิดที่เขากระทำ อย่างไรก็ตาม Albert the Great และ Thomas Aquinas ก็ยังเชื่อว่าการเจ็บป่วยทางจิตใจขึ้นอยู่กับอิทธิพลของ ดวงดาวต่อจิตใจและอำนาจชั่วร้ายของภูติผีปีศาจ

แม้ว่าในคริสต์ศตวรรษที่ 13 จะเป็นระยะที่ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ดีขึ้น แต่ก็ยังมีหลักฐาน น้อยว่าคนได้พยายามจะเข้าใจโรคของจิตใจ หรือพยายามหาวิธีการรักษาที่ได้ผลดีกว่าเดิม การขาด ความเข้าใจอันนี้ ยังดำเนินต่อไปอีกหลายศตวรรษ และ โรคนี้ก็ยังคงถูกปล่อยโดยไม่ได้รับการรักษา

5. ยุคฟื้นฟู (Renaissance) ยุคนี้เป็นยุคเสื่อมที่สุดทางวัฒนธรรม เป็นยุคที่เชื่อเรื่องแม่มด หมอผี และได้รับอิทธิพลทางศาสนาจาก ผู้หญิงถูกมองในแง่ว่าเป็นเพศที่ยั่ววน ถูกความชั่วร้าย ลิงสู่ และจะทำลายเพศชาย อาการบ้าคลั่งของแม่มด เป็นการแสดงออกของความต้องการทางเพศ และความต้องการก้าวร้าว ซึ่งทางศาสนาไม่ยอมรับ คนซึ่งมีความหลงผิด หรือประสาทหลอน ได้รับความกลัวว่าถูกผีเข้าหรือเป็นแม่มด ส่วนหนึ่งของผู้ป่วยเหล่านี้ จะหาทางออกโดยไป สงครามทางศาสนา เช่น สงครามครูเสด หรือไปเยือนสถานที่ทางศาสนา อีกส่วนหนึ่งจะถูกญาติ กักขังไว้ในบ้าน ล่ามโซ่ และถูกทอดทิ้ง

ในคริสต์ศตวรรษที่ 16 (Johann Weyer; ค.ศ. 1515-1588) เริ่มจะไม่เชื่อเรื่อง เวทมนตร์ และ แม่มด จึงถูกตำหนิจากพระเจ้าซึ่งเชื่อในสิ่งเหล่านี้ เขาได้อธิบายรากฐานของความรู้ทางแพทย์ แต่อาการบางอย่างก็ยังอธิบายได้ไม่เพียงพอ เช่น อาการประสาทหลอน Weyer เวเยอร์มี ประสบการณ์มาก เขาได้อธิบายถึงการวินิจฉัยและอาการของโรคทางจิต ได้แก่ โรคจิตจากพิษ (Toxic psychosis) โรคลมชัก (Epilepsy) โรคจิตในวัยชรา (Senile psychosis) การฝันร้าย (Night mares) โรคฮิสทีเรีย ความหลงผิด ความหวาดระแวง อารมณ์ซึมเศร้า และการมีความหลงผิดเหมือน ๆ กับคนอื่นซึ่งมีความใกล้ชิดกัน (Folie a deux) สิ่งนี้ เวเยอร์ให้กับจิตเวชเป็นสิ่งที่ตีพิมพ์ จึงถือว่า เขาเป็นจิตแพทย์คนแรก

6. คริสต์ศตวรรษที่ 17 และต้นคริสต์ศตวรรษที่ 18 เป็นระยะที่เริ่มเปลี่ยนจากความเชื่อ ในพระเจ้ามาเป็นความเชื่อทางวิทยาศาสตร์ วิชาการทางวิทยาศาสตร์นำไปสู่การจำแนกโรค

ทางจิต คำรทางแพทย์เล่มแรกเกี่ยวกับวิชาจิตเวชศาสตร์พิมพ์ขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 17 ชื่อ (Praxix Medica) เขียนในปี ค.ศ. 1602 โดย (Felix Platter; ค.ศ. 1536-1614) ซึ่งเป็นแพทย์ชาวสวิส หนังสือเล่มนี้พูดถึงการจำแนกโรคทางจิต

นอกจากนั้นยุคนี้ยังมีผู้ให้ความสนใจต่อการตรวจผู้ป่วย สิทธิตามกฎหมายของคนป่วย และอาการของโรค โดยเฉพาะมีการพูดถึงโรคประสาท แทนที่จะพูดถึงแต่โรคจิตหรือวิกลจริต อย่างเดียวเช่นยุคก่อน บุคคลดังกล่าว ได้แก่ (Paolo Zacchia; ค.ศ. 1584 – 1659) ได้รับยกย่องว่าเป็นบิดาของวิชาจิตเวชศาสตร์ เขาพูดถึงการตรวจสภาพจิตว่าควรขึ้นกับการสังเกตพฤติกรรม ภาษา การแสดงออกของอารมณ์ และการตัดสินใจของผู้ป่วย เขากล่าวว่า แพทย์เท่านั้นคือผู้ที่เหมาะสมในการตัดสินใจเกี่ยวกับสภาพจิตของผู้ป่วย และในคดีต่าง ๆ เขาคิดว่าควรพิจารณาให้ประโยชน์แก่คนมากกว่าจะเคร่งครัดตามกฎหมาย กล่าวคือ คนที่มีความผิดปกติทางจิตควรได้รับการอนุโลม หรือพิจารณาเป็นพิเศษ เช่นในกรณีที่ผู้กระทำผิดเป็นคนวิกลจริต เป็นโรคลมชัก หรือเป็นคนที่ถูกอาชญากรรมเพราะเรื่องชู้สาว เป็นต้น

(Thomas Sydenham; ค.ศ. 1624 -1689) เป็นคนแรกที่สนใจเกี่ยวกับอาการของโรคประสาท รวมทั้งโรคฮิสทีเรีย และได้อธิบายอาการของโรคดังกล่าวอย่างละเอียด เขาได้กล่าวถึงโรคประสาทแบบฮิสทีเรียว่าไม่ได้เกิดเฉพาะในผู้หญิง ในผู้ชายและเด็กก็เกิดได้ ซึ่งขัดแย้งกับความเชื่อดั้งเดิม ยิ่งกว่านั้นโรคนี้อาจแสดงอาการต่าง ๆ ได้มากมายตั้งแต่ อาเจียน ไออย่างรุนแรง การเกร็งของลำไส้ใหญ่ การเจ็บปวดที่กระเพาะปัสสาวะและที่หลัง รวมทั้งการปัสสาวะไม่ออก ความรู้ของไซเดนแฮม มีผู้นำไปใช้ในการสังเกตและอธิบายความผิดปกติทางอารมณ์ต่าง ๆ ตลอดยุคนี้ แต่อย่างไรก็ตามความรู้ทางจิตเวชเกี่ยวกับอาการทางคลินิกของโรคก็เกิดขึ้นเพียงประปรายเท่านั้น

ยุคนี้ ความขัดแย้งเกี่ยวกับความรู้สึกลูกต่อผู้ป่วย โรคจิตหรือวิกลจริตเริ่มเกิดขึ้น แม้ว่าคนส่วนใหญ่ยังคิดว่าการเป็นบ้าเป็นเรื่องน่าอับอาย นำหัวเราะเยาะเย้ย ควรปกปิดและทอดทิ้ง แต่ขณะเดียวกันพวกนักวิชาการก็มีการศึกษา วิจัย และอภิปรายเกี่ยวกับจิตใจอย่างกว้างขวาง และเปิดเผย ในบางประเทศ เช่น อังกฤษ ได้ออกกฎหมายให้คนวิกลจริต ได้รับการดูแล และมีผู้รับผิดชอบ อันเป็นผลทำให้เกิดโรงพยาบาลโรคจิตขึ้น องค์การทางศาสนาก็มีส่วนเข้ามาช่วยเหลือผู้ป่วยเหล่านี้ด้วย ทำให้ผู้ป่วยได้รับการรักษาทั้งทางร่างกาย และจิตใจ

7. ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 และต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 มีบุคคลหลายคนซึ่งมีความสำคัญต่อวงการจิตเวชสมควรจะได้กล่าวถึง คือ (Vincenzo Chiarugi; ค.ศ. 1759-1820) ระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 17-18 ในประเทศอิตาลีได้มีการส่งเสริมงานวิจัยทางวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะสาขาชีววิทยาและสาขาแพทย์ ในปี ค.ศ. 1774 ได้มีกฎหมายเกี่ยวกับผู้ป่วยโรคจิต ซึ่งกำหนดไว้แน่นอนว่า จะต้องตรวจสภาพจิตในรายที่ถูกกล่าวหาว่า ทำความผิดทางกฎหมาย ในปี

ค.ศ. 1785 Grand Duke Peter Leopold (ค.ศ. 1747- 1792) ได้สร้างโรงพยาบาล Bonifacio โดยมี หมอ Vincenzo Chiarugi เป็นผู้ให้คำแนะนำด้านการแพทย์ และกฎของโรงพยาบาลถือว่าเป็นหน้าที่อย่างสูงสุดทางศีลธรรมและ ทางกรแพทย์ ที่จะต้องนับว่าคนไข้โรคจิตก็คือมนุษย์คนหนึ่ง เช่นเดียวกับคนอื่น ๆ

Philippe Pinel (ค.ศ. 1745 - 1826) เป็นชาวฝรั่งเศส ผู้ก่อตั้งสิ่งสำคัญที่สุด 2 อย่างในวงการจิตเวช คือ

1. วิธีการรักษาแบบใหม่ เรียกว่า Moral treatment คือ การรักษาผู้ป่วยด้วยความเมตตา กรุณา และความเข้าใจ ในบรรยากาศที่เป็นมิตร

2. พยายามวิเคราะห์และจัดกลุ่มของอาการทางจิต อธิบายอาการของ โรคจิตหรือวิกลจริต (Insanity) เป็น 4 พวก คือ

- เมลัน โคลเลีย (Melancholia) ความผิดปกติในเซวาร์ปัญญา
- แมเนีย (Mania) ความตื่นเต้นมากเกินไป ร่วมกับหรือไม่ร่วมกับอาการเพื่อ
- ดีเมนเทีย (Dementia) ความผิดปกติในขบวนการของความคิด
- ไอดิโอซี (Idiocy) การไร้ความสามารถทางสติปัญญา และการไร้อารมณ์

Philippe Pinel (ค.ศ. 1745 - 1826, หน้า 1) เป็นคนแรกที่ปลดโซ่ตรวนออกจากผู้ป่วยโรคจิตในประเทศฝรั่งเศสและประเทศอื่น ๆ จึงได้รับเกียรติเขาว่าเป็นบิดาของวิชาจิตเวชศาสตร์ (Father of Psychiatry)

William Tuke (ค.ศ. 1732 - 1819) William Tuke และลูกชาย Samuel Tuke ได้ถอดโซ่ตรวนออกจากผู้ป่วยโรคจิตในอังกฤษ และนำวิธีการรักษาแบบ Moral treatment ไปใช้ การรักษาวิธีนี้ถูกนำไปเป็นแบบฉบับสำหรับการรักษาผู้ป่วยโรคจิตในสถาบันอื่นอีกหลายสถาบันที่ตั้งขึ้นในประเทศ อังกฤษ ระยะต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19

Benjamin Rush (ค.ศ. 1745 - 1813) (2013, p. 2) ได้นำ Moral treatment มาใช้ที่อเมริกา ครั้งแรกที่โรงพยาบาล Pensilvania อย่างไรก็ดี เขายังเชื่อในยาถ่าย ยาทำให้อาเจียน และการถ่ายเอาเลือดออก เท่า ๆ กับยากล่อมประสาท เขาได้รับยกย่องว่าเป็นบิดาของวิชาจิตเวชศาสตร์ของอเมริกา (Father of American Psychiatry) และด้วยวิธีการรักษาแบบใหม่ทำให้เกิดโรงพยาบาลโรคจิตขึ้นหลายแห่งในสหรัฐ

8. ยุคครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 18 และต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ในระยะแรกของยุคนี้มีผู้คิดถึงโรคทางจิตเวชในแง่ของความผิดปกติทางร่างกายและสมอง เพราะฉะนั้น การตรวจศพเป็นสิ่งสำคัญมากกว่าการพบผู้ป่วย ญาติผู้ป่วย หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้ป่วย ทำให้วิชาจิตเวชห่างเหินจากการแพทย์และสาธารณสุข ยิ่งกว่านั้นยุคนี้ผู้ป่วยโรคจิตถูกวินิจฉัยมากขึ้น และมีผู้ป่วยต้องรับไว้

ในโรงพยาบาลเป็นจำนวนมากจนเกินความสามารถที่จะดูแลได้อย่างทั่วถึง ผู้ป่วยเหล่านี้เป็นภาระแก่สังคมที่จะต้องจ่ายเงินภาษีเพื่อดูแล ทำให้สังคมมองวงการจิตเวชในแง่ร้าย

จนกระทั่งปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 จึงเริ่มมีการฟื้นฟูวิชานี้ขึ้นมาใหม่ มีการคิดถึงสาเหตุของการเกิดอาการจิตเวชว่า เป็นเรื่องของจิตใจ (เช่นการสร้างนิสัยผิด ๆ) มีการรักษาใหม่ ๆ เกิดขึ้น เช่น โภชนาการบำบัด การนวด การใช้น้ำ และการใช้ไฟฟ้า ตลอดจนมีการฝึกอบรมพยาบาลและเจ้าหน้าที่สำหรับดูแลผู้ป่วยด้วย

นอกจากนั้นยังมีการวิจัยทางจิตเวช และมีสถาบันวิจัยเกิดขึ้น มีการศึกษาเรื่องจิตใจและจิตพยาธิวิทยากันอย่างกว้างขวาง มีการค้นพบทฤษฎีจิตวิเคราะห์ และมีผู้ให้สมมติฐานหรือแนวคิดเกี่ยวกับจิตใจไว้ต่าง ๆ เช่น แนวคิดของ Freud, Adler, Jung, Rank ฯลฯ ประมาณ 30 ปีมานี้ เริ่มมีการค้นพบยาทางจิตเวช จากนั้นความคิดเห็นเกี่ยวกับ สาเหตุของโรคทางจิตก็แตกแยกออกไป มีการนึกถึงสาเหตุทางชีววิทยา สรีรวิทยา ชีวเคมี และกรรมพันธุ์มากขึ้น เป็นเหตุให้มีการศึกษาและเกิดความเข้าใจโรค ตลอดจนการรักษาโรค ตามหลักวิทยาศาสตร์ มีการสนใจที่จะใช้ยารักษาโรคทางจิตเวชมากกว่าการทำจิตวิเคราะห์ ยิ่งกว่านั้นยังมีการศึกษาโรคทางจิตเวชในด้านพฤติกรรมศาสตร์ และมีการวิจัยเกี่ยวกับ Psychosomatic medicine ด้วยจากความเจริญก้าวหน้าด้านเภสัชวิทยาสำหรับโรคทางจิตเวช ทำให้การรักษาโรคทางจิตได้ผลดีกว่าเดิม ผู้ป่วยสามารถกลับไปทำงานในสังคมได้มากขึ้น ลดอัตราการอยู่โรงพยาบาลและทำให้ผู้ป่วยสามารถกลับสู่ครอบครัวหรือชุมชนได้เร็วกว่าแต่ก่อน นอกจากนั้น การรักษาสังแวดล้อมและสังคมของผู้ป่วยก็มีส่วนทำให้ผลการรักษาดีขึ้นอีก นี่เองเป็นความหวังใหม่ของวงการจิตเวช(บทความการดูแลสุขภาพ และเคล็ดลับเพื่อสุขภาพดี สำหรับผู้สนใจในการรักษาสุขภาพ ทั้งสุขภาพกาย และสุขภาพจิต (ประวัติศาสตร์ของโรคทางจิต, 2556)

ปัจจุบันวิชาจิตเวชศาสตร์เป็นที่ยอมรับในฐานะสาขาหนึ่งของวิทยาศาสตร์การแพทย์ ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลและประชาชนทั่วไป แต่อย่างไรก็ตามความตึงเครียดทางสังคมที่เพิ่มขึ้น เช่นปัญหาเศรษฐกิจที่บีบคั้นชาวโลก ความอึดอัดทางเพศและชีวิตสมรส ความรุนแรงต่าง ๆ และสงคราม ก็ทำทลายจิตเวชให้ต้องพยายามพัฒนาประสิทธิภาพในการแก้ไข ปัญหาทางจิตที่เพิ่มขึ้นจากสาเหตุดังกล่าวต่อไปอีก

การจำแนกหรือการแบ่งกลุ่มของโรคทางจิตเวช

การจะนำหลักกฎหมายมาปรับใช้ได้เพื่อกำหนดมาตรการที่เหมาะสมกับผู้ป่วยจิตเวชนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่นักกฎหมายจะต้องทำความเข้าใจในศาสตร์ทางด้านจิตเวชเป็นเบื้องต้น เพื่อนำความรู้ดังกล่าวมาช่วยพิจารณายุติข้อเท็จจริงเสียก่อนที่จะนำไปสู่การปรับบทกฎหมายที่เกี่ยวข้อง สำหรับการแบ่งกลุ่มของโรคทางจิตเวช แพทย์จะมองการจิตของบุคคลในมุมกว้าง เพราะมองในแง่

ของการบำบัดรักษา ดังนั้นการจำแนกหรือแบ่งกลุ่มโรคทางจิตเวชตามหลักสากลซึ่งจัดทำโดยองค์การอนามัยโลกตามระบบ ICD10 (International statistical classification of diseases and related health problems 10th Revision-1992) โดยได้แบ่งกลุ่มของโรคทางจิตเวชเป็น 10 กลุ่ม ซึ่งอาจสรุปได้โดยสังเขปดังนี้ (จิตติ ดิงศภัทย์, 2546, หน้า 812)

กลุ่มที่ 1 ความผิดปกติทางจิตใจ ที่เกิดจากโรคทางกาย เช่น โรคของสมอง การได้รับบาดเจ็บของสมองและรวมถึงกลุ่มที่สมองทำหน้าที่ผิดปกติไป (Organic including symptomatic mental disorder) โรคในกลุ่มนี้ได้แก่ โรคสมองเสื่อม (Dementia) ชนิดต่าง ๆ นอกจากโรคสมองเสื่อมแล้ว โรคในกลุ่มนี้ที่พบร่วมกับสมองเสื่อม ก็คืออาการเพ้อคลั่ง (Delirium) โรคกลุ่มนี้เดิมเรียกกันว่า Organic brain syndrome

กลุ่มที่ 2 ความผิดปกติทางจิตและพฤติกรรม เนื่องจากการใช้สารออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท (Mental and behavioural disorders due to psychoactive substance use) ซึ่งได้แก่อาการและพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากพิษยาโดยเฉียบพลันหรืออาการติดยาเสพติด รวมทั้งอาการที่เกิดจากการถอนยาด้วย

กลุ่มที่ 3 โรคจิตเภทและหลงผิด (Schizophrenia, Schizotypal and delusional disorders) เป็นโรคที่มีความผิดปกติที่แสดงถึงความยุ่งเหยิงทางความคิดและประสาทรับรู้เป็นพื้นฐานและการแสดงออกทางอารมณ์ไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ หรือไม่มีอารมณ์ที่แสดงออกไปในทางใดทางหนึ่ง ความรู้สึกและสติปัญญายังมีอยู่ตามปกติ โรคนี้เดิมจัดอยู่ในกลุ่มโรคจิตที่ไม่ได้เกิดจากพยาธิสภาพของสมอง (Non organic psychosis) (จิตติ ดิงศภัทย์, 2539, หน้า 814)

แต่ปัจจุบันคำว่าโรคจิต (Psychosis) ไม่ได้จัดกลุ่มใหญ่ หากแต่อาการของโรคจิต (Psychotic disorder) อาจเป็นอาการที่อยู่กลุ่มโรคหลายกลุ่ม โรคกลุ่มนี้รวมเอากลุ่มที่มีอาการหลงผิด (Delusion disorders) ในเรื่องต่าง ๆ เข้าไว้ด้วย เช่น หลงผิดคิดว่ามีคนคอยจะทำร้ายหรือปองร้าย (Delusion of persecution) หลงผิดคิดว่ามีคนนินทา หรือพูดเรื่องเกี่ยวกับตน (Delusion of reference) หลงผิดคิดว่าตนเป็นคนสำคัญ เช่น คิดว่าตนเป็นพระเจ้า หรือมหาเศรษฐี (Delusion of grandeur) เป็นต้น

กลุ่มที่ 4 ความผิดปกติทางอารมณ์ (Mood or affective disorders) โรคกลุ่มนี้เป็นโรคที่มีการเปลี่ยนแปลงพื้นฐานคืออารมณ์ ตั้งแต่อารมณ์เศร้า (depression) จนถึงอารมณ์ครื้นเครง (Elation) การเปลี่ยนแปลงของอารมณ์ดังกล่าวจะเกิดเป็นพัก ๆ และเป็นซ้ำ ๆ เมื่อเกิดสภาวะเครียดและความผิดปกติทางอารมณ์ดังกล่าว อาจเกิดสลับกันไปในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เศร้า (Depressive) ไม่สนุก (Hypomanic) และครื้นเครงเฮฮา (Manic) ผสมกันหลายอารมณ์ เรียกว่า Bipolar affective

disorder โรคในกลุ่มนี้พบในคนสูงอายุเป็นส่วนใหญ่ อาจพบร่วมกับอาการของโรคจิต (Psychotic symptoms) คือมีอาการหลงผิด ประสาทหลอน ร่วมด้วย หรือไม่มีอาการของโรคจิตก็ได้

กลุ่มที่ 5 กลุ่มโรคประสาท โรคที่เกิดจากความเครียดและอาการของโรคทางกาย (Neurotic stress-rand somatoform disorders) โรคกลุ่มนี้เป็นกลุ่มใหญ่มาก และพบในผู้ป่วยทั่วไป เป็นส่วนใหญ่ โรคประสาทวิตกกังวล (Generalised anxiety disorder) พบได้มากที่สุดมักมีอาการ ตกใจง่าย เหงื่อออกมาก ปวดศีรษะ ใจสั่น วิงเวียน อาการแน่นท้อง ท้องอืด กล้ามเนื้อเกร็ง ตัวสั่น กลัวตายหรือกลัวการประสบอุบัติเหตุ โรคประสาทกลัว (Phobic anxiety disorder) เช่น กลัวคน มาก ๆ กลัวการเข้าสมาคม (Social phobia) กลัวที่โล่งแจ้ง (Agoraphobia) กลัวเดินทางคนเดียวกลัว ไปไหนคนเดียว

โรคประสาทกลุ่มนี้ ที่สำคัญอีกกลุ่มหนึ่งคือ อาการโรคทางกาย (Somatoform disorders) ผู้ป่วยจะรู้สึกว่าเป็นโรคของอวัยวะต่าง ๆ ในร่างกายอยู่ตลอดเวลา ต้องไปหาหมออยู่เรื่อย ๆ ทั้ง ๆ ที่หมอตระจไม่พบพยาธิสภาพ (Hypochondriacal disorder) ผู้ป่วยในกลุ่มนี้จะมีอาการต่าง ๆ คล้ายมีโรคทางกาย เช่น ไอเรื้อรัง ท้องเสียบ่อย ๆ ปวดท้องเป็นประจำ ถ่ายปัสสาวะปวด ท้องอืด สะอึก ถอนหายใจบ่อย ๆ ปัสสาวะบ่อย เป็นต้น

กลุ่มที่ 6 กลุ่มพฤติกรรมที่เกิดจากความผิดปกติทางสรีรวิทยา (Behavioural syndromes associated with physiological disturbances and physical factors) พฤติกรรมกลุ่มนี้ ได้แก่ ความผิดปกติในการกิน (Eating disorders) ได้แก่ พวกนอนไม่หลับ (Non Organic insomnia) หรือ ตรงกันข้าม นอนหลับได้ทั้งกลางคืนกลางวัน (Non organic hypersomnia) นอกจากนั้นยังมีพวก จี้ละเมอ (Sleepwalking-Somnambulism) พวกนี้ละเมอลุกขึ้นทำอะไร โดยไม่รู้ตัว และพวกนอน ฝันร้าย (Nightmares) ฝันแต่สิ่งน่ากลัว พฤติกรรมทางเพศไม่ปกติ (Sexual dysfunction, non organic) ได้แก่ การไม่สามารถจะมีเพศสัมพันธ์ได้ตามต้องการ เช่น ไม่มีอารมณ์ทางเพศ (Lack or loss of sexual desire) ไม่มีความสุขกับเพศสัมพันธ์ (Lack of sexual enjoyment) หรืออวัยวะเพศไม่พร้อม เช่น อวัยวะเพศชายไม่แข็งตัว ในหญิงไม่มีการตั้งครรภ์ของอวัยวะเพศ

กลุ่มที่ 7 บุคลิกภาพและพฤติกรรมผิดปกติในผู้ใหญ่ (Disorders of adult Personality and behavior) บุคลิกภาพผิดปกติในกลุ่มนี้ ได้แก่ กลุ่มที่แสดงออกโดยพฤติกรรมผิดปกติประเภทต่าง ๆ เช่น บุคลิกภาพหวาดระแวง (Paranoid personality) จะมีลักษณะเป็นคนอารมณ์ห้วนไหวนมากไม่ไว้ใจใคร หวาดระแวงสงสัย อิจฉาริษยา มองโลกในแง่ร้าย บุคลิกแยกตัว (Schizoid personality) ได้แก่ คนที่แยกตัวจากสังคม ไม่ชอบคบหาสมาคมกับใคร ขี้อาย ชอบอยู่ลำพังคนเดียว ไม่ชอบทำงานรวมกลุ่ม บุคลิกภาพที่ต่อต้านสังคม (Dissocial personality)

กลุ่มที่ 8 ปัญญาอ่อน (Mental retardation) กลุ่มปัญญาอ่อน หมายถึง ภาวะที่มีระดับสติปัญญาด้อยหรือต่ำกว่าปกติ ซึ่งมีสาเหตุเกิดขึ้นในระหว่างการเจริญเติบโตในวัยเด็ก ทำให้เด็กนั้นมีความสามารถจำกัดในด้านการเรียน การปรับตัวให้เข้ากับสังคมหรือมีการเจริญเติบโตไม่สมวัยหรือทั้งสองอย่าง ส่วนสาเหตุของปัญญาอ่อนอาจแบ่งได้เป็น

- สาเหตุที่มีอยู่ก่อนปฏิสนธิ ได้แก่ บิดา มารดา มีประวัติว่าเคยมีพี่น้องเป็นคนปัญญาอ่อนมาก่อน
 - สาเหตุของการปฏิสนธิ เกิดจากความผิดปกติของยีนที่ปรากฏในเด็กทางกรรมพันธุ์
 - สาเหตุขณะตั้งครรภ์ ได้แก่ ครรภ์แฝด ครรภ์ที่มีน้ำหล่อเด็กมากหรือน้อยเกินไป
- ความพิการของเด็ก ตลอดจนโรคของมารดาในขณะตั้งครรภ์
- สาเหตุเกิดระหว่างการคลอด ได้แก่ การคลอดก่อนกำหนด
 - สาเหตุเกิดภายหลังคลอด โดยเฉพาะระยะหลังคลอดใหม่ๆ ซึ่งสมองยังเจริญเติบโตไม่เต็มที่

กลุ่มที่ 9 ความผิดปกติของการพัฒนาการทางจิต (Disorders of psychological development) การพัฒนาการทางจิต ที่ดำเนินไปอย่างไม่ปกติมีผลทำให้มีความผิดปกติของพฤติกรรมต่างๆ ในวัยเด็ก เช่น ความผิดปกติเกี่ยวกับการพูดและการใช้ภาษา เช่น พูดไม่ชัด พูดติดอ่าง ออกเสียงคำบางคำบางกลุ่มไม่ได้ อ่านและเขียนหนังสือไม่ได้ คิดเลขไม่ได้ เป็นต้น รวมถึงโรคออทิสซึม (Childhood autism)

กลุ่มที่ 10 พฤติกรรมและอารมณ์ผิดปกติที่เกิดขึ้นในเด็ก และวัยรุ่น (Behavioural and emotional disorders with onset usually occurring in childhood and adolescence) ความผิดปกติหรือโรคในกลุ่มนี้ เป็นโรคที่เกิดในเด็กและวัยรุ่น โดยเฉพาะ เช่น ชนเกินขนาด อยู่ไม่สุข (Hyperkinetic disorders) เด็กกลุ่มนี้ทำอะไรได้อย่างรวดเร็วขาดความขังคิด ชอบเสี่ยงอย่างบ้าบิ่น ไม่ค่อยมีวินัย เปลี่ยนความสนใจบ่อย นอกจากนี้ยังมีกลุ่มโรคประสาทในเด็ก (Anxiety disorder childhood) และพฤติกรรมผิดปกติอื่นๆ

จะเห็นได้ว่าการจำแนกโรคในทางจิตเวชนั้น มีความละเอียดมาก เป็นการแบ่งผู้ป่วยเป็นกลุ่ม ๆ เพื่อให้เกิดความถูกต้องในการรักษาโรคแต่หากผู้ป่วยจิตเวชเหล่านี้กระทำความผิดอาญาการใช้มาตรการทางกฎหมายเพื่อลงโทษหรือกักขังโทษจะต้องพิจารณาให้สอดคล้องกับหลักกฎหมายซึ่งหากวิเคราะห์ปัญหาดังกล่าวให้ถ่องแท้ จะพบว่า การจำแนกโรคทางจิตเวชในทางการแพทย์จะครอบคลุมในลักษณะกว้าง โดยถือว่าผู้ที่มีความผิดปกติทางจิตทั้งหมดเป็นผู้ป่วยไม่ว่าความผิดปกตินั้นจะเกิดจากปัญญาอ่อน (Mental retardation) โรคประสาท (Neurosis) โรคจิต (Psychosis) ความผิดปกติทางเพศ (Sexual deviation) รวมถึงผู้ที่ติดยาเสพติดด้วย เหล่านี้ล้วนเป็นผู้ป่วยที่ควรจะ

ได้รับการรักษา แต่หากมองในแง่กฎหมาย กฎหมายจะไม่ลงโทษหรือยกเว้นโทษให้ในความผิดปกติบางประเภทเท่านั้น โดยถือหลักว่าความเจ็บป่วยหรือความผิดปกติทางจิตจะต้องถึงขนาดที่กระทำโดยไม่สามารถรู้ผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้เท่านั้น กฎหมายจึงจะยกเว้นโทษให้ เพราะโดยหลักทั่วไปเมื่อคนทำผิดก็ต้องลงโทษ การที่จะไม่ลงโทษหรือลดโทษให้ใครจะต้องมีเหตุผลพิเศษ และเหตุผลพิเศษในกรณีที่มีความผิดปกติทางจิตนี้ก็คือ บุคคลนั้นจะต้องมีความผิดปกติขนาดไม่สามารถบังคับตนเองได้ในขณะที่กระทำผิดนั้น ซึ่งกรณีที่เข้าหลักเกณฑ์ดังกล่าวได้แก่ผู้ป่วยโรคจิตและผู้ที่ปัญญาอ่อน (จิตติ ดิงศภัทย์, 2546)

สำหรับผู้ที่มีความผิดปกติทางจิตบางอย่าง เช่น ผู้เป็นโรคประสาท ผู้มีบุคลิกภาพผิดปกติ ผู้ที่มีความผิดปกติทางเพศ หรือผู้ติดยาเสพติดจึงไม่อยู่ในข่ายที่จะได้รับการยกเว้นโทษตามมาตรา 65 เว้นแต่ผู้ป่วยดังกล่าวจะมีความผิดปกติอย่างอื่น เช่น มีอาการของโรคจิตปนอยู่ด้วย เหตุผลที่กฎหมายไม่ยกเว้นโทษหรือลดโทษให้บุคคลเหล่านี้เพราะว่าบุคคลเหล่านี้ยังมีความรู้ผิดชอบหรือสามารถบังคับตนเองได้อยู่ แม้ว่าจะมีความผิดปกติในทางจิตใจที่จะชักนำให้ทำอะไรต่างไปจากคนธรรมดาได้ง่าย แต่สิ่งจูงใจนั้นก็ไม่ได้ถึงขนาดทำให้ความรู้ผิดชอบและความสามารถบังคับตนเองสูญเสียไป (แสวง บุญเฉลิมวิภาส, 2546, หน้า 171-173)

ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลบุคคลวิกลจริต

คนวิกลจริต (Insane person) คือ คนไร้ความสามารถ (Incompetent person) ถึงขนาดที่ไม่มีทางดูแลตัวเองหรือผลประโยชน์ของตัวเองได้เลย ซึ่งศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถตามคำร้องขอของ คู่สมรส บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้ปกครอง ผู้พิทักษ์ ผู้ดูแลรักษาทั่วไป หรือพนักงานอัยการ ซึ่งการเป็นคนไร้ความสามารถจะมีผลนับแต่ศาลมีคำสั่งเป็นต้นไป

โดยที่คนไร้ความสามารถนั้นกฎหมายจำกัดสิทธิไว้มิให้ทำนิติกรรมได้โดยลำพังเลย นิติกรรมทั้งปวงที่คนไร้ความสามารถทำตกเป็นโมฆียะ ซึ่งรวมถึงพินัยกรรมด้วย หากคนไร้ความสามารถต้องการทำนิติกรรมแล้ว บุคคลที่เรียกว่า "ผู้อนุบาล" จะทำแทนเขาเอง

นอกจากนี้ ตามกฎหมายไทยแล้ว คนไร้ความสามารถที่กระทำความผิดอาญาก็ให้พ้นจากความรับผิดชอบในการกระทำนั้น แต่ความรับผิดชอบทางแพ่งมิได้สิ้นสุดลงไปด้วย โดยในทางแพ่ง บิดามารดา หรือผู้อนุบาลของคนไร้ความสามารถต้องร่วมรับผิดชอบในการกระทำอันเป็นละเมิดของคนไร้ความสามารถไปด้วย เว้นแต่สามารถพิสูจน์ได้ว่าได้ดูแลรักษาบุคคลนั้นอย่างระมัดระวังเต็มที่แล้ว บุคคลจะพ้นจากความเป็นคนไร้ความสามารถเมื่อศาลสั่งตามร้องขอของคู่สมรส, บุพการี, ผู้สืบสันดาน, ผู้ปกครอง, ผู้พิทักษ์, ผู้ดูแลรักษาทั่วไป, พนักงานอัยการ หรือตัวคนไร้ความสามารถเอง การพ้นจากความเป็นคนไร้ความสามารถจะมีผลนับแต่ศาลมีคำสั่งเป็นต้นไป

คำสั่งให้บุคคลใดเป็นคนไร้ความสามารถหรือพ้นจากความเป็นคนไร้ความสามารถต้อง
ประการในราชกิจจานุเบกษาด้วย

ผู้อนุญาต (Guardian) เป็นบุคคลที่ศาลแต่งตั้งให้ปกครองดูแลคนไร้ความสามารถ ซึ่งตาม
กฎหมายไทยแล้วกำหนดกรณีดังต่อไปนี้

1. บุคคลใดจะบรรลุนิติภาวะหรือไม่ก็ตาม ถ้ายังมีได้สมรสและศาลสั่งให้เป็นคนไร้
ความสามารถ ให้ผู้ใช้อำนาจปกครอง คือ บิดามารดาทั้งสองฝ่ายหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งในกรณีที่ยัง
ฝ่ายไม่มีอำนาจปกครองแล้ว หรือผู้ปกครอง เป็นผู้อนุญาตคนไร้ความสามารถผู้นั้น เว้นแต่ศาลจะ
สั่งเป็นอย่างอื่น

2. ในกรณีที่ศาลสั่งให้บุคคลที่มีคู่สมรสเป็นคนไร้ความสามารถ ก็ให้คู่สมรสอีกฝ่ายเป็น
ผู้อนุญาต เว้นแต่ศาลจะสั่งเป็นอย่างอื่นตามที่ผู้มีส่วนได้เสียหรือพนักงานอัยการร้องขอ หรือในกรณีมี
เหตุอันควร ผู้อนุญาตนั้นมีอำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษาผลประโยชน์ของคนไร้ความสามารถ
ทำนิติกรรมแทนคนไร้ความสามารถ บอกล้างโมฆียกรรมของคนไร้ความสามารถที่พิจารณาแล้ว
เห็นว่าอาจเป็นการเสียเปรียบของคนไร้ความสามารถที่ตนอนุญาตอยู่ และให้สัตยาบันใน
โมฆียกรรมของคนไร้ความสามารถที่พิจารณาแล้วเห็นว่ามิได้กับได้ (อรพินท์ ขจรอำไพสุข,
2551, หน้า 201)

นอกจากนี้ ผู้อนุญาตต้องร่วมรับผิดชอบแห่งในการกระทำอันเป็นละเมิดที่คนไร้
ความสามารถในความอนุญาตของตนได้กระทำลงไป เว้นแต่เขาสามารถพิสูจน์ได้ว่าได้ดูแลรักษา
บุคคลนั้นอย่างระมัดระวังเต็มที่แล้ว

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าผู้ที่มีอำนาจ หน้าที่ในการดูแลบุคคลวิกลจริต หรือบุคคลที่ศาลมีคำสั่ง
ให้เป็นบุคคลไร้ความสามารถจึงได้แก่

- คู่สมรส สืบเนื่องมาจากการที่ทั้งคู่ได้กระทำการจดทะเบียนสมรสกันแล้วนั้นหมายถึง
ว่าทั้งคู่ยินยอมที่จะใช้ชีวิตร่วมกัน และมีสิทธิทางกฎหมายระหว่างกันอีกด้วย (กฎหมายลักษณะ
ครอบครัวคู่สมรสที่ยังมีชีวิตอยู่นั้นก็เป็นทายาทโดยธรรม ภายใต้บังคับของบทบัญญัติพิเศษแห่ง
มาตรา 1635)

- ผู้บุพการี กล่าวคือ บิดามารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ทวด คือ ผู้ที่ทำอุปการะมาก่อน เช่น บิดา
มารดาเป็นบุพการี ของบุตรธิดา. (ป. บุพบุพการี); (กฎ) ญาติทางสาโลหิตโดยตรง ขึ้นไป ได้แก่ บิดา
มารดา ปู่ย่า ตายาย ทวด

- ผู้สืบสันดาน กล่าวคือ ลูก หลาน เหลน ลื้อ คือ

ผู้สืบสันดานที่จะกล่าวถึงในบทความนี้ คือ ผู้สืบสันดานที่มีฐานะเป็นทายาทโดยธรรม
ซึ่งเป็นผู้มีสิทธิจะได้รับมรดกของเจ้ามรดก ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะทายาทชั้นบุตร โดยบทความนี้

จะเทียบเคียงกับแนวคำพิพากษาของศาลฎีกาในประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับสิทธิของ ผู้สืบสันดาน ผู้สืบสันดานที่มีสิทธิรับมรดกของเจ้ามรดกแบ่งได้เป็น 3 ประเภทคือ

1. บุตร โดยชอบด้วยกฎหมาย
2. บุตรนอกกฎหมายที่บิดารับรอง
3. บุตรบุญธรรม

- ผู้ปกครอง (Guardian) คือ บุคคลที่ศาลแต่งตั้งขึ้นให้ปกครองดูแลผู้เยาว์ ในกรณีที่ผู้เยาว์ นั้นไม่มีบิดามารดา หรือบิดามารดาถูกถอนอำนาจปกครอง และหรือรวมไปถึงผู้ซึ่งปกครองดูแล บุคคลนั้น ตามความเป็นจริง

- ผู้พิทักษ์ หรือบุคคลซึ่งศาลมีคำสั่งตั้งให้เป็นผู้ปกครองดูแลคนเสมือนไร้ความสามารถ
- พนักงานอัยการ

- ผู้มีหน้าที่ตามกฎหมายของสถานพยาบาล นั้นกฎหมายให้หมายรวมไปถึงบุคคลผู้ ซึ่งมีหน้าที่หรือพันธะ ที่จะต้องคอยควบคุม ดูแล บุคคลวิกลจริตเช่นว่านี้ อยู่ภายใต้บังคับบัญชาของ ตน โดยบุคคลผู้นั้นอาจจะเป็นเครือญาติกัน โยตรงหรือไม่ก็ยอมได้ และบุคคลผู้นั้นย่อมชอบที่จะ ได้รับค่าตอบแทน เช่น หมอ พยาบาล ผู้ช่วยพยาบาล หรือผู้ที่ถูกว่าจ้างมาเพื่อการนั้น

ทั้งนี้ ให้รวมไปถึงผู้ที่มีอำนาจ หน้าที่ดูแลบุคคลวิกลจริต หรือในทางกฎหมายมักจะเรียก กันว่าบุคคล ไร้ความสามารถ ซึ่งได้รับมอบหมายโดยภาระงานอันได้แก่ บุคคลที่ได้รับอามิจ สินจ้าง เงินเดือน ค่าตอบแทน หรือทรัพย์สินใด ๆ ก็แล้วแต่ เช่น แพทย์ หรือแพทย์ที่ทำการรักษา พยาบาล ผู้ช่วยพยาบาล หรือผู้ที่ถูกว่าจ้างตามภาระงานอีกด้วย ประกอบความหมายแห่งประมวลกฎหมาย แพ่งและพาณิชย์ มาตรา 28

“บุคคลวิกลจริตผู้ใด ถ้าคู่สมรสก็ดี ผู้บุพการีกว่าคือ บิดา มารดา ปู่ย่าตายาย ทวดก็ดี ผู้สืบสันดาน กล่าวคือ ลูก หลาน เหลน ลื้อก็ดี ผู้ปกครองหรือผู้พิทักษ์ก็ดีผู้ซึ่งปกครอง ดูแลบุคคลนั้นอยู่ก็ดี หรือพนักงานอัยการก็ดี ร้องขอต่อศาลให้สั่งให้บุคคลวิกลจริต ผู้นั้นเป็นคนไร้ความสามารถ ศาลจะสั่งให้บุคคลวิกลจริตผู้นั้นเป็นคนไร้ความสามารถก็ได้”

ผู้มีหน้าที่ดูแลบุคคลวิกลจริต

สถานะของบุคคลมีความสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ นับตั้งแต่คลอดและเริ่มมี สภาวะบุคคล กฎหมายจะเข้ามามีบทบาทสำคัญในการกำหนดสถานะหรือสถานภาพของบุคคล เพื่อให้การรับรองและคุ้มครองตามกฎหมาย สถานะของบุคคลจึงเป็นบ่อเกิดแห่งสิทธิและหน้าที่ ของบุคคลซึ่งก่อตั้งขึ้นตามกฎหมาย การดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน จึงปฏิเสธไม่ได้ว่า กฎหมายได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดสถานะของบุคคลตั้งแต่เกิด (เริ่มสภาวะบุคคล) จนกระทั่งตาย (สิ้นสภาวะบุคคล)

การได้สถานะของบุคคลตามคำพิพากษา สถานะของบุคคลอาจได้มาหรือถูกเปลี่ยนแปลงไปได้โดยผลของคำพิพากษาของศาล เช่น คนไร้ความสามารถ (อรรถสิทธิ์ ชื่นสงวน, 2548, หน้า 22)

คนเสมือนไร้ความสามารถได้ คนสาบสูญ หรือบุคคลล้มละลาย เป็นต้น เมื่อศาลมีคำสั่งย่อมมีผลให้สถานะของบุคคลเปลี่ยนแปลงไปในทางที่จะได้สิทธิหรือถูกจำกัดสิทธิตามกฎหมาย กรณีคนไร้ความสามารถจะกระทำนิติกรรมใดๆ ไม่ได้หากฝ่าฝืนนิติกรรมจะตกเป็นโมฆะ คนเสมือนไร้ความสามารถจะกระทำนิติกรรมบางอย่างได้ต่อเมื่อได้รับความยินยอมจากผู้พิทักษ์ก่อน คนสาบสูญตามกฎหมายให้ถือว่าถึงแก่ความตาย ทายาทย่อมจะมีสิทธิจัดการทรัพย์สินมรดกของผู้สาบสูญได้ สำหรับบุคคลล้มละลายก็จะถูกจำกัดสิทธิในการประกอบธุรกรรมต่างๆ รวมถึงสิทธิในการสมัครเข้าเป็นข้าราชการ พนักงาน หรือกรรมการในคณะกรรมการต่างๆ ของรัฐ (อรรถสิทธิ์ ชื่นสงวน, 2548, หน้า 23-24)

คนไร้ความสามารถ คือบุคคลวิกลจริตที่ศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ เมื่อบุคคลตามมาตรา 28 ร้องขอ ซึ่งได้แก่ คู่สมรส บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้ปกครองหรือผู้พิทักษ์ หรือผู้ที่ปกครองดูแลหรือพนักงานอัยการ

คำว่าบุคคลวิกลจริตที่ศาลจะสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ มิได้หมายเฉพาะบุคคลที่มีจิตใจผิดปกติหรือเป็นบ้าเท่านั้น แต่รวมถึงบุคคลที่ขาดความรำลึก ขาดความรู้สึกละแวกและความรับผิดชอบจนไม่สามารถประกอบกิจการใดๆ ได้ เช่น โรคสมองฝ่อ หรือสมองเสื่อมขั้นรุนแรง ไม่สามารถรักษาให้หายขาดได้ ทำภารกิจส่วนตัวไม่ได้ ศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถได้

บุคคลที่ศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถแล้วต้องจัดให้อยู่ใต้อาณัติ (มาตรา 28) ผู้อนุบาลจึงเป็นผู้กระทำการต่างๆ แทนคนไร้ความสามารถ ส่วนคนไร้ความสามารถไม่สามารถกระทำการใดๆ ด้วยตนเอง สำหรับนิติกรรมที่มีความสำคัญตามที่ระบุไว้ในมาตรา 1574 ผู้อนุบาลจะกระทำโดยพลการไม่ได้แต่ต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อน ทั้งนี้ตาม ป.พ.พ. มาตรา 28 วรรคสอง มาตรา 1574 ประกอบมาตรา 1598/18 เช่น สัญญาซื้อขายที่ดินเป็นนิติกรรมที่ระบุไว้ในมาตรา 1574(1) ต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อน แม้ได้ความว่าคนไร้ความสามารถเป็นผู้ทำสัญญาจะซื้อจะขายที่ดินด้วยตนเอง และกระทำในขณะที่ศาลยังไม่มีคำสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถก็ตาม แต่ถ้าเมื่อถึงกำหนดเวลาตามสัญญาที่จะต้องไปโอนกรรมสิทธิ์ที่ดิน ผู้นั้นถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถแล้ว ผู้อนุบาลก็ต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อนเช่นกัน

ผู้อนุบาล คือบุคคลที่ศาลแต่งตั้งให้เป็นผู้ดูแลอนุบาลคนไร้ความสามารถ รวมทั้งการจัดการดูแลทรัพย์สินตลอดจนทำหน้าที่ต่างๆ แทนคนไร้ความสามารถในกรณีที่คนไร้ความสามารถ

มีคู่สมรส คู่สมรสยอมเป็นผู้อนุบาล (มาตรา 1463) ถ้าไม่มีคู่สมรสไม่ว่าจะเป็นผู้เยาว์หรือไม่บิดา มารดายอมเป็นผู้อนุบาล แต่ศาลอาจจะตั้งบุคคลอื่นเป็นผู้อนุบาลก็ได้

ผู้พิทักษ์ คือบุคคลที่ศาลแต่งตั้งขึ้นให้เป็นผู้คอยดูแลช่วยเหลือ โดยให้ความยินยอมแก่คน เสมือนไร้ความสามารถในการทำกิจการบางอย่างที่กฎหมายเห็นว่าสำคัญ ความเป็นคนเสมือนไร้ ความสามารถสิ้นสุดลงเมื่อ

ก) คนเสมือนไร้ความสามารถตาย

ข) คนเสมือนไร้ความสามารถนั้นกลับกลายเป็นคนวิกลจริตและถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ ความสามารถ

ค) เหตุที่ศาลได้สั่งให้เป็นคนเสมือนไร้ความสามารถได้สิ้นสุดลงแล้ว และศาลได้สั่งเพิก ถอนคำสั่งที่ให้เป็นคนเสมือนไร้ความสามารถนั้นแล้ว

แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับบุคคลวิกลจริตและผู้มีจิตผิดปกติ

1. ทฤษฎีว่าด้วยการกำหนดปริมาณของกฎหมายอาญา

แม้ว่าจะมีหลักหกประการตามที่ได้กล่าวมาแล้วก็ตาม แต่นักวิชาการที่มีความ ละเอียดอ่อนคงยังมีข้อสงสัยอยู่อีกว่า พฤติกรรมอย่างไรที่จะจัดเข้าอยู่ในวัตถุประสงค์ที่กฎหมาย อาญาต้องการทำให้บรรลุผลหลักข้างต้นนั้นมิได้ช่วยหาคำตอบที่สมบูรณ์ให้แก่ผู้ที่จะร่างหรือ เปลี่ยนแปลงแก้ไขกฎหมายอาญาได้มากนัก เพราะขอบเขตของหลักเกณฑ์ข้างต้นนั้น กว้างขวาง มากพอที่จะรวมเอาพฤติกรรมเกือบทุกชนิดเอาไว้ได้อาจกล่าวได้ว่าหลักข้างต้นนี้มิได้สร้าง กฎเกณฑ์ทางทฤษฎีที่ตีพอ อันอาจช่วยในการตัดสินใจว่าพฤติกรรมอย่างไรที่ควรจะต้องอยู่ใน ขอบเขตของกฎหมายอาญา ด้วยเหตุนี้จึงได้มีการพยายามก่อตั้งหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ขึ้นเพื่อกำหนด ขอบเขตปริมาณของกฎหมายอาญาให้ชัดเจนขึ้นไปอีก ผู้เขียนขอเรียกวิธีการที่บรรดาปราชญ์และ นักทฤษฎีทั้งหลายได้ค้นคิดขึ้นไว้ว่า ทฤษฎีการกำหนดปริมาณของกฎหมายอาญาสารบัญญัติ ตามทฤษฎีอาญา ดังรายละเอียดที่จะได้กล่าวต่อไปนี้ (อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ, 2548, หน้า 53)

หลักเกณฑ์ว่าด้วยการจำกัด

หลักเกณฑ์แรกที่ว่าด้วยการจำกัดนี้ มีแนวคิดหลักว่า การใช้โทษทางอาญานั้นต้องมี ข้อจำกัด ดังนั้นจึงไม่ควรนำกฎหมายอาญามาใช้เพื่อวัตถุประสงค์บางประการ หรือในสถานการณ์ที่ ไม่เหมาะสมหลักเกณฑ์เช่นนี้มีวิวัฒนาการทั้งในเนื้อหาและรูปแบบต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ก. กฎหมายอาญานั้นไม่ควรรวมเอาไว้ซึ่งข้อห้ามที่มีจุดประสงค์เพียงเพื่อให้บุคคลเชื่อฟัง และผลของการไม่เชื่อฟังก็คือผลร้ายในทางแก้แค้นตอบแทนเท่านั้น แต่ถ้าฟังข้อห้ามนั่นเอง ปราศจากอรรถประโยชน์ที่เป็นแก่นสาร

หลักเกณฑ์แบบแรกนี้มี Cesare Baccaria นักอาชญาศาสตร์สายอิตาลีเป็นผู้นำร่อง เมื่อพิจารณาจากผลงานของท่านผู้นี้ ที่แต่งเป็นหนังสือเรื่องอาชญากรรมและการลงโทษ เมื่อปี ค.ศ. 1764 ซึ่งเริ่มต้นมองการลงโทษว่า ทำอย่างไรจึงจะได้ผลประโยชน์มาจากการลงโทษนั้น หรือที่เราเรียกว่าอรรถประโยชน์นิยม 3 พบว่า เบคคาเรียเคยยื่นข้อเสนอไว้เมื่อครั้งนั้นว่า “การป้องกันอาชญากรรมย่อมดีกว่าการลงโทษผู้กระทำความผิด สิ่งนี้ควรเป็นเป้าหมายอุดมคติของการออกกฎหมายที่ดี” ข้อเสนอของเบคคาเรียข้อนี้เป็นข้อสรุปที่นักอรรถประโยชน์นิยมทั้งหลาย เช่น เจอเรมี เบนธัม จอห์น สจ๊วต มิลล์ และบารอนเนส บาบาราวูททันยึดมั่นตามอย่าง ในเวลาต่อมาเบนธัมในฐานะที่เป็นผู้นำของฝ่ายอรรถประโยชน์นิยมได้ขยายเพิ่มเติมหลักเกณฑ์ของการจำกัดตามแบบของเบคคาเรียขึ้นอีกสามประการ และบรรยายไว้ในหนังสือเรื่องหลักเกณฑ์แห่งศีลธรรมและการนิติบัญญัติเบื้องต้น (ค.ศ. 1789) ว่า

ข. ไม่ควรที่จะนำกฎหมายอาญามาใช้เพื่อลงโทษพฤติกรรมที่ปราศจากพิษภัย

หลักเกณฑ์ฉบับปรับปรุงของเบนธัมประการนี้ หมายความว่า ถ้าการกระทำที่เป็นปัญหาอยู่นั้นมิได้มีความชั่วร้ายอยู่ในตัวแล้ว การใช้กฎหมายอาญาลงโทษการกระทำนั้นย่อมถือได้ว่าเป็นการไม่สมควรอย่างยิ่ง แต่หลักเกณฑ์ข้อนี้ยังมีข้อบกพร่องที่สำคัญอยู่ เพราะเหตุว่าได้ก่อปัญหาที่จะต้องติดตามมาว่า แล้วจะตัดสินใจได้อย่างไรว่าพฤติกรรมเช่นนั้นมิพิษภัยหรือยัง ข้อเสนอฉบับปรับปรุงใหม่ของเบนธัมครั้งที่สองคือ

ค. ไม่ควรใช้กฎหมายอาญาเพื่อเป็นวิธีการที่นำไปสู่จุดประสงค์ที่สามารถทำให้บรรลุถึงซึ่งจุดประสงค์เช่นเดียวกันนั้น ด้วยวิธีการอื่นที่ทำให้เกิดความทุกข์เข็ญน้อยกว่า

ตัวอย่างของหลักเกณฑ์ข้อนี้ก็คือนั้น ถ้าสามารถจะตักเตือนบุคคลไม่ให้กระทำความผิดได้ แทนที่จะใช้วิธีการลงโทษเพื่อขู่ให้เขากลับแล้ว จะต้องใช้วิธีการตักเตือน หลักเกณฑ์ของเบนธัมประการนี้มีข้อบกพร่องอยู่ เพราะว่าการป้องปราม นั้นแตกต่างไปจากการตักเตือนเป็นอันมากแต่อาจเปลี่ยนคำพูดของเบนธัมเสียใหม่ให้มีความชัดเจนขึ้นว่า ไม่ควรใช้กฎหมายอาญา ถ้ามีวิธีการอื่นที่สามารถลดจำนวนครั้งของการกระทำที่เป็นปัญหานั้นลงมาได้เท่าเทียมกัน หรือเกือบเท่าเทียมกับการใช้กฎหมายอาญา แต่ก่อให้เกิดความทุกข์เข็ญน้อยกว่าการใช้กฎหมายอาญา ดังนั้น เบนธัมจึงยื่นข้อเสนอฉบับปรับปรุงล่าสุดว่า

ง. ไม่ควรนำกฎหมายอาญามาใช้ เมื่อผลร้ายที่เกิดจากการกระทำผิดนั้นน้อยกว่าผลร้ายที่เกิดจากการลงโทษ

ในกรณีเช่นนี้เมื่อนำผลได้และผลเสียมาชั่งน้ำหนักดูแล้ว จะเห็นว่าการลงโทษตามกฎหมายอาญานั้นได้ประโยชน์น้อยกว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นจากข้อเสนอของเบนธัมประการนี้คือไม่สามารถจะวัดได้ว่าผลร้ายอันเกิดจากการกระทำผิดและผลร้ายอันเกิดจากการลงโทษนั้นประการ

ไหนจะมากกว่ากัน และผลร้ายที่จะนำมาวัดนั้น ยังเกิดต่อบุคคลที่แตกต่างกันไปอีกด้วย ตัวอย่างของข้อเสนอนี้ เช่น ในกรณีที่กฎหมายต้องการห้ามมิให้มีการค้าประเวณีเพราะขัดต่อศีลธรรม แต่ถ้าพิจารณาแล้วปรากฏว่าผลเสียที่ได้รับเนื่องจากการห้ามค้าประเวณีนั้นมีมากมายเกินกว่าผลร้ายที่เกิดจากการละเมิดศีลธรรมนั้น เบนธัมก็จะเสนอให้ยกเลิกกฎหมายโสเภณีเสีย ข้อบกพร่องที่สำคัญของข้อเสนอนี้ก็คือ บุคคลทั้งหลายนั้นมีจิตใจแตกต่างกันออกไป และถ้าเราจะถามบุคคลใดบุคคลหนึ่งว่า ในระหว่างความชั่วร้ายสองประการ เขาจะเลือกเอาความชั่วร้ายชนิดไหนที่ตามความนึกคิดของเขาแล้ว ชั่วร้ายน้อยกว่า คำตอบของบุคคลก็คงจะแตกต่างกันออกไปมากมาย และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การที่จะขอให้บุคคลเลือกระหว่างความชั่วร้ายสองประการที่ไม่อาจเปรียบเทียบกันได้แล้ว ข้อเสนอข้อนี้จะมีข้อบกพร่องอยู่มาก ซึ่งวอลท์เกอร์กล่าวไว้ในงานเขียนของเขาว่า ถ้าเบนธัมมีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน อาจให้คำจำกัดความของหลักเกณฑ์นี้เสียใหม่ว่า “กฎหมายอาญาไม่ควรรวมเอาไว้ซึ่งข้อห้าม ซึ่งทำให้เกิดผลพลอยได้อันอาจก่อให้เกิดผลร้ายมากกว่าพฤติกรรมที่กฎหมายอาญาต้องการจะจำกัด

ตัวอย่างที่ชัดเจนของหลักเกณฑ์นี้ คือเรื่องตลาดมืด ที่มีมากขึ้นเมื่อรัฐออกกฎหมายห้ามการจำหน่าย จ่ายแจก หรือกำหนดเงื่อนไขที่ยากลำบาก หรือเก็บค่าภาษีสินค้าอุปโภค บริโภค ตลาดมืดนี้สร้างปัญหาให้กับสังคมและกระบวนการยุติธรรมมาก กรณีสารเสพติด กัญชา ซึ่งถือเป็นปัญหาทางอาญาในประเทศตะวันตกอยู่อย่างต่อเนื่อง น่าจะใช้เป็นอุทธาหรณ์ได้ดี เพราะกล่าวกันว่า การห้ามมิให้มีการเสพกัญชานั้น อาจทำให้เกิดตลาดมืด อันเป็นเหตุให้ผู้ที่ต้องการเสพกัญชาเข้าไปคบหาสมาคมกับอาชญากร และอาจทำให้ผู้ต้องการเสพเพียงกัญชาติดยาเสพติดชนิดที่รุนแรงกว่ากัญชาได้ ผลร้ายของการเสพกัญชานั้น ถ้าพิจารณาแล้วย่อมน้อยกว่าผลพลอยได้ที่เกิดจากการห้ามเสพกัญชา เป็นต้น

แม้จะปรับปรุงให้ดีขึ้นได้บ้าง แต่หลักเกณฑ์นี้ก็ยังมีได้ช่วยให้หลักเกณฑ์เดิมของเบนธัม (ข้อ ค. ข้างต้น) สมบูรณ์ขึ้นแต่ประการใด หลักเกณฑ์ปรับปรุงใหม่แบบของวอลท์เกอร์นี้อาจจะช่วยให้เกิดความกระจ่างขึ้นบ้าง ในกรณีที่พฤติกรรมที่ต้องห้ามนั้น มีผลร้ายน้อยกว่าผลพลอยได้ที่เกิดจากการห้ามพฤติกรรมชนิดนั้นอย่างไม่ต้องสงสัย หรืออย่างน้อยไม่ควรจะต้องมีข้อสงสัย แม้กระนั้นอาจมีผู้โต้แย้งได้ว่าแม้การเสพยาเสพติดบางชนิดนั้น ก่อให้เกิดความทุกข์ทรมานเป็นอย่างยิ่งแต่ความทุกข์ทรมานนั้นจะเกิดขึ้นเฉพาะต่อตัวผู้เสพเท่านั้น และผู้เสพก็มีอิสระเสรีภาพอย่างเต็มที่ที่จะก่อให้เกิดความทุกข์ทรมานดังกล่าวนี้ให้แก่ตัวเอง หรืออาจเดินเสียซึ่งการกระทำนั้นเสียเองก็ได้ บ่อยครั้งที่เบนธัมเรียกพฤติกรรมประเภทนี้ว่า “ความผิดที่ก่อให้เกิดแก่ตนเอง” ซึ่งจะก่อให้เกิดพิษภัยก็เฉพาะแต่ตัวบุคคลผู้กระทำความผิดนั้นเอง เบนธัมให้ความเห็นไว้ว่าการลงโทษพฤติกรรมประเภทย่อมไม่ก่อให้เกิดประโยชน์อะไรขึ้น แต่ผู้ที่นำเอาหลักเกณฑ์นี้มาพัฒนาจนเป็น

ทฤษฎีที่ยอมรับกัน คือ จอห์น สจิวต์ มิลล์ (John Stuart Mill) โดยที่มิลล์ได้พัฒนาหลักการนี้ขึ้นมาใหม่ ปราบกฎครั้งแรกในเรียงความของมิลล์ที่ว่าด้วยเสรีภาพ (ค.ศ. 1859) ดังมีข้อความตอนหนึ่งว่า :

“วัตถุประสงค์ของเรียงความนี้ เพื่อที่จะเสนอหลักเกณฑ์ที่ง่ายสักหลักเกณฑ์หนึ่ง ซึ่งเหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการที่สังคมจะควบคุมบุคคลในสังคมด้วยวิธีการต่าง ๆ ไม่ว่าวิธีการที่ สังคมนั้นใช้อยู่ จะเป็นวิธีการใช้กำลังในรูปของโทษตามกฎหมาย หรือการขู่บังคับทางศีลธรรมโดย ประชามติ หลักเกณฑ์นี้เป็นหลักเกณฑ์ที่ปกป้องตนเอง เป็นหลักเกณฑ์ที่มีเป้าหมายเพื่อคุ้มครอง มนุษยชาติไม่ว่าจะเป็นรายบุคคล หรือโดยส่วนรวมจากการถูกข่มขู่ซึ่งเสรีภาพ โดยการกระทำของ บุคคล ในสังคมที่เจริญแล้วนั้น การใช้กำลังอำนาจเหนือสมาชิกในสังคมของตน จะถือเป็นการ ถูกต้องก็ต่อเมื่อมีจุดประสงค์ที่จะป้องกันอันตรายอันเกิดแต่บุคคลอื่นในสังคมนั้น ภัยอันตรายที่จะ เกิดแก่ตนเองโดยมิได้มีบุคคลอื่นเป็นผู้ก่อให้เกิด ไม่ว่าจะผ่านทางกายภาพหรือทางจริยธรรมแล้ว ย่อมไม่อาจถือเป็นข้ออ้างที่เพียงพอ สำหรับการจำกัดเสรีภาพการกระทำของมนุษย์”

หลักเกณฑ์เกี่ยวกับกฎหมายอาญาของมิลล์นี้ ยึดหลักอิสรภาพและเสรีภาพของบุคคล เป็นสำคัญ การที่รัฐจะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการกระทำของบุคคลได้นั้น การกระทำดังกล่าวจะต้อง ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่สังคมและผู้อื่น ถ้าเป็นเพียงเพื่อให้บุคคลประกอบกรรมดีแล้ว กฎหมาย ไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยว ดังนั้นหลักเกณฑ์เกี่ยวกับเรื่องขอบเขตของกฎหมายอาญา เมื่อพิจารณาจาก งานเขียนของมิลล์แล้ว ควรจะเป็นดังนี้

ง. ไม่ควรนำกฎหมายอาญามาใช้เพื่อจุดประสงค์ที่จะบังคับให้บุคคลประพฤติปฏิบัติตาม แนวทางที่จะทำให้เกิดผลประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตนเอง

อธิบายได้ ณ ที่นี้ว่า มิลล์นั้นยึดหลักว่า อิสรภาพของบุคคลย่อมอยู่เหนือสิ่งอื่นใด แม้ว่าการกระทำของบุคคลจะผิดศีลธรรมหรือไม่ก็ตามแต่ถ้าการกระทำนั้นมิได้ก่อให้เกิดความเดือดร้อน ให้แก่บุคคลอื่น เว้นแต่ตัวผู้กระทำเองแล้ว รัฐก็ไม่สมควรที่จะเข้ามายุ่งเกี่ยวมิลล์นั้น มิได้คำนึงถึง เลยว่าการกระทำดังกล่าวจะถือว่าผิดศีลธรรมหรือไม่ ถึงแม้ว่ากรณีจะไม่ถูกต้องกับความเชื่อทาง ศีลธรรมนักก็ตาม รัฐก็ยังไม่สมควรนำกฎหมายอาญามาใช้เป็นเครื่องมือ นักปฏิรูปในสายของมิลล์ บางคน ยังกล่าวต่อไปไกลอีกว่า บางครั้งสิ่งที่เรียกกันว่า ผิดศีลธรรม ในขณะหนึ่งอาจไม่ผิด ศีลธรรมในอีกขณะหนึ่งก็ได้ แต่มิลล์มิได้สนใจเรื่องศีลธรรม และไม่ถือว่าเป็นจุดที่สำคัญ แม้ว่า พฤติกรรมเช่นนั้นจะผิดศีลธรรมหรือไม่ กฎหมายก็ไม่ควรเข้าไปเกี่ยวข้องกับ ผู้ที่นิยมชมชอบกับ ความเห็นของมิลล์นี้มีมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศอังกฤษ แม้จะมีผู้โต้แย้งขึ้นมาว่า จริยอยู่ การกระทำเช่นนั้น แม้จะก่อให้เกิดผลร้ายแก่ตัวผู้กระทำเอง แต่ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนเพราะการ กระทำนั้นที่เรียกได้ว่าเป็นบุคคลอื่น ย่อมมีอยู่เสมออย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น บุตรหลาน สามีและ ภรรยา ผู้ที่ต้องพึ่งพาอาศัยบุคคลนั้นอยู่ และจะกลายเป็นภาระของสังคมนั้นในเวลาต่อไป มิลล์ก็จะ

ตอบว่า ถ้าสังคมนั้นไม่สามารถอบรมสั่งสอนให้สมาชิกของตนประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องควร เช่น ไม่ดื่มเหล้า เสพยาเสพติด และเล่นการพนัน สังคมนั้นก็ไม่ควรแก้ไขความล้มเหลวของตนเอง ด้วยการลงโทษบุคคลเมื่อเขาเติบโตเป็นผู้ใหญ่แล้ว

ข้อเสนอของมิลล์นี้ถือได้ว่าเป็นอุดมคติและสมบูรณ์แบบ หากว่าโบราณจนเกินไป ที่เป็นอุดมคติก็เพราะมิลล์เห็นว่าสังคมนั้นสามารถที่จะควบคุมและสั่งสอนเด็กให้เจริญเติบโตในทางที่ดีได้ ที่สมบูรณ์แบบก็เพราะหลักเกณฑ์นี้ถือว่า ถ้าได้มีการที่จะทำให้ดีด้วยวิธีการที่ดีที่สุดแล้ว ล้มเหลวเสียแล้ว ก็ไม่ควรให้มีการพยายามด้วยวิธีการอื่นอีก ที่ว่าล้าสมัยก็เพราะหลักเกณฑ์นี้มองข้ามไปว่า กฎหมายนั้นเป็นวิธีการ และอาจเป็นวิธีการเดียวเท่านั้นที่จะบังคับบุคคลที่ติดเหล้า ดินยาเสพติด หรือนักการพนันให้เข้ารับการรักษายาบาลหรือฝีกอบรมอาชีพ (ในขณะที่มิลล์เขียนเรียงความเรื่องนี้ เป็นยุคของการใช้โทษอาญาเพื่อป้องปรามการกระทำผิด และคงไม่ได้คิดถึงเรื่องการแก้ไขผู้กระทำความผิดไว้ด้วย

ทฤษฎีเกี่ยวกับการลงโทษ

การลงโทษ (Punishment) เป็นวัฒนธรรมทางเนติธรรมของแต่ละชนชาติ ซึ่งจะมามีวิธีการที่แตกต่างกันไปตามวัฒนธรรม ความเชื่อ ศาสนา และกฎระเบียบทางสังคมของบ้านเมืองนั้น ๆ ซึ่งถือเป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการยุติธรรมที่ปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดตามคำพิพากษาของศาล อันเป็นหน้าที่หลักของกรมราชทัณฑ์ แต่การลงโทษบางอย่าง เช่น โทษจำคุก ซึ่งเป็น การลงโทษที่มีลักษณะเป็นการตัดออกจากสังคมชั่วคราว เพื่อลงโทษและปรับปรุงแก้ไขผู้นั้น แต่โทษจำคุกอาจถูกทดแทนด้วยทางเลือกอื่นได้ เช่น การคุมความประพฤติ ซึ่งเป็นทางเลือกที่ ชอบด้วยกฎหมายแทนการลงโทษจำคุก อีกทั้งยังเป็นวิธีการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดตามหลัก แนวความคิดเกี่ยวกับการลงโทษด้วย ดังนั้นจึงต้องเข้าใจถึงแนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการ ลงโทษเสียก่อน

ทฤษฎีอาชญาวิทยาเกี่ยวกับการลงโทษมี 4 ทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีการลงโทษเพื่อทดแทน ความผิด (Retributive theory) ทฤษฎีการลงโทษแบบอรรถประโยชน์ (Utilitarian theory) ทฤษฎี การลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (Rehabilitative theory) และทฤษฎีการลงโทษเพื่อปกป้อง คุ่มครองสังคม (Social protection theory)

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อทดแทนความผิด (Retributive theory)

การทดแทนเป็นวัตถุประสงค์ในการลงโทษที่เก่าแก่ที่สุดอย่างหนึ่ง เหตุผลในการ ทดแทนส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับความรู้สึกที่จะแก้แค้นของผู้ที่ถูกประทุษร้าย ความต้องการของบุคคลใน อันจะกระทำการทดแทนแก่ผู้ที่ทำความเสียหายให้แก่ตนนั้นเป็นของเข้าใจได้ง่าย แต่การที่สังคม

เข้ามารับหน้าที่ลงโทษผู้กระทำผิดเพื่อเป็นการทดแทนนี้ เนื่องจากเหตุใดยังไม่เป็นที่แน่นอน แต่ตามคำอธิบายที่ถือกันโดยทั่วไปก็คือ เนื่องจากสังคมเห็นว่าสมาชิกต้องการให้มีการทดแทนและ สังคมอาจบำบัดความต้องการดังกล่าวของสมาชิกได้โดยสังคมเข้าจัดทำเสียเอง ซึ่งจะเป็นระเบียบ เรียบร้อยดีกว่าปล่อยให้สมาชิกจัดการเอาเอง ความคิดสนับสนุนทฤษฎีทดแทนนี้มีมาแต่ โบราณกาลแล้ว แต่เพิ่งมามีการให้เหตุผล และวางหลักเกณฑ์อย่างสมบูรณ์ในสมัยของ Kant และ Hegel

(Kant, 2013, pp. 19-20) ได้ให้เหตุผลว่า เป็นที่เห็นชัดอยู่ในตัวว่า การลงโทษเป็นของกลุ่ม กับการกระทำผิด เพื่อความยุติธรรมแล้ว ผู้ซึ่งจงใจทำการอันไม่เป็นธรรมจะต้องถูกลงอาญา ซึ่งได้ สัดส่วนพอดีทั้งในสภาพ และความหนักเบากับความผิดของเขา ถ้าสังคมไม่ลงโทษผู้กระทำผิดก็ เท่ากับสังคมยอมรับรองการกระทำของเขา และด้วยเหตุนั้นก็เหมือนว่าสังคมเป็นผู้สนับสนุน ให้กระทำผิดเต็มที่ ถือหลักนี้อย่างเข้มงวด โดยไม่ยอมรับเหตุผลอย่างอื่นในการลงโทษ และได้ กล่าวไว้ในหนังสือ Philosophy of law ว่า “จะใช้การลงโทษเป็นเพียงเครื่องมือเพื่อให้เกิดประโยชน์ อย่างอื่นไม่ได้ ไม่ว่าจะเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ถูกลงโทษเอง หรือแก่สังคมเป็นส่วนรวมก็ตาม การลงโทษในทุกกรณีจะต้องเนื่องมาจากเหตุว่า บุคคลที่ถูกลงโทษได้กระทำผิดอาญาเท่านั้น ทั้งนี้ เพราะเป็นการไม่บังควรที่จะปฏิบัติต่อบุคคลหนึ่งเพียงเพื่อจะเป็นเครื่องมือให้บังเกิดผลแก่บุคคล อื่น ทุกคนมีสิทธิในฐานะที่เกิดมาเป็นมนุษย์ในอันจะไม่ถูกปฏิบัติเช่นนั้น” เส้นที่ยอมให้มี ข้อยกเว้นจากหลักข้างต้นนี้ได้ 2 ประการ คือ

ประการแรก อาจมีการผ่อนเบาโทษให้ลดลงหากปรากฏว่าการลงโทษอย่างหนักโดย ดำเนินตามหลักข้างต้นอย่างเคร่งครัดจะเป็นการกระทบกระเทือนความรู้สึกของประชาชน

ประการที่สอง ในเมื่อการปฏิบัติตามหลักข้างต้นอย่างเคร่งครัดจะเป็นการลดจำนวน พลเมืองของรัฐลงจนเกินควร

เฮเกลมีความเห็นลดหย่อนลงไปกว่าเส้นที่ข้าง โดยเห็นว่า การลงโทษเป็นการยุติธรรม เพราะผู้ถูกลงโทษสมควรที่จะได้รับโทษก็จริงอยู่ แต่หากเมื่อได้ปรากฏว่าเป็นการยุติธรรมที่จะต้อง มีการลงโทษแล้ว เฮเกลยังยอมให้นำสิ่งอื่นนอกจากความผิดของการกระทำเข้ามาพิจารณาในการ กำหนดโทษด้วย

การลงโทษที่ชอบธรรมตามหลักของทฤษฎีนี้ต้องประกอบด้วยเงื่อนไข 3 ประการ ดังนี้

1. การลงโทษต้องเป็นการทดแทนความเสียหาย (Vindication) หมายถึง ความถูกต้อง ของการลงโทษจะต้องกระทำลงไป เพื่อเป็นการทดแทน หรือแก้แค้นให้แก่ผู้เสียหาย จากการที่ ผู้กระทำผิดได้ทำให้เกิดความเสียหายขึ้น ยิ่งไปกว่านั้น จะต้องเป็นการทำให้ผู้เสียหายรู้สึกพอใจ และคิดว่าเป็นการกระทำที่ยุติธรรมแล้ว ทฤษฎีนี้ชี้ว่า การละเลยเรื่องความรู้สึกของผู้เสียหายที่

ต้องการแก้แค้นแก่ผู้กระทำผิดนั้น เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง เพราะจะทำให้ผู้เสียหาย หรือญาติพี่น้องของเขารู้สึกเสื่อมศรัทธาที่มีต่อรัฐว่า ไม่อาจเยียวยาความเสียหายให้เขาได้ การลงโทษ โดยคำนึงถึงความพอใจของผู้เสียหายนี้ จะทำให้ผู้เสียหายยอมรับว่าการลงโทษโดยรัฐเป็นความชอบธรรม และยอมรับว่าการแก้แค้นผู้กระทำผิด ไม่ใช่หน้าที่ของเอกชน แต่เป็นหน้าที่ของรัฐ

2. การลงโทษต้องกระทำเพื่อให้เกิดความเป็นธรรม (Fairness) ทฤษฎีนี้มองหน้าที่ของบุคคลในด้านการเมือง และกึ่งสัญญาประชาคมที่เรียกว่า การต่างตอบแทน (Reciprocity) มีหลักว่าการจะให้กฎหมายมีผลคุ้มครองประโยชน์สุขแก่ส่วนรวม คนทุกคนจะต้องเคารพ และปฏิบัติตามกฎหมาย การที่ผู้กระทำผิดฝ่าฝืนกฎหมายอาญาแต่ละครั้ง เท่ากับว่า ผู้กระทำผิดเอาเปรียบบุคคลอื่นที่เชื่อฟังกฎหมาย และข้อได้เปรียบนี้จะเห็น ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ถ้าเป็นการกระทำผิดอาญาที่รู้กันอย่างแพร่หลาย ดังนั้น การลงโทษผู้กระทำผิดจึงเป็นการที่ทำให้ผู้กระทำผิด และบุคคลอื่นที่เชื่อฟังกฎหมายตระหนักว่า บุคคลที่ละเมิดกฎหมายจะต้องถูกดำเนินคดี และผู้ที่ได้เปรียบจากการฝ่าฝืนกฎหมาย จะต้องถูกลงโทษ ด้วยเหตุนี้ การลงโทษแก่ผู้กระทำผิด จึงควรมีความรุนแรงเทียบเท่ากับ ความได้เปรียบที่ผู้กระทำได้รับจากการฝ่าฝืนกฎหมายนั้น โดยถือว่าผู้กระทำผิดได้จ่ายหนี้อันเกิดจากการทำผิดให้แก่คนทุกคนที่เชื่อฟังกฎหมาย ซึ่งเป็นสมาชิกในสังคมนั้น และเมื่อจ่ายแล้วเขาก็กลับคืนสู่สังคมในฐานะที่เป็นพลเมืองดี และมีฐานะเท่าคนอื่น

3. การลงโทษจะต้องได้สัดส่วนกับความผิด (Proportionality of punishment) ทฤษฎีนี้เห็นว่า จำนวนโทษที่ผู้กระทำผิดควรจะได้รับจะต้องเท่ากับความเสียหายที่เขาได้กระทำการลงจากการกระทำผิดนั้น อย่างไรก็ดี อาจมีข้อยกเว้นจากหลักดังกล่าวได้ 2 กรณี คือ กรณีที่การลงโทษสูงกว่าความเสียหายที่ผู้กระทำก่อขึ้นนั้นสามารถกระทำได้ในกรณีของการลงโทษจำคุกตลอดชีวิตแก่ผู้กระทำผิดที่เป็นอันตรายต่อสังคม เพื่อปกป้องสังคมให้ปลอดภัยยิ่งขึ้น ในทางตรงกันข้าม การลงโทษอาจต่ำกว่าสัดส่วนแห่งความผิด ในกรณีที่ผู้กระทำผิด ไม่มีโอกาสที่จะกระทำผิดนั้นอีก ดังนั้น ผู้กระทำจะได้รับการลดโทษ หรือรอการลงโทษ และให้อยู่ภายใต้เงื่อนไขการคุมประพฤติ ปัญหาว่าจะถือหลักใดมาพิจารณาว่าโทษจำนวนเท่าใดจึงจะได้สัดส่วนกับความผิดที่ผู้กระทำได้ก่อให้เกิดขึ้น ในประเด็นนี้ เค้นท์เห็นว่า “โทษที่ผู้กระทำได้รับจะต้องได้สัดส่วนพอดีทั้งสภาพ และความหนักเบาของความผิดของเขา” สภาพและความหนักเบาของความผิดนี้พิจารณาได้จาก “ความร้ายแรงทางศีลธรรมของความผิดแต่ละฐาน และพิจารณาจากความน่าตำหนิจากพฤติการณ์ของการกระทำผิดในแต่ละเรื่อง นอกจากนี้ ยังรวมถึงความร้ายแรงที่ผู้กระทำก่อให้เกิดขึ้น อันเกิดจากการกระทำโดยเจตนา ประมาท และในบางกรณีด้วย” ดังนั้น หลักการพิจารณาในเรื่องสัดส่วนของโทษ จะต้องพิจารณาถึงสภาพ และความหนักเบาของความผิดซึ่งประกอบด้วยความร้ายแรงของความเสียหาย ในทางการกระทำและผลต่อสังคมอันเกิดจากการกระทำผิดนั้น

กล่าวโดยสรุป ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นหรือเพื่อทดแทนนั้น มีวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อให้เกิดความยุติธรรมต่อผู้เสียหายและสังคม โดยโทษที่ลงแก่ผู้กระทำผิดนั้นควรจะต้องเป็นสัดส่วนกับความผิดที่เกิดขึ้น ซึ่งการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนเน้นการลงโทษที่มองไปที่อดีต เหตุผลการลงโทษเป็นไปเพื่อการแก้แค้น ซึ่งการลงโทษจะเกิดจากอารมณ์แค้นที่มีตามสัญชาตญาณของมนุษย์ อีกเหตุผลหนึ่งคือ ทุกคนควรต้องมีความรับผิดชอบต่อการกระทำผิดที่เกิดขึ้น เพื่อรักษาความยุติธรรม หรือสมดุลในสังคมไว้ เมื่อมีการกระทำผิดเกิดขึ้น ผู้กระทำผิดจึงสมควรจะต้องได้รับโทษ เพื่อทดแทนความผิด หรือลบล้างความชั่วที่เกิดขึ้น โดยโทษที่จะได้รับควรจะทำเท่ากับความเจ็บปวด และมีความยากลำบาก หรือมีความทรมานทุกข์ทรมาน เช่นเดียวกับที่ผู้เสียหาย หรือสังคมได้รับ วิธีการลงโทษแต่เดิมใช้ความทารุณโหดร้าย ซึ่งถูกคัดค้านจากประชาชน สำนักคลาสสิกได้เปลี่ยนแนวคิดในการลงโทษไม่ให้ใช้การลงโทษแบบทรมาน แต่จำนวนโทษต้องได้สัดส่วนกับความผิด ส่วนเหตุผลการลงโทษยังยึดหลักว่า ผู้กระทำผิดสมควรได้รับโทษเพราะทุกคนมีเจตจำนงอิสระวิธีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนมีวิธีการลงโทษหลายทางคือ 1. สำหรับในความผิดที่ร้ายแรงนั้น ควรต้องลงโทษให้สาสมกับความผิดที่ได้กระทำขึ้น 2. โดยการให้ค่าเสียหาย หรือค่าทดแทนความเสียหายแทนการถูกลงโทษ หรือ 3. โดยการลงโทษให้สาสมกับความผิด และให้ใช้ค่าเสียหาย หรือค่าทดแทนเพื่อชดเชยความผิดที่เกิดขึ้น (Expiation) ด้วย เช่น การลงโทษจำคุกหรือปรับ หรือทั้งจำคุกและปรับ และให้คืนทรัพย์สิน หรือใช้ราคาทรัพย์สินแทน

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อป้องกันหรือข่มขู่ยับยั้งหรือแบบอรรถประโยชน์ (Utilitarian Theory)

แนวคิดของทฤษฎีนี้ คือ คนเรากระทำผิดโดยเจตนา และก่อนจะลงมือกระทำนั้นก็ได้พิจารณาใคร่ครวญถึงผลดีผลเสียแล้วจึงลงมือทำ เพราะฉะนั้นรัฐจึงควรออกกฎหมายกำหนดความผิดและโทษสำหรับความผิดนั้นไว้ให้ชัดเจน และเปิดเผยต่อสาธารณชน เพื่อป้องกันความผิดที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงหลักการของความสุขซึ่งชนยินดี และความเจ็บปวดทุกข์ทรมานมาประกอบการพิจารณาเพื่อควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ด้วย เมื่อมีผู้กระทำผิด หรือฝ่าฝืนกฎหมาย ก็จะต้องได้รับโทษตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ทั้งนี้การลงโทษจะต้องกระทำอย่างรวดเร็ว แน่นนอน เสมอภาคกัน และรุนแรงตามความเหมาะสมของโทษที่กำหนดไว้ การลงโทษดังกล่าวย่อมจะมีประโยชน์ต่อสังคม ในด้านการลดอาชญากรรม และส่งเสริมให้คนทั่วไปเคารพ และปฏิบัติตามกฎหมาย

แนวคิดการลงโทษตามทฤษฎีอรรถประโยชน์มีรากฐานมาแต่โบราณ ในยุคกรีก Plato ได้กล่าวว่า “การที่บุคคลใดถูกลงโทษมิใช่เป็นเพราะเขาได้กระทำผิด เนื่องจากการกระทำที่ได้

กระทำไปแล้ว มีอาจบล้างให้กระทำได้อีก แต่ที่บุคคลนั้นถูกลงโทษ เพราะเพื่อผลในอนาคตแก่ตัวเขาเองและแก่ผู้อื่นที่เห็นว่ากรกระทำนั้นควรได้รับการแก้ไข และลดอัตราการกระทำผิดที่ผู้อื่นก่อให้เกิดขึ้น” ต่อมานักปราชญ์ชื่อ โทมัส (Hobbes , 2000, pp. 26-27) กล่าวว่า “การแก้แค้น หรือลงโทษบุคคลไม่ควรจะพิจารณาถึงความร้ายแรงอันเกิดจากความนำคำนิพนธ์ของผู้นั้นในอดีต แต่ควรพิจารณาถึงผลดีที่สุดที่ตามมาจากการลงโทษ ดังนั้น การลงโทษจะกระทำได้เฉพาะแต่ในกรณีที่จะแก้ไขผู้กระทำผิด หรือตักเตือนมิให้ผู้อื่นเอาเยี่ยงอย่างผู้กระทำผิด” (ณรงค์ ใจหาญ, 2543, หน้า 26-27)

แนวคิดของการลงโทษตามทฤษฎีอรรถประโยชน์ ได้มีการพัฒนาเรื่อยมาถึงปัจจุบัน การลงโทษที่ดีตามแนวคิดนี้ ต้องประกอบด้วยหลักการดังนี้

1. การลงโทษผู้กระทำความผิด มิได้มุ่งถึงการลงโทษสิ่งผิดที่ผู้นั้นกระทำมาแล้วในอดีต แต่เป็นการลงโทษเพื่อป้องกันการที่ผู้นั้น หรือบุคคลอื่นในสังคมจะกระทำความผิดขึ้นมาใหม่
2. กล่าวอีกนัยหนึ่ง การลงโทษการกระทำที่เป็นความผิด จะมีความชอบธรรม ถ้าได้กระทำเพื่อเป็นการป้องกันการกระทำผิดที่จะเกิดขึ้นในอนาคต
3. วิธีการลงโทษอันจะมีผลเป็นการป้องกันนี้ คือ การลงโทษเพื่อเตือนให้ผู้กระทำผิด และผู้อื่นตระหนักถึงผลการฝ่าฝืนกฎหมาย ดังนั้น ผู้บัญญัติกฎหมายจึงต้องคำนึงถึงผลของวิธีการลงโทษผู้กระทำผิดว่า จะต้องสามารถป้องกันการกระทำผิดอันมีลักษณะทั่วไปด้วย มิใช่แต่เพียงการที่ยับยั้งผู้กระทำผิดเท่านั้น
4. การลงโทษผู้กระทำผิดจะต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดที่เขาควรจะได้รับจากรัฐ เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ๆ ดังนั้น ผู้กระทำผิดจะต้องได้รับการเยียวยารักษา การที่เขามีการกระทำอันเป็นการต่อต้านสังคมปัจจุบัน เพื่อให้เขาสามารถมีชีวิตอย่างมีความสุขได้กับคนส่วนใหญ่ของสังคม
5. ความชอบธรรมของระบบการลงโทษจึงมิใช่การลงโทษที่รุนแรงดังเช่นในอดีต แต่เป็นวิธีการที่อยู่บนพื้นฐานของความมีมนุษยธรรม

หากเปรียบเทียบทฤษฎีการลงโทษแบบอรรถประโยชน์กับทฤษฎีการลงโทษเพื่อทดแทน จะพบว่ามีหลักเกณฑ์แตกต่างกัน คือ ทฤษฎีการลงโทษแบบอรรถประโยชน์มองว่า การลงโทษควรจะมีมองไปในอนาคต มากกว่ามองย้อนหลังไปในอดีต ส่วนทฤษฎีการลงโทษเพื่อทดแทน จะมองแต่เฉพาะในอดีตเท่านั้น ในส่วนจุดมุ่งหมายการลงโทษ ทฤษฎีการลงโทษเพื่อทดแทน เห็นว่า โทษที่จะลงต้องเหมาะสม และได้สัดส่วนกับความผิด ในขณะที่ทฤษฎีการลงโทษแบบอรรถประโยชน์ มีหลักเกณฑ์ว่า จะต้องลงโทษเพื่อป้องกันสังคม และจำนวนโทษต้องมากพอที่จะป้องกันสังคมได้ แต่ปริมาณโทษต้องไม่มากเกินไปกว่าที่จำเป็นในการบรรลุผลในการป้องกันด้วย โดยจะกำหนดโทษให้สูงตามความพอใจไม่ได้ ต้องพิจารณาให้เหมาะสมไม่มาก หรือน้อยเกินไป

ทฤษฎีอรรถประโยชน์ถือว่า การลงโทษก่อให้เกิดผลดีอันเกิดจากการลงโทษเพราะทำให้
อาชญากรรมลดลงอย่างหนึ่งอย่างใดใน 3 ประการ คือ

ประการแรก การลงโทษจะมีผลยับยั้ง (Deterrence) มิให้การกระทำผิดอาญาโดยจะมีผล
เป็นการยับยั้งทั้งแก่ตัวผู้กระทำผิด และแก่บุคคลทั่วไป

ประการที่สอง การลงโทษจะมีผลเป็นการแก้ไข (Reformative effect) และฟื้นฟู
(Rehabilitative effect) ผู้กระทำผิดโดยทำให้ผู้กระทำผิดเปลี่ยนทัศนคติ และค่านิยมที่จะเชื่อฟัง
และไม่ฝ่าฝืนกฎหมาย

ประการที่สาม การลงโทษจะมีผลเป็นการตัดโอกาสมิให้ผู้นั้นกระทำผิดขึ้นอีก
(Incapacitive effect) โดยการลงโทษจำคุกเป็นการแยกผู้กระทำผิดออกไปจากสังคมผู้กระทำผิดจึง
ไม่มีโอกาสก่ออาชญากรรมขึ้นอีกในสังคม

การลงโทษเพื่อข่มขู่หรือยับยั้ง มีพื้นฐานจากความเชื่อที่ว่า การที่คนคิดจะกระทำผิด
หรือไม่นั้น เขาจะต้องคำนึงถึงผลเสียจากการที่ลงมือกระทำผิด เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่า การ
กระทำผิดจะเกิดผลดีมากกว่า ก็จะตัดสินใจกระทำผิด ถ้าเห็นว่าเกิดผลเสียมากกว่าก็จะไม่กระทำผิด
ด้วยเหตุนี้วิธีการป้องกันมิให้คนกระทำผิดจึงต้อง “กำหนดอัตราโทษซึ่งก่อให้เกิดผลเสียหาแก่
ผู้กระทำผิดมากกว่าผลดีที่เขาจะได้รับจากการกระทำผิดนั้น เพื่อให้เขาล้มเลิกความตั้งใจที่จะกระทำ
ผิด” ทั้งนี้เพราะคนทุกคนมักมีธรรมชาติที่หลีกเลี่ยงความเจ็บปวด หรือไม่สะดวกสบาย และ
แสวงหาความพอใจและความสุข

เบนเทม (Bentham, 2000, p. 29) กล่าวด้วยว่า การกระทำให้ประชาชนกลัว ไม่กล้า
กระทำผิดอาญานั้น จะต้องบังคับโทษ โดยมีลักษณะ 4 ประการ ดังนี้

1. การลงโทษจะต้องแน่นอน (Certainty) หมายความว่า จะต้องลงโทษแก่บุคคลทุกคนที่
ฝ่าฝืนกฎหมาย ดังนั้นบุคคลใดที่ทำความผิดจะต้องถูกฟ้อง และลงโทษตามกฎหมาย

2. การลงโทษจะต้องมีความรุนแรง (Severity) หมายความว่า ความร้ายแรงของโทษที่จะ
ลงแก่ผู้กระทำผิดจะต้องร้ายแรงพอที่จะยับยั้งความต้องการในการทำความผิด

3. การลงโทษต้องกระทำโดยฉับไว (Celerity) หมายความว่า กระบวนการพิจารณา และ
ลงโทษนั้นจะต้องกระทำไปโดยรวดเร็ว มิใช่รอเป็นเวลานาน จนคนทั่วไปลืมว่าบุคคลนี้ได้กระทำ
ผิดอย่างไร

4. การลงโทษต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อสาธารณชน (Publicity) หมายความว่า การ
ลงโทษต้องกระทำให้สาธารณชนได้เห็นหรือรับทราบ เพื่อผลของการข่มขู่บุคคลทั่วไป

การลงโทษเพื่อแก้ไข หรือฟื้นฟูจิตใจผู้กระทำผิด มีเป้าหมายเพื่อเปลี่ยนหรือแก้ไขหรือ
เยียวยารักษาจิตใจของผู้กระทำผิดให้ลดความรู้สึกต่อต้านกฎหมาย และกลับมามีความเห็นดี

เห็นชอบด้วยกับการปฏิบัติตามกฎหมาย ตลอดจนมีความยับยั้งตนเองมิให้คิด หรือกระทำการอันเป็นความผิดอีกต่อไป ผลของการลงโทษในลักษณะนี้จึงคล้ายคลึงกับการข่มขู่ โดยเฉพาะตัวผู้กระทำผิด เพราะมีความประสงค์จะมีให้บุคคลนั้นกระทำผิดขึ้นอีก แต่ต่างกันตรงที่การสร้างแรงจูงใจมิให้กระทำผิด กล่าวคือ การข่มขู่ใช้การลงโทษที่รุนแรงเป็นวิธีทำให้ผู้นั้นกลัว และเข็ดหลาบไม่กล้ากระทำผิดอีก เมื่อนึกถึงโทษที่ตนเคยได้รับกับผลดีที่จะได้จากการกระทำผิด แต่การแก้ไขฟื้นฟูจิตใจผู้กระทำผิดใช้โทษเป็นเครื่องมือทำให้จิตใจของผู้นั้นยอมรับว่าการกระทำผิดเป็นสิ่งไม่ถูกต้อง และตัดสินใจเลือกปฏิบัติตามกฎหมายแทนการกระทำผิด

ส่วนการลงโทษเพื่อตัดโอกาสมิให้ผู้นั้นกระทำผิด มุ่งป้องกันการกระทำผิดซ้ำ โดยวิธีการทำให้หมดโอกาสในการกระทำผิด เพื่อให้สังคมปลอดภัยจากการกระทำผิด วิธีการลงโทษต้องเป็นวิธีที่ทำให้ผู้นั้นหมดโอกาสกระทำผิดตลอดไป เช่น การประหารชีวิต การเนรเทศ หรือจำคุกมีกำหนดเวลาจนกว่าจะแน่ใจว่าผู้นั้นไม่เป็นอันตรายแก่สังคมอีก

กล่าวโดยสรุป ทฤษฎีการลงโทษแบบอรรถประโยชน์มีวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อป้องกันหรือข่มขู่ยับยั้งมิให้ผู้กระทำผิดหวนไปกระทำผิดซ้ำขึ้นอีก และขณะเดียวกันก็ป้องกันหรือข่มขู่ยับยั้งมิให้บุคคลอื่นเอาเยี่ยงอย่างด้วย นอกจากนี้ยังมีวัตถุประสงค์ในการปรับปรุงแก้ไขให้ผู้กระทำผิดกลับตัวเป็นคนดีอีกด้วย หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าเป็นการป้องกันสังคมให้ปลอดภัยจากอาชญากรรมโดยลงโทษผู้กระทำผิด ซึ่งมุ่งเน้นไปเพื่อประโยชน์ 3 ประการคือ

1. เพื่อป้องกันอาชญากรรมอย่างถาวรหรือชั่วคราว ซึ่งได้แก่ การลงโทษประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิต หรือจำคุก หรือกักขังตามระยะเวลาที่ศาลกำหนดไว้
2. เพื่อข่มขู่ยับยั้ง ได้แก่ การลงโทษเพื่อให้มีผลป้องกันแก่ตัวผู้กระทำผิดเอง (Special prevention or individual deterrence or specific deterrence) คือ ทำให้ผู้กระทำผิดที่ถูกลงโทษมีความเกรงกลัว เข็ดหลาบ ไม่กล้ากระทำผิดซ้ำขึ้นอีก และ/หรือ การลงโทษเพื่อเป็นตัวอย่างแก่บุคคลทั่วไป (General prevention or general deterrence) คือ ทำให้บุคคลทั่วไปเห็นว่า เมื่อผู้ใดกระทำผิดแล้วจะต้องได้รับโทษ ทำให้เกรงกลัว ไม่กล้ากระทำความผิด
3. เพื่อปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำผิด ได้แก่ การแก้ไขปรับปรุงที่เกิดจากการลงโทษโดยตรง และแก้ไขปรับปรุงอันเป็นส่วนที่เกิดสืบเนื่องมาจากการลงโทษ

การลงโทษจะต้องมีปริมาณโทษมากพอที่จะบรรลุผลเป็นการป้องกันการกระทำผิดแต่ต้องไม่มากเกินไปจนจำเป็นในการที่จะบรรลุผลนั้น การลงโทษที่มีประสิทธิภาพจะต้องมีความแน่นอน เสมอภาค และรวดเร็ว เพื่อให้ผู้กระทำผิดและบุคคลอื่นเห็นผลเสียจากการกระทำผิดนั้น

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด (Rehabilitative theory)

แนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดคือ ผู้กระทำผิดเป็นผู้ป่วย การแก้ไขผู้กระทำผิดให้เป็นคนดี ต้องมีขั้นตอนหลายขั้นตอน คือ ขั้นตอนแรก ตรวจสอบสาเหตุของปัญหา ขั้นตอนที่สอง วิเคราะห์สาเหตุ และขั้นตอนสุดท้าย รักษาหรือแก้ไขที่สาเหตุนั้น ทฤษฎีนี้มีความมุ่งหมายเพียงจะป้องกันไม่ให้บุคคลที่ได้กระทำผิดมาแล้วกลับมากระทำผิดซ้ำอีก ไม่ได้มุ่งหมายจะให้ผลถึงบุคคลอื่นโดยตรง วิธีการตามทฤษฎีนี้คือ นอกจากจะพยายามหาทางให้ผู้ที่ได้กระทำผิดมาแล้วเกิดความประสงค์ที่จะยับยั้งไม่กระทำผิดซ้ำอีกแล้ว ยังจะต้องทำให้ผู้นั้นเกิดความสามารถที่จะยับยั้งเช่นนั้นด้วย มีผู้เห็นว่า ไม่ควรใช้คำว่า การลงโทษ (Punishment) แต่ควรใช้คำว่า การปฏิบัติ (Treatment) แทน เพราะการทำให้ได้รับความยากลำบากด้วยการลงโทษไม่น่าจะทำให้คนประพฤติดีขึ้น

วิธีการปรับปรุงแก้ไขที่สำคัญ ๆ ซึ่งประเทศต่าง ๆ นำมาใช้มีดังนี้

1. พยายามหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้กระทำผิดประสบกับสิ่งที่จะทำให้ทำลายคุณลักษณะประจำตัวของเขา ทั้งนี้เพราะเมื่อผู้กระทำผิดได้มาถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำ อย่างน้อยก็ทำให้ฐานะและชื่อเสียงของเขาเสื่อมลงในสายตาของผู้อื่น ทำให้โอกาสที่จะกลับตัวได้ลดน้อยถอยลง และที่สำคัญก็คือ เมื่อผู้กระทำผิดที่ยังพอมีโอกาสจะกลับตัวได้ต้องมาอยู่ปนเปื้อนกับผู้กระทำผิดชนิดที่เป็นอาชญากรอาชีพ อิทธิพลของคนพวกหลังก็จะครอบงำคนจำพวกแรก เพราะคนเรานั้นเลวลงได้ง่ายกว่าดีขึ้น มีผลทำให้ผู้ที่พอจะกลับตัวได้หมดโอกาสที่จะทำเช่นนั้นวิธีการป้องกันก็คือ

ก. ปลดปล่อยตัวผู้กระทำผิดโดยไม่ลงโทษจำคุก คือ มีกฎหมายบัญญัติให้ศาลใช้ดุลยพินิจเรื่องการกำหนดโทษ หรือรอกการลงโทษแก่ผู้กระทำผิดได้ ในระหว่างที่จำเลยถูกรอกการกำหนดโทษ หรือรอกการลงโทษอยู่นั้น ศาลอาจกำหนดให้จำเลยอยู่ภายใต้เงื่อนไขเพื่อคุ้มครองประพฤติกี่ได้ เช่น ให้ไปรายงานตัวต่อเจ้าพนักงานเพื่อให้เจ้าพนักงานได้สอบถาม หรือให้คำแนะนำ หรือตักเตือนเกี่ยวกับ ความประพฤติหรือการประกอบอาชีพ เป็นต้น

กรณีที่จะใช้วิธีการรอกการลงโทษ หรือรอกการกำหนดโทษนี้บางประเทศก็กำหนดไว้อย่างกว้าง คือ โดยทั่วไปแล้ว ใช้วิธีการดังกล่าวได้ เว้นแต่จะเป็นกรณีกระทำผิดบางอย่างเท่านั้น จึงจะรอกการลงโทษ หรือรอกการกำหนดโทษไม่ได้ แต่บางประเทศก็กำหนดไว้แคบ คือ กำหนดไว้เพียงว่ากรณีกระทำผิดบางอย่างเท่านั้นที่จะรอกการลงโทษ หรือรอกการกำหนดโทษได้ วิธีการนี้มีผลเบาที่สุดแก่ผู้กระทำผิด คือ ผู้กระทำผิดมีโอกาสที่จะไม่ต้องรับโทษเลย ทำให้ไม่ประสบกับอิทธิพลที่จะทำให้ทำลายคุณลักษณะประจำตัวของเขา

ข. การปล่อยตัวหลังจากได้รับโทษจำคุกแล้ว คือ มีวิธีการที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานพิจารณาปลดปล่อยผู้ต้องโทษก่อนครบกำหนดโทษได้ หากเห็นว่าความเหมาะสมในอันจะมีชีวิตอยู่ในสังคมของผู้นั้นจะเสื่อมทรามลง หากกักขังอยู่ในเรือนจำต่อไป และการปล่อยตัวผู้นั้นออกมา

จะไม่เป็นอันตรายแก่สังคม แต่วิธีการนี้มักมีกฎหมายบัญญัติเป็นข้อยกเว้นไว้ไม่ให้ใช้แก่ผู้กระทำผิดกรรจ์บางประเภท เช่น ความผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนา หรือ ฐานกบฏ เป็นต้น วิธีการปล่อยตัวผู้กระทำผิดก่อนครบกำหนดโทษนี้อาจมีเงื่อนไขเพื่อคุ้มครองความประพฤติชั่วระยะเวลาหนึ่ง หลังจากได้รับการปลดปล่อยก็ได้

ก. การแยกประเภทนักโทษ ผลร้ายของการที่นักโทษประเภทต่าง ๆ ต้องอยู่ร่วมกันในเรือนจำอาจลดน้อยลงได้ โดยการแยกประเภทของนักโทษให้อยู่ต่างเรือนจำกัน หรือหากจะอยู่ในเรือนจำเดียวกันก็พยายามแบ่งแยกเขตไม่ให้นักโทษต่างประเภทมาติดต่อกันได้ เช่น แยกนักโทษอายุน้อยออกจากพวกผู้ใหญ่ แยกพวกทำผิดครั้งแรก ออกจากพวกที่ทำผิดมาแล้วหลายครั้ง แยกพวกที่ค่อนข้างบริสุทธิ์ออกจากพวกที่ชั่วร้ายจริง ๆ เป็นต้น

2. วิธีการปรับปรุงผู้ต้องโทษในระหว่างคุมขัง

ก. ฝึกหัดอาชีพ มีนักอาชญาวิทยาอ้างว่าความยากจนเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้มีการกระทำผิด และความยากจนมักจะเนื่องมาจากการที่ไม่สามารถทำงานหาเลี้ยงชีพโดยสุจริตเพราะขาดความรู้ความชำนาญในอาชีพ การฝึกหัดอาชีพย่อมเป็นวิธีการป้องกันการกระทำผิดที่ได้ผล เมื่อผู้ต้องโทษได้รับความรู้ในการประกอบอาชีพ ไปเมื่อพ้นโทษแล้วก็มีโอกาสใช้ความรู้นั้นไปหาเงินในทางสุจริตได้ เป็นการเพิ่มโอกาสที่จะกลับตัวไม่ประพฤติผิดอีกต่อไป ฉะนั้นการจัดให้ทำงานต้องดูว่างานนั้นเหมาะสมและจะให้ประโยชน์แก่ผู้ต้องโทษคนนั้นหรือไม่

ข. การศึกษาทั่วไป การให้การศึกษแก่ผู้ต้องโทษก็เป็นส่วนหนึ่งในการเพิ่มความสามารถของผู้ต้องโทษในอันจะหาเลี้ยงชีพโดยสุจริตเมื่อพ้นโทษไปแล้ว

ค. การอบรมทางศีลธรรม และศาสนา ทฤษฎีปรับปรุงแก้ไขมุ่งที่จะทำให้ผู้กระทำผิดมาแล้วกลับตัวได้ไม่กระทำผิดซ้ำอีก โดยให้ผู้นั้นเกิดความรู้สึกผิดชอบในตัวเองว่าการกระทำผิดเป็นของไม่ดี ไม่ควรปฏิบัติกรอบรมทางศีลธรรม และศาสนาจึงเป็นสิ่งสำคัญของการปฏิบัติตามทฤษฎีนี้

ง. การรักษาพยาบาล นักอาชญาวิทยาบางคนมีความเห็นว่า การกระทำผิดทั้งสิ้นมีสาเหตุมาจากความผิดปกติของร่างกายและจิตใจ ฉะนั้น การป้องกันการกระทำผิดที่ได้ผลจริง ๆ ก็คือ ให้การรักษาพยาบาลผู้กระทำผิดเพื่อแก้ไขความผิดปกติดังกล่าว แม้เราไม่ยอมรับความคิดเห็นดังกล่าวว่าถูกต้องโดยสมบูรณ์ แต่บางกรณีการกระทำผิดก็มีสาเหตุเนื่องมาจากความผิดปกติในทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งอาจจะแก้ไขได้ และในกรณีเช่นนี้ก็ควรจะได้มีการรักษาไม่ว่าจะทางยา หรือทางศีลธรรมก็ตาม เพื่อเป็นการตัดสาเหตุอันจะทำให้ผู้นั้นกระทำผิดซ้ำขึ้นอีก

3. การให้ความช่วยเหลือหลังจากพ้นโทษ ผู้ที่พ้นโทษมาใหม่ ๆ ย่อมต้องการคำแนะนำในการดำเนินชีวิต และความช่วยเหลือในการหาอาชีพ และที่สำคัญก็คือ ต้องการทรัพย์เพื่อที่จะ

จับจ่ายก่อนที่จะมีงานทำและรายได้ หากไม่ได้รับการช่วยเหลือในเรื่องเหล่านี้ แม้ผู้ที่พ้นโทษมา
 อยากจะกลับตัวประกอบอาชีพโดยสุจริต ก็อาจจะเกิดความจำเป็นที่จะหันไปหาทางทุจริตอีก
 ในบางแห่งจึงมีการตั้งเงินทุนไว้ก่อนหนึ่ง ให้ผู้ที่พ้นโทษกู้ยืมไปใช้ในการก่อสร้างตัว และมี
 บริการให้คำแนะนำและจัดหาอาชีพให้ด้วย

กล่าวโดยสรุป ทฤษฎีการลงโทษเพื่อปรับปรุงแก้ไข ฟันฟู มีวัตถุประสงค์ในการลงโทษ
 เพื่อปรับปรุงแก้ไข ผู้กระทำผิดให้เป็นคนดีไม่หวนไปกระทำผิดซ้ำขึ้นอีก การลงโทษเพื่อปรับปรุง
 แก้ไขโดยใช้โทษจำคุก เป็นแนวคิดของสำนักคลาสสิก ด้วยเหตุผลที่ว่า การลงโทษจะทำให้เกิด
 ความกลัว และทำให้เกิดสำนึกว่าการกระทำผิดให้ประโยชน์ไม่คุ้มกับโทษที่ได้รับ ถ้าเป็นโทษจำคุก
 ระยะเวลา จะมีผลต่อการปรับปรุงมากยิ่งขึ้น คือ ผู้กระทำผิดเคยชินที่จะไม่ฝ่าฝืนกฎหมายจน
 กลายเป็นนิสัยส่วนการลงโทษเพื่อแก้ไขฟันฟู เป็นแนวคิดของสำนักโพซิทิฟ ที่เห็นว่า ผู้กระทำผิด
 ไม่มีเจตนาในการประกอบอาชญากรรม แต่กระทำผิดไปเพราะถูกกำหนดโดยปัจจัยที่เกี่ยวกับความ
 บกพร่องทางสภาพร่างกาย จิตใจ และสิ่งแวดล้อม การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดต้องหาสาเหตุของการ
 กระทำผิดก่อน เมื่อพบสาเหตุจึงแก้ไขที่สาเหตุนั้น โดยดำเนินการแก้ไขผู้กระทำผิดทั้งเป็น
 รายบุคคล และเป็นรายกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นการแก้ไขภายในสถานที่ควบคุม หรือในชุมชน ผู้ที่ทำ
 หน้าที่ในการแก้ไขปรับปรุงฟันฟูนั้น ควรจะต้องมีความรู้และความชำนาญในการแก้ไขสาเหตุที่
 เกิดขึ้นตามแขนงสาขาวิชาที่ได้ศึกษามาด้วย เช่น นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ เป็นต้น
 เมื่อแก้ไขผู้กระทำผิดได้สำเร็จแล้ว ผู้กระทำผิดก็จะไม่ไปกระทำความผิดขึ้นอีกต่อไป
 แต่สำหรับผู้กระทำผิดที่แก้ไขไม่ได้ต้องกำจัดให้พ้นไปจากสังคม เช่น การประหารชีวิต หรือ จำคุก
 ตลอดชีวิต เป็นต้น กล่าวโดยสรุปคือ ต้องลงโทษผู้กระทำผิดให้เหมาะสมเป็นรายบุคคลไป
 ส่วนวิธีการแก้ไขฟันฟู อาจทำเป็นรายบุคคล หรือรายกลุ่ม และก่อนทำการแก้ไขฟันฟูควรศึกษา
 สาเหตุของปัญหาโดยใช้วิธีทางวิทยาศาสตร์ เพื่อแก้ปัญหาให้ถูกต้อง

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อปกป้องคุ้มครองสังคม (Social protection theory)

ปัจจุบันนักอาชญาวิทยาของสำนักป้องกันสังคมให้ความสนใจในสิ่งสำคัญ คือ
 บุคลิกภาพของผู้กระทำผิด กฎหมายอาญา และการควบคุมสิ่งแวดล้อม เพื่อให้สังคมดีขึ้นและ
 เพื่อป้องกันอาชญากรรม ซึ่งหลักการดังกล่าวนี้ได้พัฒนาเป็นแนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีการลงโทษ
 เพื่อปกป้องคุ้มครองสังคม โดยมีหลักการที่สำคัญคือ

1. ควรจะมีการมองวิธีดำเนินการกับผู้กระทำผิดอย่างเป็นระบบ โดยมุ่งคุ้มครอง
 สังคมจากอาชญากรรมมากกว่าการลงโทษผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคล

2. การลงโทษผู้กระทำผิด ไม่อาจใช้หลักกฎหมายเพียงอย่างเดียวได้ จำเป็นจะต้องศึกษาพฤติกรรมของผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคล และสถานการณ์ของอาชญากรรม เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาร่วมกันด้วย

กล่าวโดยสรุป ทฤษฎีการลงโทษเพื่อป้องกันสังคมมีวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อคุ้มครองสังคมให้ปลอดภัย โดยวิธีแยกผู้กระทำผิดออกจากสังคมเพื่อตัดโอกาสไม่ให้ผู้กระทำผิดได้กระทำผิดขึ้นอีก สำหรับการลงโทษเพื่อคุ้มครองสังคมนั้น มีหลักการสำคัญคือ การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด และอบรมบ่มนิสัย มากกว่าการลงโทษ โดยเน้นการคุ้มครองสังคมให้ปลอดภัยจากอาชญากรรม ส่วนการลงโทษจะเน้นให้เหมาะสมกับผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคล เพื่อให้มีการปรับปรุงแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดให้เป็นคนดี โดยบัญญัติหลักเกณฑ์ในการป้องกันควบคุม และการปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำผิดไว้ในกฎหมายอาญาด้วย เช่น หลักเกณฑ์การนำวิธีการเพื่อความปลอดภัยมาใช้กับผู้กระทำผิด เป็นต้น วัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อคุ้มครองสังคมจึงเป็นมาตรการเสริมที่สำคัญ อันจะนำมาใช้ในการแก้ไขปรับปรุงผู้กระทำผิดที่กลับตัวเป็นคนดี

มาตรการเสริมดังกล่าว อาจนำมาใช้ในกรณีที่กฎหมายกำหนดอัตราโทษไว้น้อยไปไม่เพียงพอต่อการปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำผิดบางประเภท จึงต้องนำมาตรการเสริมมาผนวกใช้ด้วย เช่น การนำวิธีการเพื่อความปลอดภัยมาใช้กับผู้กระทำผิดซ้ำ เป็นต้น

วัตถุประสงค์การลงโทษ

วัตถุประสงค์ในการลงโทษอาจกล่าวได้เป็น 4 กลุ่ม คือ เพื่อเป็นการแก้แค้นการกระทำ ความผิด เพื่อเป็นการยับยั้งหรือป้องกัน เพื่อเป็นการคุ้มครองสังคม และเพื่อปรับปรุงและแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด

กลุ่มที่ 1 การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนหรือชดเชยความผิด แยกออกเป็น

1. การลงโทษเพื่อเป็นการแก้แค้น (Punishment as a retribution, retaliation or revenge) นับว่าเป็นวัตถุประสงค์ที่ใช้ลงโทษผู้กระทำความผิดที่มีมาแต่สมัยโบราณและแพร่หลายที่สุด แม้กระทั่งในปัจจุบันระบบการลงโทษแบบตาต่อตา ฟันต่อฟัน ก็เป็นตัวอย่างหนึ่งของการลงโทษเพื่อเป็นการแก้แค้น ซึ่งกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่าผู้กระทำความผิดสมควรจะได้รับการโต้ตอบด้วยการลงโทษอย่างสาสมกับความผิดที่ได้กระทำขึ้น เช่น ผู้ที่ฆ่าผู้อื่นตายโดยเจตนา ก็สมควรจะได้รับโทษให้ ตายตกไปตามกัน ทั้งนี้ เพื่อเน้นให้เห็นผลกรรมที่ได้กระทำไว้ต่อผู้อื่น

2. การลงโทษเพื่อเป็นการทดแทนหรือชดเชยความผิด (Punishment as a expiation or atonement) การลงโทษเพื่อเป็นการทดแทนหรือชดเชยความผิด ก็เป็นเหตุผลที่เก่าแก่พอ ๆ กับการลงโทษเพื่อเป็นการแก้แค้นตามวัตถุประสงค์นี้ผู้กระทำความผิดจะต้องชดใช้ความผิดด้วยความทุกข์

ทรมาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าการลงโทษได้กระทำต่อหน้าสาธารณชน วัตถุประสงค์ของการลงโทษนี้ก็จะมากยิ่งขึ้น

กลุ่มที่ 2 การลงโทษเพื่อเป็นการยับยั้งหรือป้องกัน (Punishment as a deterrence or restraint or prevention) การลงโทษเพื่อเป็นการยับยั้งหรือป้องกัน เพิ่งจะมีขึ้นในศตวรรษที่ 18 ตามแนวความคิดของนักอาชญาวิทยาแห่งสำนักคลาสสิกซึ่งมี ซีซาร์ เบ็คคาเรีย (Cesare Beccaria) เป็นผู้นำ เบ็คคาเรียได้กล่าวไว้ว่า เจตนาของการลงโทษ ไม่ควรจะเป็นการทรมานผู้กระทำความผิดหรือชดเชยความผิด แต่ควรจะเป็นการป้องกันบุคคลอื่นมิให้กระทำความผิดเช่นเดียวกันนั้น และการลงโทษที่ยุติธรรมควรมีอัตราความรุนแรงพอเพียงที่จะยับยั้งบุคคลอื่น ๆ การลงโทษตามวัตถุประสงค์นี้ก็จะทำให้ผู้กระทำความผิดเข็ดหลาบและเกรงกลัวจนไม่กล้ากระทำความผิดอีกต่อไป อีกประการหนึ่งก็เพื่อเป็นการเตือนมิให้คนอื่น ๆ ทำตามอย่างผู้กระทำความผิดเพราะจะถูกลงโทษเช่นเดียวกัน

กลุ่มที่ 3 การลงโทษเพื่อเป็นการคุ้มครองสังคม (Punishment as a protection of society or an incapacitation) การลงโทษเพื่อเป็นการป้องกันสังคมเริ่มขึ้นเมื่อมีการนำเอาวิธีการลงโทษจำคุกมาใช้ แต่ก่อนหน้าการลงโทษเพื่อเป็นการแก้แค้นเพื่อเป็นการทดแทน และเพื่อเป็นการยับยั้งมิให้อยู่เป็นอันมาก เช่น ในการกำจัดศัตรูทางการเมือง ผู้มีอำนาจปกครองนครเทศนักโทษการเมือง หรืออาจกำจัดด้วยวิธีการประหารชีวิตหรือขังในห้องใต้ดิน

กลุ่มที่ 4 การลงโทษเพื่อเป็นการปรับปรุง หรือแก้ไขฟื้นฟู (Punishment as a means of reformation or rehabilitation) การลงโทษเพื่อเป็นการปรับปรุงผู้กระทำความผิดโดยการใช้โทษจำคุกมีที่มาจากทฤษฎีการลงโทษของนักอาชญาวิทยาสำนักคลาสสิกดังกล่าวมาแล้ว เหตุผลก็มีอยู่ว่า การลงโทษมีแนวโน้มที่จะปรับปรุงผู้กระทำความผิดและอาจจะปรับปรุงแก้ไขได้สำเร็จ โดยการก่อให้เกิดความกลัวว่าจะมีการลงโทษซ้ำอีก โดยการก่อให้เกิดความสำนึกกว่าอาชญากรรมให้ประโยชน์ไม่คุ้มกับโทษหรือโดยการทำลายนิสัยต่าง ๆ ที่อาชญากรได้สร้างขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าโทษเป็นการจำคุกระยะยาว ผู้กระทำความผิดก็จะไม่มีโอกาสแสดงนิสัยเหล่านั้น ส่วนการลงโทษเพื่อเป็นการแก้ไขฟื้นฟูมีที่มาจากทฤษฎีการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดของนักอาชญาวิทยาสำนักโพซิทิฟดังกล่าวมาแล้วเช่นกัน ด้วยวิธีการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่มแบบต่าง ๆ

ทฤษฎีความรับผิดชอบในการทำละเมิดของบุคคลอื่น (Vicarious liability)

ตามปกติแล้วความรับผิดชอบในการละเมิดนั้นจะมีขึ้นได้ก็แต่โดยการกระทำของตนเองไม่ว่าความเสียหายนั้นจะกระทำด้วยความจงใจหรือประมาทเลินเล่อ เมื่อก่อให้เกิดความเสียหายต่อผู้อื่น

แล้ว ย่อมต้องรับผิดชอบ แต่มีบางกรณีที่กฎหมายได้กำหนดให้บุคคลหนึ่งบุคคลใดที่มีความเกี่ยวข้อง ต้องรับผิดชอบในการกระทำละเมิดของผู้อื่น แม้บุคคลนั้นไม่ได้มีส่วนรู้เห็นในการกระทำละเมิดของ บุคคลอื่นเลยแต่อย่างใด แต่ก็ต้องรับผิดชอบ ซึ่งเป็นข้อยกเว้นของหลักการทั่วไปของละเมิดที่เป็นการรับ รับผิดชอบในการกระทำของตนเอง

ความรับผิดชอบในการละเมิดของผู้อื่น จึงเป็นข้อยกเว้นของกฎหมายละเมิดในสมัยดั้งเดิมที่ เน้นความรับผิดชอบในการกระทำของตนเอง ที่ถือหลักว่า “ใครทำ คนนั้นรับ” ดังนั้นเมื่อความรับ รับผิดชอบในการละเมิดของผู้อื่นเป็นข้อยกเว้น ต้องมีกฎหมายบัญญัติไว้ให้ต้องรับผิดชอบในการละเมิดของ ผู้อื่น และต้องตีความบทบัญญัติดังกล่าวอย่างจำกัด โดยพิจารณาเหตุผลประกอบในการตีความ บทบัญญัติดังกล่าวเพื่อคุ้มครองผู้เสียหายที่ต้องได้รับการเยียวยาและเป็นธรรมต่อผู้ที่ต้องรับผิดชอบใน การละเมิดของผู้อื่น ซึ่งความรับผิดชอบเพื่อการละเมิดของผู้อื่นนั้น ได้แก่กรณีดังต่อไปนี้

1. กรณีของนายจ้างร่วมรับผิดชอบในการทำละเมิดของลูกจ้าง ตามมาตรา 425
2. กรณีตัวการร่วมรับผิดชอบในการทำละเมิดของตัวแทน ตามมาตรา 427
3. กรณีความรับผิดชอบของบิดามารดา ผู้อนุบาลร่วมรับผิดชอบในการทำละเมิดของผู้เยาว์หรือ คนไร้ความสามารถ ตามมาตรา 429
4. กรณีความรับผิดชอบของครูบาอาจารย์ นายจ้าง บุคคลอื่นผู้ดูแลบุคคลผู้ไร้ความสามารถ ตามมาตรา 430

บทที่ 3

มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญากับผู้ดูแลบุคคลวิกลจริต

บทนี้ได้ศึกษาถึงหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญา การกระทำความผิดโดยประสังค์ต่อผลหรือย่อมเห็นผล เจตนาพิเศษ การกระทำโดยประมาท ของผู้มีหน้าที่ดูแลบุคคลวิกลจริตและผู้มีจิตผิดปกติ ทั้งในประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งหากการกระทำใดครอบคลุมประกอบของความผิด ผู้มีหน้าที่ดูแลบุคคลวิกลจริตและผู้มีจิตผิดปกติ ก็จะได้รับโทษทางอาญา

ความวิกลจริต

จำเลยในคดีฆ่าคนอาจไม่ต้องถูกสอบสวนหรืออาจไม่ต้องรับโทษ หากพบว่าจำเลยนั้นวิกลจริต เป็นต้นว่า ป่วยเป็นโรคจิตพิการ (Mental disorder) โรคจิตเภท (Schizophrenia) หรือโรคสมองเสื่อม (Dementia) ในบางประเทศ หากมีการตรวจสอบตามกระบวนการแล้วพบว่าจำเลยวิกลจริตจริง จำเลยอาจอ้างเหตุดังกล่าวเป็นข้อต่อสู้คดีให้ตนพ้นมลทินได้ โดยข้อต่อสู้คดีดังกล่าวต้องมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. อาการวิกลจริตของจำเลยนั้นรุนแรงถึงขนาด หรือ
2. ในขณะที่กระทำความผิด อาการวิกลจริตนั้นกระทำให้สภาวะทางจิตใจของจำเลยไม่อาจรู้ตัวรู้ชั่ว

ตัวอย่างเกี่ยวกับกรณีดังต่อไปนี้ เป็นต้นว่าที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส ดังต่อไปนี้

มาตรา 112/1 บุคคล (ผู้กระทำความผิดอาญา) ไม่ต้องรับโทษทางอาญา หากในเมื่อขณะกระทำความผิดนั้นบุคคลดังกล่าวได้ประสบภาวะผิดปกติทางจิตใจหรือทางระบบประสาท ซึ่งภาวะดังกล่าวกระทำให้บุคคลไม่อาจรู้ตัวรู้ชั่วหรือไม่อาจรับรู้ถึงการที่ตนกำลังกระทำอยู่ หรือกระทำให้บุคคลไม่อาจควบคุมการกระทำของตนได้

ในระหว่างกระทำความผิดอันมีบุคคลผู้ประสบภาวะผิดปกติทางจิตใจหรือทางระบบประสาทเป็นผู้กระทำ หากบุคคลนั้นสามารถรู้ตัวรู้ชั่วเอาไว้ได้ หรือสามารถยับยั้งตนเองไม่ให้กระทำความผิดได้แล้วไซ้ ต้องระวางโทษตามกฎหมาย ทั้งนี้ ในการตัดสินลงโทษ ให้ศาลคำนึงถึงอาการวิกลจริตของผู้นั้นด้วย

(ARTICLE 122-1. A person is not criminally liable who, when the act was committed, was suffering from a psychological or neuropsychological disorder which destroyed his discernment or his ability to control his actions.

A person who, at the time he acted, was suffering from a psychological or neuropsychological disorder which reduced his discernment or impeded his ability to control his actions, remains punishable; however, the court shall take this into account when it decides the penalty and determines its regime.)

ทั้งนี้ จำเลยที่สามารถใช้เหตุดังกล่าวเป็นข้อต่อสู้คดีได้โดยสิ้นเชิง มักไม่ต้องรับโทษจำคุกหรือโทษหนักกว่านั้น หากแต่มักถูกจำกัดอยู่ในสถานบำบัดอาการตามคำสั่งของศาล จนกว่าจะเป็นปรกติแล้วจะได้รับการปล่อยตัวให้กลับคืนสู่สังคมตามเดิมต่อไป

เมื่อเปรียบเทียบกรณีของหลักกฎหมายในสาธารณรัฐฝรั่งเศส แล้วนำมาเปรียบเทียบกับหลักกฎหมายลหุโทษของประเทศไทย

มาตรา 373 “ผู้ใดควบคุมบุคคลวิกลจริต ปล่อยปละละเลยให้บุคคลวิกลจริตนั้นออกเที่ยวไปโดยลำพัง ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าร้อยบาท”

จะเห็นได้ว่ากฎหมายนี้มีจุดประสงค์ใช้มาตรการควบคุมบุคคลวิกลจริต ให้อยู่เป็นที่เป็นทางด้วยเหตุที่ว่า บุคคลวิกลจริตอาจจะสร้างความเสียหายให้แก่สังคมก็เป็นได้ ไม่ว่าจะเป็นการทำร้ายร่างกายผู้อื่น การทำให้เสียทรัพย์ หรือเสียความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม ซึ่งกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 335 (8) ว่า “ผู้ใดเป็นผู้ควบคุมคนเสียจริตหรือคนสันดานชั่วร้าย ถ้าแลมันปล่อยให้คนนั้น ๆ ออกเที่ยวไปแต่โดยลำพังตน ท่านว่ามันมีความผิดต้องระวางโทษชั้น 2”

องค์ประกอบความผิด คือ

1. องค์ประกอบภายใน คือ เจตนา เหตุที่ระบุว่ามาตรานี้มีเจตนาเป็นองค์ประกอบภายใน คือ ถ้อยคำในกฎหมายใช้คำว่า “ปล่อย” และตามถ้อยคำที่ว่า “ปล่อยปละละเลย” ซึ่งถ้อยคำตอนนี้จะแลเหมือนว่ากฎหมายมีความประสงค์ที่จะลงโทษแก่ผู้ที่ละเลย อันหมายความว่า ผู้นั้นไม่ใส่ใจให้เพียงพอในการควบคุมดูแลอันหมายถึงการกระทำการโดยประมาทเลินเล่อ

2. องค์ประกอบภายนอก

ก. เป็นผู้ควบคุมบุคคลวิกลจริต

ข. บุคคลวิกลจริตออกเที่ยวโดยลำพัง

คำว่า “บุคคลวิกลจริต” หมายถึง ผู้ที่มีความประพฤติกิริยาที่ผิดปกติเพราะสติวิปลาส แต่ในส่วนนี้ไม่เกี่ยวข้องกับการเป็นคนไร้ความสามารถที่อยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ในบรรพ 1 ลักษณะ 2 หมวด 1 ส่วนที่ 2 เรื่องความสามารถ มาตรา 28 บุคคลที่มีหน้าที่ควบคุมดูแล หมายถึง บรรดาญาติพี่น้อง สามี ภริยา บุตร หรือผู้สืบสันดาน หรืออนุภคินีหรือไม่ว่า ซึ่งในเรื่องนี้มิได้กำหนดหน้าที่ไว้อย่างชัดเจน ดังนั้น ในความรับผิดชอบทางอาญาที่จะต้องตีความตามตัวอักษร และจุดประสงค์ของกฎหมายนั้นอย่างชัดเจน และจะต้องไม่ขยายความรับผิดชอบไปยังบุคคลอื่นที่กฎหมายมิได้ประสงค์ให้ลงโทษบุคคลเหล่านั้น ผู้ที่มีหน้าที่ควบคุมในที่นี้ น่าจะหมายถึงผู้ที่อาศัยอยู่ร่วมกันกับบุคคลวิกลจริตนั่นเอง ไม่จำเป็นต้องเป็นญาติหรือผู้อนุบาลเพียงอย่างเดียว หมายรวมถึงแพทย์พยาบาลที่ทำการรักษาบุคคลวิกลจริตนั้นด้วย ซึ่งความผูกพันในการมีหน้าที่รักษาหรือควบคุมดูแล อาจเกิดจากสัญญาทางแพ่งก็เป็นได้ (ประทีป ทัฬหสูตตานนท์, 2555, หน้า 47)

หลักกฎหมายอาญาที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีผู้วิกลจริตและผู้ปกครอง

1. โครงสร้างความคิดทางอาญา

โครงสร้างความคิดในทางอาญา มุ่งให้เห็นถึงภาพรวมของการกระทำความคิดในทางอาญาและการถูกลงโทษ ต้องพิจารณาถึงโครงสร้าง ดังนี้ 1. การกระทำประกอบประกอบที่กฎหมายบัญญัติ 2. การกระทำไม่มีกฎหมายเว้นความผิด 3. การกระทำไม่มีกฎหมายยกเว้นโทษ

1. การกระทำประกอบประกอบที่กฎหมายบัญญัติ แยกออกเป็น

1.1 จะต้องมีการกระทำ

1.2 การกระทำประกอบประกอบภายนอกของความคิดนั้น ๆ

1.3 การกระทำนั้นประกอบประกอบภายในของความคิดนั้น ๆ

1.4 ผลของการกระทำสัมพันธ์กับการกระทำตามหลักในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล

หมายความว่า บุคคลที่มีการกระทำ ต้องมีกระบวนการผ่านจากขั้นความคิดที่จะทำขั้นตัดสินใจที่จะทำ และขั้นเตรียมการกระทำมาก่อนแล้วจึงจะถึงขั้นลงมือกระทำ ซึ่งหมายถึงขั้นลงมือกระทำผู้กระทำต้องมีสติสมบูรณ์มิได้เกิดจากละเมิด หรืออย่างอื่น

องค์ประกอบภายนอก หมายถึงข้อเรียกร้องของกฎหมายในแต่ละมาตราที่จะถ้าผู้กระทำครบข้อเรียกร้องนั้นจะเป็นความผิด เช่น มาตรา 288 บัญญัติว่า “ผู้ใดฆ่าผู้อื่น” ถ้าคำหยาบป็น ยิงไปที่แดง แล้วแดงตาย ต้องวินิจฉัยตามลำดับ คำมีการกระทำ (เพราะคำไม่ได้ละเมอ) การที่คำหยาบป็นของคำขึ้นมายังแดงนั้น ครบองค์ประกอบภายนอก ของความผิดตามมาตรา 288 กล่าวคือ

ความคิดอาญาแต่ละฐานนั้นองค์ประกอบภายนอกแบ่งได้เป็น 3 ส่วน ผู้กระทำ การกระทำและวัตถุแห่งการกระทำ

2. การกระทำไม่มีกฎหมายยกเว้นความผิด

2.1 กฎหมายยกเว้นความผิดในประมวลกฎหมายอาญา เช่น เรื่องป้องกัน มาตรา 68 ทำแห่งตาม มาตรา 305 หญิงถูกข่มขืนแล้วแพทย์เป็นคนทำแห่งให้ แพทย์ไม่มีความผิดคู่เดียวกับ เรื่องป้องกัน การแสดงความคิดเห็นหรือข้อความใดโดยสุจริตตาม มาตรา 329 ยกเว้นความผิดฐานหมิ่นประมาท เป็นต้น

2.2 กฎหมายยกเว้นความผิดที่ไม่ได้มีการบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น หลักในเรื่อง “ความยินยอม” ซึ่งถือว่าเป็น “หลักกฎหมายทั่วไป” ความยินยอมยกเว้นความผิดได้ในบางกรณี ถ้าเป็นความยินยอมที่ไม่ขัดต่อสำนึก ศีลธรรมอันดี เช่นการที่คนไข้ยอมให้แพทย์ตัดอวัยวะเพื่อรักษาชีวิต นักมวยยอมให้มีการกระทบกระแทกร่างกายในการต่อมวยบนเวทีตามกติกา นักกีฬายินยอมให้มีการกระทบกระแทกร่างกายกันในการเล่นกีฬา หลักในเรื่องความยินยอมเรานำมาใช้เพื่อยกเว้นความผิด นำมาใช้เพื่อเป็นคุณ เพราะฉะนั้นนำมาใช้ได้ โดยไม่ขัดต่อหลัก มาตรา 2 อันเป็นคุณแก่นักมวยคนที่ชกนักมวยอีกคนหนึ่งล้มลงไป นักมวยคนที่ถูกชกถึงแก่ความตาย

2.3 กฎหมายยกเว้นความผิดในรัฐธรรมนูญ เช่น ให้เอกสิทธิ์แก่ผู้ที่กล่าวถ้อยคำในระหว่างที่มีการประชุมสภาอย่างนี้เป็นต้น

2.4 กฎหมายยกเว้นความผิดในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

3. การกระทำไม่มีกฎหมายยกเว้นโทษ

เมื่อการกระทำของบุคคล ครอบคลุมประกอบของความผิดฐานต่าง ๆ แล้วและพิจารณาต่อว่ามีกฎหมายยกเว้นความผิดหรือไม่ ตามที่กล่าวมาแล้วหากไม่มี ผู้กระทำยังอาจไม่ต้องรับโทษจากการกระทำของตน หากมีกฎหมายบัญญัติยกเว้นความผิดไว้ ซึ่งมีหลายกรณีประกอบด้วย

3.1 การกระทำความผิดโดยจำเป็น (มาตรา 67)

3.2 การกระทำความผิดของเด็กอายุไม่เกิน 7 ปี และไม่เกิน 14 ปี (มาตรา 73 และ 74)

3.3 การกระทำความผิดของคนวิกลจริต (มาตรา 65)

3.4 การกระทำความผิดของผู้มีเมมา (มาตรา 66)

3.5 การกระทำความผิดตามคำสั่งที่มีชอบด้วยกฎหมายของเจ้าพนักงาน (มาตรา 70)

3.6 การกระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินในบางความผิดระหว่างสามีภรรยา (มาตรา 71 วรรคแรก)

นอกจากนี้กฎหมายยังยกเว้นโทษในกรณีที่มีความผิดอยู่ในชั้นพยายาม แต่ผู้กระทำ ยับยั้งหรือกลับใจ (มาตรา 82) หรือเป็นการพยายามทำแท้งตามมาตรา 301 และ 302 วรรคแรก (มาตรา 304) และการพยายามกระทำความผิดลหุโทษ (มาตรา 105)

ฎีกาที่ 1750 / 2514

จำเลยถูกคนทำร้ายซึ่งมีสมัครพรรคพวกมาก และมีอาวุธครบมือ ชูบังคับให้เอาเรือ รับส่งคนร้ายข้ามฟากไปทำการปล้นทรัพย์ ถือว่าจำเลยกระทำด้วยความจำเป็นไม่สามารถหลีกเลี่ยง หรือขัดขืนได้ จึงไม่ต้องรับโทษ

ฎีกาที่ 2348 / 2525

จำเลยขับเรือรับผู้โดยสารไปยังที่เกิดเหตุ โดยไม่ทราบว่าเป็นคนร้ายจะไปฆ่าผู้ตาย หลังเกิดเหตุแล้วจำเลยจำต้องขับเรือไปส่งคนร้ายด้วยความจำเป็นเพราะอยู่ภายใต้อำนาจของคนร้าย ซึ่งจำเลยไม่สามารถหลีกเลี่ยงหรือขัดขืนได้ตาม ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 67(1) เมื่อส่ง คนร้ายแล้วก็ไปแจ้งความแก่ผู้ใหญ่บ้านทันที ดังนี้ จำเลยไม่ต้องรับโทษ

ความแตกต่างระหว่าง “การยกเว้นความผิด” กับ “การยกเว้นโทษ” ยกเว้นความผิด หมายความว่า การกระทำนั้นไม่เป็นความผิด จึงไม่ใช่ภยันตรายที่เกิดจากการละเมิดกฎหมาย การกระทำโต้ตอบกลับมาจึงอ้างป้องกันไม่ได้

ตัวอย่าง

1. แดงก่อเหตุด้วยการจะยิงดำ ดำกลัวตายจึงใช้ปืนยิงแดง ขาวพ่อของแดงเห็น เหตุการณ์โดยตลอด ขาวช่วยแดงด้วยการยิงดำ ขาวอ้างป้องกันไม่ได้ เพราะการที่ดำยิงแดง แม้จะเป็นภยันตรายต่อแดง แต่ก็ไม่ได้เกิดจากการละเมิดกฎหมาย เพราะดำอ้างป้องกันได้

2. รากไม้ของแดงรูก้าเข้าไปในที่ดำ ดำจึงเงื้อมมือจะตัดรากไม้ แดงเกรงว่าต้นไม้ ของตนจะตายจึงใช้ไม้ทำร้ายดำ เพื่อไม่ให้ตัดต้นไม้ แดงอ้างป้องกันไม่ได้เพราะการกระทำของดำ แม้เป็นภยันตรายของแดง แต่ดำไม่ได้จากการละเมิดกฎหมาย เพราะมีประมวลกฎหมายแพ่งและ พินัยกรรมมาตรา 1347 ให้อำนาจตัดรากไม้ได้

ยกเว้นโทษ หมายความว่า การกระทำนั้นเป็นความผิด จึงเป็นภยันตรายที่เกิดจากการ ละเมิดกฎหมาย การกระทำโต้ตอบกลับมาจึงอ้างป้องกันได้

ตัวอย่าง

1. แดงขู่ว่าจะยิงดำ ถ้าดำไม่ตีหัวขาว ดำเงื้อมมือจะตีหัวขาว (ถ้าดำตีหัวขาว แดง ผิดมาตรา 295 แต่อ้างจำเป็นตาม 67(1) ยกเว้นโทษ) จึงถือว่าเป็นภยันตรายต่อขาว อันเกิดจาก การละเมิดกฎหมาย) หากขาวไวกว่า ขาวตีหัวดำเสียก่อนขาวอ้างป้องกันได้

2. แดงเด็กอายุ 13 ปี ชักป็นจะยิงคำ หากแดงยิงคำตาย แดงผิดมาตรา 288 แต่อ้าง มาตรา 74 ยกเว้นโทษ ซึ่งหมายความว่า เป็นการกระทำที่เป็นความผิด แต่กฎหมายยกเว้นโทษ จึง เป็นยกเว้นตรายต่อคำที่เกิดจากการละเมิดกฎหมาย ด้วยเหตุนี้หากแดงชักป็นจะยิงคำ คำยิงแดง คำ อ้างว่าป้องกันได้

2. เหตุลดโทษ

เหตุลดโทษ คือ เหตุที่อาจทำให้ผู้กระทำได้รับโทษน้อยลง ซึ่งขึ้นอยู่กับดุลพินิจของ ศาลที่จะลดโทษให้แก่ผู้กระทำหรือไม่ก็ได้ กฎหมายมักเขียนเกี่ยวกับการลดโทษไว้ในทำนองว่า “ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้” หรือบางกรณีก็ จำกัดขอบเขตลดโทษของศาลไว้ เช่น “ถ้าศาลเห็นสมควรจะลดโทษ ไม่เกินกึ่งหนึ่งของโทษที่จะ ลงแก่ผู้กระทำ ความผิดนั้นก็ได้”

เหตุลดโทษ ที่บัญญัติไว้มีหลายกรณี เช่น

1. ความไม่รู้กฎหมาย (มาตรา 64)
2. คนวิกลจริตซึ่งยังสามารถรู้ผิดชอบอยู่บ้างหรือยังสามารถบังคับตนเองได้บ้าง (มาตรา 65 วรรคสอง)
3. คนมีนเมา ซึ่งยังสามารถรู้ผิดชอบอยู่บ้างหรือยังสามารถบังคับตนเองได้บ้าง (มาตรา 66)
4. ป้องกัน จำเป็น เกินขอบเขต
5. การกระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพย์บางความผิดระหว่างญาติสนิท (มาตรา 71 วรรค สอง)
6. ผู้กระทำอายุกว่า 14 ปี แต่ไม่เกิน 17 ปี (มาตรา 75) หรือกว่า 17 ปีแต่ไม่เกิน 20 ปี (มาตรา 76)
7. เหตุบรรเทาโทษ (มาตรา 78)
8. บันดานโทสะ (มาตรา 72)

ผู้กระทำซึ่งต้องรับผิดในทางอาญาแต่มีเหตุลดโทษตามที่กล่าว อาจได้รับการลดโทษ จากศาล หากศาลเห็นเป็นการสมควรที่จะลดโทษให้

องค์ประกอบภายนอก

ในการกระทำที่กฎหมายบัญญัติเป็นความผิดฐานต่าง ๆ ถ้าวิเคราะห์ในความผิดแต่ละ ฐานจะเห็นว่ากฎหมายเรียกร้องข้อเท็จจริงบางอย่างถ้าผู้ใดกระทำความผิดที่กฎหมาย เรียกร้องผู้นั้นเป็นผู้กระทำความผิดในแต่ละฐานนั้น ข้อเท็จจริงที่กล่าวถึงนี้ ได้แก่ ต้องมีการ กระทำ และเป็นการกระทำที่ครบองค์ประกอบภายนอก และองค์ประกอบภายใน ทั้งนี้ผลที่

เกิดขึ้นต้องสัมพันธ์กับการกระทำด้วย จึงจะถือว่าผู้ใดได้กระทำความผิด ซึ่งจะได้รับการพิจารณาลงโทษต่อไป

ดังนั้น องค์ประกอบภายนอกของความผิดฐานต่างในทางอาญา พิจารณาได้ตามหลักทั่วไปดังนี้

1. องค์ประกอบที่ 1 ผู้กระทำ อาจแบ่งออกเป็น

1.1 ผู้กระทำความผิดเอง หมายความว่า ผู้นั้นได้กระทำความผิดด้วยตนเอง โดยตรง ตัวอย่าง เช่น แดงใช้ปืนยิงดำ ทุกคนก็ทราบดีว่า แดงเป็นผู้กระทำความผิดเองในความผิดฐานฆ่าดำ ผู้กระทำความผิดเอง ยังหมายความรวมถึง การใช้สัตว์เป็นเครื่องมือในการทำความผิด เช่น แดงต้องการทำร้ายดำจึงยุให้สุนัขที่ฝึกมาแล้วเป็นอย่างดีให้ตรงเข้ากัดดำ หรือว่าแดงต้องการจะลักกระเป๋าลៃเงินของดำ จึงสั่งให้สุนัขไปคาบกระเป๋านั้นมาให้แก่แดง การกระทำความผิดเอง หรือผู้กระทำความผิดเอง ยังรวมถึง การใช้บุคคลผู้ที่ไม่มีการกระทำ เป็นเครื่องมือในการกระทำความผิด เช่น แดงต้องการฆ่าดำ แต่แดงไม่กล้าทำเอง แดงจึงหลอกขาวมาสะกดจิต แดงก็สั่งให้ขาวใช้ปืนยิงดำ หรือว่าแดงต้องการทำร้ายร่างกายดำ ขณะที่ขาวเปลอแดงจึงจับมือขาวเขกศีรษะของดำ ต่างๆ เหล่านี้ ถือว่าแดงเป็นผู้กระทำความผิดเอง

1.2 ผู้ที่ร่วมในการกระทำความผิด เช่น ตัวการ ผู้ใช้ ผู้สนับสนุน รายละเอียดจะได้กล่าวในหน่วยที่เกี่ยวข้องต่อไป

2. องค์ประกอบที่ 2 การกระทำ

มาตรา 59 วรรคท้าย บัญญัติว่า “การกระทำหมายความรวมถึงการให้เกิดผลอันหนึ่งอันใดขึ้น โดยยกเว้นการที่จักต้องกระทำเพื่อป้องกันผลนั้นด้วย” การบัญญัติเช่นนี้ คำว่า หมายความรวมถึง จึงหมายถึงความหมายของการกระทำซึ่งตามหลักกฎหมายอาญา บุคคลจะต้องรับผิดชอบในทางอาญาก็ต่อเมื่อมีการกระทำซึ่งเป็นข้อพิจารณาความรับผิดชอบเบื้องต้น สำหรับความหมายของการกระทำคือ การเคลื่อนไหวหรือไม่เคลื่อนไหวร่างกายใต้บังคับของจิตใจ ซึ่งเรียกว่า โดยรู้สำนึก

ในความหมายของกฎหมาย การกระทำจึงมิได้หมายเฉพาะการเคลื่อนไหวร่างกายหรือไม่เคลื่อนไหวร่างกายเท่านั้น แต่หมายถึงการเคลื่อนไหวหรือไม่เคลื่อนไหวร่างกายจะต้องเป็นไปโดยการบังคับของจิตใจด้วย ดังนั้น การเคลื่อนไหวร่างกายของคนละเมอคนถูกสะกดจิต หรือการกระตุกที่เกิดขึ้นจากการสั่งการของไขสันหลังที่เรียกว่า Reflex action หรืออาการจากโรคลมชัก หรือการเคลื่อนไหวร่างกายของทารกข่มไม่ถือว่าเป็นการกระทำในความหมายของกฎหมาย (แสวง บุญเฉลิมวิภาส, 2544)

การกระทำ จึงต้องมีกระบวนการเป็นไปตามลำดับคือ

1. มีความคิดที่จะกระทำ
2. มีการตกลงใจที่จะกระทำตามที่คิด
3. ได้กระทำไปตามที่ตกลงใจอันสืบเนื่องมาจากความคิด

การกระทำอาจแบ่งได้ 2 ประเภท คือ

2.1 การกระทำในเชิงบวก เป็นการกระทำที่แสดงออกภายนอกโดยการเคลื่อนไหวร่างกายโดยการบังคับของจิตใจ ซึ่งอาจจะกระทำเองหรือโดยผ่านผู้อื่น ดังนั้นการกระทำในเชิงบวก จึงอาจจะเกิดขึ้นได้ใน 2 กรณี คือ

2.1.1 การกระทำโดยตรง เป็นการกระทำของบุคคลนั่นเอง เช่น การใช้ปืนยิงใช้มีดแทง โดยมีการคิด ตกลงใจ และได้กระทำการตามที่คิด ตกลงใจนั้น อนึ่งการกระทำโดยตรง ผู้กระทำอาจจะไม่ได้กระทำการในทุกขั้นตอน แต่อาจอาศัยบุคคลอื่นเพื่อให้บรรลุถึงความต้องการนั้นก็ได้ โดยบุคคลอื่นนั้นขาดความคิด ตกลงใจที่จะกระทำการนั้น เช่น การสะกดจิตผู้อื่นให้กระทำตามแทนตน การใช้กำลังแก่ผู้อื่นให้กระทำตามที่ตนต้องการ เช่น ก. ผลัก ข. ให้ไปชน ค. บาดเจ็บ เป็นต้น โดย ข. เองไม่ได้คิด ตกลงใจที่กระทำการนั้นถือว่า ข. ไม่มีการกระทำในสายตาของกฎหมาย นอกจากนี้ การกระทำโดยตรงอาจจะกระทำโดยอาศัยตัวเป็นเครื่องมือก็ได้

2.1.2 การกระทำโดยอ้อม การกระทำผิดในบางกรณี ผู้กระทำอาจจะไม่ได้กระทำเอง แต่ได้ใช้ในบุคคลที่ไม่ต้องรับผิดชอบในทางอาญาเป็นเครื่องมือกระทำความผิดดังตัวอย่างเช่น ใช้เด็กอายุไม่เกิน 7 ปี กระทำความผิด ถือว่าเป็นการกระทำโดยทางอ้อม ส่วนเด็กอายุไม่เกิน 7 ปีนั้น ได้รับการยกเว้นโทษตามมาตรา 73 ใช้บุคคลที่ไม่สามารถรู้ผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้ เพราะมีความผิดปกติทางจิต (กรณีของมาตรา 65 วรรคแรก) ให้กระทำความผิด ถือว่าเป็นการกระทำผิดทางอ้อมในขณะที่ผู้กระทำได้รับการยกเว้นโทษใช้บุคคลโดยการทำให้บุคคลนั้นสำคัญผิดในข้อเท็จจริง บุคคลนั้นจึงไม่มีเจตนากระทำความผิด เช่น ก. ประสงค์จะวางยาพิษ ข. ซึ่งนอนป่วยอยู่ จึงเอายาพิษให้คนที่ดูแล โดยหลอกว่าเป็นยาบำรุงกำลัง ขอให้ช่วยป้อนให้คนป่วยกิน คนดูแลหลงเชื่อจึงได้กระทำการนั้น ถือว่า ก. ได้กระทำความผิดทางอ้อม ส่วนผู้ดูแลขาดเจตนาในการฆ่าคนตาย

2.2 การกระทำในเชิงลบ การกระทำในเชิงลบนี้เป็นการกระทำโดยไม่เคลื่อนไหวร่างกาย ซึ่งแบ่งออกเป็นสองกรณีคือ

2.2.1 การกระทำโดยการงดเว้น ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 59 วรรคท้าย บัญญัติว่า “ การกระทำให้หมายความรวมถึงการให้เกิดผลอันหนึ่งอันใดขึ้นโดยงดเว้นการที่

จักต้องกระทำเพื่อป้องกันผลนั้นด้วย” โดยการพิจารณาหลักที่ว่าบุคคลนั้นมีหน้าที่ ซึ่งจักต้องป้องกันมิให้เกิดผลนั้นขึ้นและละเว้นไม่ทำ จึงจะถือว่าผู้นั้นกระทำเชิงลบโดยละเว้นการกระทำหน้าที่ในการจักต้องป้องกันมิให้เกิดผลอาจเกิดจากเหตุหลายประการ อันได้แก่

ก. หน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เช่น หน้าที่ที่บิดามารดาจำต้องอุปการะเลี้ยงดูบุตร หากมารดาไม่ให้นมบุตรจนบุตรถึงแก่ความตาย ย่อมถือว่ามารดาฆ่าบุตรตายโดยการงดเว้น ส่วนจะเป็นการกระทำโดยเจตนาหรือโดยประมาท ย่อมขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงแล้วแต่กรณี ในขณะที่เด็กทารกก็มีหน้าที่ต้องอุปการะเลี้ยงดูบิดามารดา การกระทำโดยการงดเว้นจึงอาจเกิดขึ้นจากการเป็นประกันซึ่งมีอยู่ในบทบัญญัติของกฎหมาย ดังเช่นกรณีของบิดามารดากับบุตรสามีและภรรยา โดยเฉพาะกรณีของบิดามารดานั้นการเป็นประกันมิใช่เพียงการคุ้มครองชีวิตร่างกายเท่านั้น แต่รวมถึงการคุ้มครองทรัพย์สินและความประพฤติของบุตรด้วยสำหรับกรณีของสามีและภริยาการเป็นประกันถือเอาเพียงการคุ้มครองชีวิตและร่างกายเป็นเกณฑ์สำคัญ

ข. หน้าที่เกิดจากการยอมรับโดยเจาะจง ซึ่งอาจเป็นการยอมรับปฏิบัติหน้าที่โดยมีสัญญาหรือโดยไม่มีสัญญาก็ได้ กรณียอมรับโดยสัญญา เช่น การรับจ้างเป็นคนเลี้ยงเด็ก การเป็นพยาบาลดูแลผู้ป่วย เป็นคนดูแลความปลอดภัยของคนที่มาว่ายน้ำสระว่ายน้ำเหล่านี้เป็นต้น หรืออาจจะเกิดจากการยอมรับในทางข้อเท็จจริงโดยไม่มีสัญญาก็ได้ เช่น บิดาขอร้องให้เพื่อนบ้านช่วยดูแลเด็กในขณะที่มีอยู่บ้าน เมื่อเพื่อนบ้านรับคำ ย่อมก่อให้เกิดหน้าที่ขึ้นแล้ว

ค. หน้าที่เกิดจากการกระทำก่อน ๆ ของตนเอง หมายถึงกรณีที่บุคคลกระทำการลงไป อันเป็นการกระทำมาซึ่งภัยอันตราย บุคคลนั้นย่อมมีหน้าที่ที่จะต้องป้องกันภัยอันตรายนั้น เช่น การอาสาพาคนเมาสุราไปส่งบ้าน ย่อมถือว่าเกิดหน้าที่แล้ว การปล่อยคนเมาสุราเสียดกลางทางและเกิดอันตรายขึ้น ผู้อาสาพาไปส่งจะถูกรับผิด กฎหมายถือว่าเป็นการงดเว้น ส่วนจะเป็นเรื่องเจตนาหรือประมาทย่อมแล้วแต่ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น ทำนองเดียวกับการจูงคนตาบอดข้ามถนนเมื่อจูงไปแล้วจะเปลี่ยนใจทิ้งคนตาบอดไว้กลางถนนไม่ได้ หน้าที่เกิดจากการกระทำก่อน ๆ ของตน เมื่อลงมือช่วยแล้วจะต้องช่วยให้ตลอด การทิ้งคนตาบอดไว้กลางถนน ถือได้ว่าเป็นการงดเว้นไม่กระทำหน้าที่ของตน

ง. หน้าที่เกิดจากความสัมพันธ์พิเศษเฉพาะเรื่อง หน้าที่ในประการสุดท้ายนี้ มิใช่หน้าที่ตามกฎหมายและมีได้เกิดจากสัญญา แต่เป็นหน้าที่ที่เกิดจากความสัมพันธ์พิเศษ เช่น ความสัมพันธ์ของบิดาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายกับบุตร ความสัมพันธ์ระหว่างปู่กับหลาน ซึ่งอุปการะเลี้ยงดูกันมา ย่อมก่อให้เกิดหน้าที่ขึ้นจากความสัมพันธ์พิเศษนี้ เมื่อปู่ได้รับความทุกข์เพราะป่วยหนักและช่วยตัวเองไม่ได้ หลานย่อมมีหน้าที่ต้องดูแล เป็นต้น

ฎีกาที่ 2210/2544

แม้จำเลยจอดรถในไหล่ทางด้านซ้ายของถนนในลักษณะที่ไม่กีดขวางทางจราจร แต่เป็นเวลามีค้ำ โดยไม่ได้เปิดไฟหรือใช้แสงสว่างตามที่กำหนดในกฎกระทรวง เพื่อเป็น สัญญาณให้ ผู้ขับขี่มองเห็นรถที่จอดอยู่ จนเป็นเหตุให้ผู้ตายขับพุ่งเข้าชนท้ายรถคันที่จำเลยจอด ทำให้ผู้ตายถึงแก่ความตาย ความตายเป็นผลโดยตรงที่เกิดจากความประมาทของจำเลยซึ่งดเว้นการ ที่จะต้องกระทำเพื่อป้องกันผล แม้ผู้ตายมีส่วนประมาทอยู่ด้วยก็ตาม

2.2.2 การกระทำโดยการละเว้น การกระทำโดยการละเว้นนี้เป็นการกระทำในเชิง ลบ คือเป็นการกระทำโดยไม่เคลื่อนไหวร่างกายอีกกรณีหนึ่ง กรณีดังกล่าวนี้เกิดขึ้นจากการที่ กฎหมายบัญญัติให้บุคคลต้องกระทำการบางอย่างตามที่กฎหมายกำหนด หากไม่กระทำการย่อมถือ ได้ว่าเป็นความผิด บทบัญญัติซึ่งมักจะยกเป็นตัวอย่างเสมอ ได้แก่ กรณีของมาตรา 374 ซึ่ง บัญญัติว่า

“ผู้ใดเห็นผู้อื่นตกอยู่ในอันตรายแห่งชีวิต ซึ่งตนอาจช่วยได้โดยไม่ควรกลัว อันตรายแก่ตนเองหรือผู้อื่น แต่ไม่ช่วยตามความจำเป็น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

บทบัญญัติมาตรา 374 นี้ เรียกว่า ความผิดฐานไม่ช่วยเหลือผู้อื่นที่ตกอยู่ในภาย ภายอันตรายแห่งชีวิต คุณธรรมทางกฎหมายหรือสิ่งที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครองในความผิดฐานนี้ คือ ความปลอดภัยของสาธารณะ

หากพิจารณาบทบัญญัติของมาตรา 274 จะพบว่าโดยลักษณะของบทบัญญัติการ ที่ผู้กระทำให้ไม่ช่วยเหลือผู้ที่ตกอยู่ในอันตรายแห่งชาติ มิใช่หน้าที่โดยเฉพาะเจาะจงเช่นเดียวกับการ กระทำโดยยกเว้น แต่เป็นหน้าที่โดยทั่วไปซึ่งบุคคลควรจะมีอยู่ในการอยู่ร่วมกันในสังคม เมื่อมี ภายอันตรายเกิดขึ้นอย่างฉับพลันที่เป็นอันตรายร้ายแรงต่อเพื่อนมนุษย์และบุคคลหนึ่งอยู่ในฐานะที่ อาจช่วยได้ แต่ไม่ช่วยโดยไม่ทำหน้าที่โดยทั่วไปนี้ กฎหมายถือเป็นความผิดโดยละเว้น

3. องค์ประกอบที่ 3 วัตถุประสงค์แห่งการกระทำ

ในบทบัญญัติแห่งกฎหมายในความผิดฐานต่าง ๆ ย่อมมีวัตถุประสงค์แห่งการกระทำต่างกัน เช่น วัตถุประสงค์มุ่งกระทำต่ออาจเป็นร่างกายผู้อื่น ชื่อเสียงผู้อื่น ชีวิตผู้อื่น เป็นต้น เช่น มาตรา 288 บัญญัติ ไว้ว่า “ผู้ใดฆ่าผู้อื่น” ผู้ใดคือ ผู้กระทำ การฆ่าคือ การกระทำ ผู้อื่นคือ วัตถุประสงค์แห่งการกระทำ ความผิดมาตรา 334 ความผิดฐานลักทรัพย์องค์ประกอบภายนอกก็คือ

ผู้ใด (ผู้กระทำ) เอาไป (การกระทำ) ทรัพย์ของผู้อื่นหรือผู้อื่นเป็นเจ้าของร่วมอยู่ด้วย (วัตถุประสงค์แห่งการกระทำ)

4. องค์ประกอบที่ 4 ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล

การพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลจะต้องทำความเข้าใจในเบื้องต้นก่อนว่าลักษณะของความผิดอาญาอาจแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะคือ

ก. ความผิดที่ไม่จำเป็นต้องมีผลเกิดก็เป็นความผิดได้ เช่น ความผิดฐานแจ้งความเท็จต่อเจ้าพนักงาน (มาตรา 137) เมื่อได้แจ้งข้อความอันเป็นเท็จ ก็ถือเป็นความผิดแล้ว การที่เจ้าพนักงานจะเชื่อข้อความนั้นหรือไม่ ไม่สำคัญ เช่นเดียวกับความผิดฐานเบิกความเท็จต่อศาล (มาตรา 177) เมื่อมีการเบิกความเท็จ ความผิดสำเร็จก็เกิดขึ้นแล้ว โดยไม่ต้องพิจารณาว่าศาลจะเชื่อข้อความนั้นหรือไม่ก็ตาม

ข. ความผิดที่ต้องการผลหรือจะต้องมีผลเกิดขึ้นจึงจะเป็นความผิดสำเร็จ เช่น ความผิดต่อชีวิต ความผิดต่อร่างกาย ความผิดในลักษณะนี้จะต้องพิสูจน์ให้ได้ความว่าผลที่เกิดขึ้นมีความสัมพันธ์กับการกระทำในกรณีนั้น ๆ ผู้กระทำจึงจะต้องรับผิดชอบในผลนั้น กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือว่า การกระทำนั้นเป็นเหตุให้เกิดผลขึ้น การอธิบายในเรื่องที่กล่าวนี้ นักนิติศาสตร์ได้วางเป็นทฤษฎีหลายทฤษฎี แต่ทฤษฎีที่ได้รับการนิยมนำมาอธิบายข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น ได้แก่

4.1 ทฤษฎีเหตุที่เหมาะสม ทฤษฎีนี้ถือหลักว่าเหตุที่ก่อให้เกิดผลที่ผู้กระทำต้องรับผิดชอบนั้นหมายความว่าเหตุที่ตามประสบการณ์ทั่วไปสามารถทำให้เกิดผลที่ความผิดนั้นต้องการได้ กล่าวคือมุ่งเฉพาะเงื่อนไขที่เพียงพอเท่านั้น โดยดูเฉพาะเหตุที่ตามความรู้ความชำนาญทำให้เกิดผลได้เท่านั้น ไม่ใช่พิจารณาทุกเหตุ กล่าวคือ การกระทำและผลที่เกิดขึ้น ต้องมีความเกี่ยวพันกันอย่างสมเหตุสมผล (Reasonable connection)

4.2 ทฤษฎีเงื่อนไข (The condition theory) ทฤษฎีนี้ถือหลักกว่าเป็นการกระทำในทุกกรณีย่อมเชื่อว่าเป็นเหตุที่ทำให้เกิดผล กล่าวคือ ถ้าหากว่าไม่มีการกระทำนั้น ๆ แล้ว ผลก็จะไม่เกิดขึ้นแม้ผลที่เกิดจะเกิดจากการกระทำอื่น ๆ ด้วยก็ตาม

ทฤษฎีเงื่อนไขนี้เป็นทฤษฎีที่ได้รับการยอมรับอย่างมาจกนักนิติศาสตร์ แต่ทฤษฎีนี้ก็มีขอบเขตในการใช้อยู่บางประการ เพราะหากใช้โดยไม่มีข้อจำกัดโดยพิจารณาซ้อนขึ้นไปในทุก ๆ เหตุ จะกลายเป็นการพิจารณาโดยไม่รู้จบ ซึ่งแท้จริงแล้วเหตุที่อยู่ห่างไกลย่อมมิใช่เหตุโดยตรงที่ทำให้เกิดผลหรือถ้าเป็นเหตุที่เกิดขึ้นใหม่ภายหลัง อันผู้กระทำในตอนแรกไม่อาจคาดหมายได้ตามความคิดเช่นวิญญูชน ผู้กระทำย่อมไม่ต้องรับผิดชอบในผลที่เกิดขึ้นนั้น เหตุที่เกิดขึ้นใหม่ในภายหลังนี้ มักเรียกกันว่า “เหตุแทรกแซง”

เหตุแทรกแซงนี้ อาจเกิดขึ้นจาก

ก. การกระทำของบุคคลอื่น เช่น ก. เจตนาจะฆ่า ข. จึงได้ใช้ปืนยิง ข. ข. ได้รับบาดเจ็บ ขณะที่ ข. นอนรักษาตัวอยู่นั้น ถูก ค. ยิงถึงแก่ความตาย ดังนั้นถือว่า การกระทำของ

ค. เป็นเหตุที่เกิดขึ้นใหม่ ก. ควรรับผิดชอบในการกระทำตอนแรก คือ พยายามฆ่าเท่านั้นเพราะผลที่เกิดขึ้นเป็นผลที่เกิดจากเหตุใหม่อันผู้กระทำในตอนแรกไม่อาจคาดหมายได้ เหตุที่ทำให้เกิดผลคือความตายเกิดจากการยิงของ ค.

ข. การกระทำของผู้เสียหายเอง ในบางครั้งเมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้นกับผู้เสียหาย เช่น ถูกทำร้ายบาดเจ็บ หรือถูกลักทรัพย์หรือถูกข่มขืนกระทำชำเรา ผู้เสียหายอาจเกิดความเจ็บปวดหรือเสียใจมากจนตัดสินใจฆ่าตัวตาย ปัญหาว่าผู้กระทำในตอนแรกจะต้องรับผิดชอบในผลที่เกิดขึ้นด้วยหรือไม่ การพิจารณาในเรื่องดังกล่าวนี้คงจะต้องถือหลักว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจะต้องถือหลักว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นใหม่เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นโดยเกี่ยวเนื่องกับเหตุการณ์ในตอนแรกอย่างมีเหตุเพียงใด ถ้าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นใหม่มีความเกี่ยวเนื่องหรือมีส่วนทำให้เกิดผลสุดท้ายขึ้นผู้กระทำในตอนแรกก็ต้องรับผิดชอบในผลนั้นด้วย ตัวอย่าง เช่น ซึ่งมีข้อเท็จจริงว่า จำเลยยิงผู้ตายตรงท้อง ก่อให้เกิดบาดแผลที่ร้ายแรงซึ่งสามารถทำให้ถึงตายได้ภายใน 1 ชั่วโมง ระหว่างนั้นผู้ตายได้ใช้มีดเชือดคอตัวเองทำให้ตายภายใน 5 นาที ศาลตัดสินว่าจำเลยต้องรับผิดชอบในความตายที่เกิดขึ้น เพราะความตายเกิดจากบาดแผลซึ่งถูกยิงที่ท้องรวมกับบาดแผลที่คอหอยศาลกล่าวว่า ชีวิตของผู้ตายค่อย ๆ หมดสิ้นในทีละเล็กทีละน้อยจากบาดแผลทั้งสอง และในขณะที่ชีวิตดับสิ้นลงนั้น แผลเกิดจากการถูกยิงมีส่วนก่อให้เกิดความตายนั่นขึ้น คิดดังกล่าวนี้ผู้เสียหายตัดสินใจฆ่าตัวตายเพื่อให้พ้นทุกข์ทรมาน การตัดสินใจเกิดจากความเจ็บปวด มิใช่สิ่งที่กระทำไปโดยขาดความสมเหตุสมผล เช่นเดียวกับการเสี่ยงภัยของผู้เสียหายเอง การพิจารณาจึงต้องดูข้อเท็จจริงเป็นกรณีไป เช่น การกระโดดลงจากรถเพื่อหนีภัยก็ต้องพิจารณาจากว่าเป็นการเสี่ยงภัยที่สมเหตุสมผลของบุคคลในภาวะเช่นนั้นหรือไม่ ขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงในแต่ละกรณี

ค. เหตุธรรมชาติ เหตุธรรมชาติบางเรื่องเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นโดยไม่อาจคาดหมายได้ เช่น ไฟฟ้า ดังนั้น หากมีการทำร้ายกันขึ้น ผู้ถูกทำร้ายวิ่งหนีและถูกฟ้าผ่าตาย เหตุการณ์ที่เกิดฟ้าผ่าย่อมถือว่าเป็นเหตุแทรกแซงที่เกิดขึ้นใหม่ ผู้กระทำไม่ต้องรับผิดชอบในผลสุดท้ายที่เกิดขึ้น

ง. ผู้กระทำผิดเอง เหตุแทรกแซงในบางครั้งอาจเกิดจากผู้กระทำผิดเอง เช่น เหตุในตอนแรกเกิดจากการทำร้ายจนสลบแต่ผู้กระทำเข้าใจว่าผู้ถูกทำร้ายถึงแก่ความตายจึงเอาผ้าขาวม้ามาผูกคอแขวนกับต้นไม้ทำเป็นว่าผู้นั้นแขวนคอตาย กรณีเช่นนี้ ผู้กระทำต้องรับผิดชอบเพียงใดนั้นพิจารณาได้ดังนี้ สำหรับผลที่เกิดจากเหตุในตอนแรก ผู้กระทำต้องรับผิดชอบในผลนั้นอย่างแน่นอน นั่นก็คือ ความผิดฐานทำร้ายร่างกาย ส่วนผลที่เกิดภายหลังคือความตายนั่น ผู้กระทำไม่ต้องรับผิดชอบในฐานะฆ่าคนตายโดยเจตนา เพราะผู้กระทำกระทำไปโดยไม่รู้ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบของความผิด คือไม่รู้ว่าการกระทำยังมีสภาพความเป็นมนุษย์ ความผิดที่น่าพิจารณาต่อไปก็คือการกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย แต่ข้อเท็จจริงในลักษณะดังกล่าว

ศาลฎีกาโดยคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1395 / 2518 วินิจฉัยว่าเป็นความผิดฐานทำให้คนตายโดยไม่เจตนาตามมาตรา 290

โดยหลักทั่วไปบุคคลจะรับโทษทางอาญาต่อเมื่อผลของการกระทำเกิดจากการกระทำโดยตรงเท่านั้น แต่ถ้าผลโดยตรงทำให้ผู้ต้องรับโทษหนักขึ้นผลโดยตรงนั้นต้องเป็นผลธรรมดาเท่านั้น ถ้าผลผิดธรรมดาไม่ต้องรับผิดจากผลนั้น ตาม ม. 63 ที่บัญญัติว่า “ถ้าผลของการกระทำ ความผิดใด ทำให้ผู้กระทำต้องรับโทษหนักขึ้นผลของการกระทำนั้น ต้องเป็นผลที่ตามธรรมชาติย่อมเกิดขึ้นได้”

ดังนั้น ทฤษฎีเงื่อนไข และเหตุแทรกแซงที่เกิดขึ้นตามทฤษฎี ดังกล่าว ถ้าวิญญูชนคาดหมายได้ ถือว่าผลนั้นเป็นผลธรรมดาซึ่งทำให้ผู้กระทำต้องรับโทษหนักขึ้น ตาม ม. 63 ตัวอย่างเช่น

กรณีรับผิดจากการกระทำเกิดผลโดยตรง ฎีกาที่ 1973/2579 มีหลักก้นถนนขวางออกมาเกาะกาะอยู่ รถที่จำเลยขับมาโดยเร็วเกินควร จึงชนเหล็กก้นนั้นเป็นเหตุให้คนตายถ้าปรากฏว่าหากจำเลยขับไม่เร็วกว่าที่ควร จำเลยก็จะขับรถหลบพ้นไปได้ ดังนี้ได้ชื่อว่าความตายเป็น “ผลโดยตรง” จากการกระทำโดยประมาทของจำเลย จำเลยจึงมีความผิดฐานทำให้คนตายโดยประมาท กรณีไม่ต้องรับผิดจากการกระทำที่ไม่เกิดผลโดยตรง

องค์ประกอบภายใน

จากการพิจารณาถึงโครงสร้างความผิดอาญา การกระทำที่ครบองค์ประกอบภายนอกยังไม่เพียงพอที่จะก่อให้เกิดความรับผิดทางอาญาได้ แต่จะต้องมีส่วนขององค์ประกอบภายในด้วย และส่วนขององค์ประกอบภายในที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ เจตนาของผู้กระทำผิด โดยเจตนานี้จะคลุมถึงองค์ประกอบภายนอกของความผิดอาญา ดังนั้น ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 59 วรรคแรก จึงบัญญัติเป็นหลักทั่วไปไว้ว่า

“บุคคลจะต้องรับผิดในทางอาญาก็ต่อเมื่อได้กระทำโดยเจตนา เว้นแต่จะได้กระทำโดยประมาท ในกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้ต้องรับผิดเมื่อได้กระทำโดยประมาท หรือเว้นแต่ในกรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยแจ้งชัดให้ต้องรับผิดแม้ไม่ได้กระทำโดยไม่เจตนา”

จากบทบัญญัติดังกล่าว กฎหมายได้วางไว้เป็นหลักทั่วไปไว้ว่า บุคคลจะต้องรับโทษในทางอาญาก็ต่อเมื่อได้กระทำโดยเจตนา ขณะเดียวกันก็กำหนดข้อยกเว้นไว้ ดังนี้

1. การกระทำโดยประมาท เฉพาะกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้ต้องรับผิด
2. กรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้ชัดแจ้งว่าต้องรับผิดแม้กระทำโดยไม่เจตนา เช่น มาตรา

16 แห่ง พระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2481 กำหนดให้ผู้กระทำรับผิดโดยมิพักต้องคำนึงว่าผู้กระทำกระทำโดยเจตนาหรือประมาท

3. ความผิดลหุโทษ ทั้งนี้เป็นไปตามบทบัญญัติในมาตรา 104 ซึ่งวางหลักว่าการกระทำ ความผิดลหุโทษตามประมวลกฎหมายนี้ แม้กระทำโดยไม่มีเจตนาก็เป็นความผิดเว้นแต่ตามบัญญัติ ความผิดนั้นจะมีความบัญญัติให้เห็นเป็นอย่างอื่น เช่น บทบัญญัติใน มาตรา 391 ซึ่งแสดงว่าต้อง มีเจตนากระทำจึงจะเป็นความผิด

1. เจตนา

ความหมายของเจตนา ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 59 วรรคสองและวรรคสาม บัญญัติว่า “กระทำโดยเจตนา ได้แก่ กระทำโดยรู้สำนึกในการที่กระทำและในขณะที่เดียวกัน ผู้กระทำประสงค์ต่อผลหรือย่อมเล็งเห็นผลของการกระทำนั้น

ถ้าผู้กระทำมิได้รู้ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบของความผิด จะถือว่าผู้กระทำประสงค์ ต่อผล หรือย่อมเล็งเห็นผลของการกระทำนั้นมิได้”

จากบทบัญญัตินี้ดังกล่าว สามารถให้ความหมายของการกระทำโดยเจตนาได้ดังนี้

1. ผู้กระทำต้องรู้ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบของความผิด
2. ผู้กระทำจะต้องประสงค์ต่อผลหรือย่อมเล็งเห็นผลของการกระทำนั้น

การพิจารณาความหมายของคำว่าเจตนา จะต้องพิจารณาบทบัญญัติในมาตรา 59 วรรค สองและวรรคสามประกอบกัน

2.1 ผู้กระทำต้องรู้ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบของความผิด

หมายความว่า ผู้กระทำต้อง “รู้” ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบภายนอกของความผิดฐานนั้นๆ

ตัวอย่าง เช่น แดงโกรธ แดงหยิบปืนขึ้นมายิงไปที่หน้าอกของดำ ดำตาย แสดงว่า แดงมีเจตนาฆ่าดำ ถ้าจะถามว่าเพราะอะไร ก็เพราะ แดง “รู้” ว่าการกระทำของตนเป็นการ “ฆ่า” และรู้ว่าดำเป็น “ผู้อื่น” เป็นการ “รู้” ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบภายนอกของความผิดมาตรา 288 คือ

ผู้ใดฆ่าผู้อื่นซึ่งมาจากหลักที่ว่า องค์ประกอบภายนอกของความผิดอาญาแต่ละฐาน ความผิด คือ ผู้กระทำ การกระทำ และวัตถุแห่งการกระทำ

เมื่อแดงรู้ว่าการกระทำของตนเป็นการ ฆ่า และรู้ว่าดำเป็น ผู้อื่น ก็ถือว่าผ่านหลัก เรื่องรู้ตามมาตรา 59 วรรคสาม

นักกฎหมายได้วางหลักเกี่ยวกับการรู้ข้อเท็จจริงที่เป็นองค์ประกอบของความผิดว่า การรู้ข้อเท็จจริงนั้น ผู้กระทำเพียงแต่รู้ในส่วนที่เป็นข้อเท็จจริงโดยทั่ว ๆ ไปเท่านั้นก็เพียงพอแล้ว ไม่จำเป็นต้องรู้ในรายละเอียดที่เฉพาะเจาะจงหรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือ การรู้นั้นไม่จำเป็นต้อง รู้ในรายละเอียดตามความเป็นจริง แต่ก็ไม่ใช่เพียงแต่รู้ในสิ่งที่คาดว่าจะเป็นไปได้เท่านั้น

ตัวอย่างเช่น ในความผิดฐานลักทรัพย์โดยมีอาวุธถ้าหากข้อเท็จจริงฟังได้ความว่า เจ้าพนักงาน ตำรวจซึ่งตามปกติพกอาวุธอยู่และได้เข้าไปลักทรัพย์ในบ้านผู้อื่นโดยมีอาวุธนั้นติดตัวเข้าไปก็ถือได้ว่าเป็นกรณีลักทรัพย์โดยมีอาวุธแล้ว ข้อเท็จจริงนั้นอาจจะเป็นข้อเท็จจริงในทางยืนยันหรือในทางปฏิเสธก็ได้ ข้อเท็จจริงในทางยืนยันซึ่งถือเป็นกรณีปกติก็เช่น ในความผิดฐานลักทรัพย์ ผู้กระทำ ต้องรู้ว่าทรัพย์นั้นเป็นของผู้อื่นหรือผู้อื่นเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วย ส่วนข้อเท็จจริงในทางปฏิเสธก็ อย่างเช่นในกรณีที่เจ้าพนักงานกระทำการโดยรู้ว่าตนไม่มีอำนาจในการนั้น แต่ก็ยังกระทำไป หรือ บุคคลใดรู้ว่าตนไม่มีสิทธิสวมเครื่องแบบที่กฎหมายระบุไว้ แต่ก็ยังสวมเครื่องแบบนั้น เท่ากับว่า ได้กระทำโดยรู้ข้อเท็จจริงที่เป็นองค์ประกอบของความผิดแล้ว

เกี่ยวกับบทบัญญัติที่เป็นเหตุการณ์ก็เช่นนั้น หากผู้กระทำจะต้องรับโทษหนักขึ้น เพราะเหตุใด ผู้กระทำจะต้องรู้ข้อเท็จจริงที่เป็นองค์ประกอบของเหตุการณ์นั้น ซึ่งในเรื่องนี้ ประมวลกฎหมายอาญา ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 62 วรรคสาม ความว่า “บุคคลจะต้องรับโทษหนัก ขึ้นโดยอาศัยข้อเท็จจริงใด บุคคลนั้นจะต้องได้รู้ข้อเท็จจริงนั้น” ถ้าผู้กระทำกระทำโดยไม่รู้ ข้อเท็จจริงที่เป็นเหตุการณ์ก็ควรรับผิดเพียงชั้นธรรมดาเท่านั้น นั่นคือ รู้เท่าใดเจตนาเท่านั้น

ฎีกาที่ 1019/2504 จำเลยปิดกั้นเหมืองสาธารณะเพราะเชื่อมั่น โดยสุจริตว่าเป็น เหมืองของจำเลย จำเลยไม่มีความผิดตามมาตรา 228

ฎีกาที่ 148/2513

ตำรวจเข้าค้นตัวจำเลยในที่เปลี่ยว ไม่ได้แต่งเครื่องแบบ ไม่ได้แสดงหลักฐานว่าเป็น ตำรวจต่างฝ่ายต่างไม่รู้จักกัน เพราะฉะนั้นการที่จำเลยต่อสู้ขัดขวางไม่ให้ตำรวจค้นเอาเงิน หรือทรัพย์สินของจำเลยไป จำเลยไม่มีความผิดฐานต่อสู้ขัดขวางเจ้าพนักงาน ตามมาตรา 138

ฎีกาที่ 693/22526 จำเลยขอยืมรถยนต์จาก อ. ไปใช้ ซึ่งเป็นรถยนต์ที่มีป้ายวงกลม แสดงการเสียหายประจำปีและป้ายทะเบียนรถยนต์ซึ่งเป็นเอกสารปลอม เมื่อจำเลยไม่รู้อาณาจริง ดังกล่าว จำเลยก็ไม่มีความผิดฐานใช้เอกสารราชการปลอมตามมาตรา 268

ฎีกาที่ 5907/2546

วินิจฉัยว่า จำเลยตัดฟันต้นไม้ของผู้เสียหายโดยเข้าใจโดยสุจริตว่าผู้เสียหายอนุญาต แล้ว จำเลยจึงขาดเจตนากระทำความผิดฐานลักทรัพย์ ผู้กระทำจะมีเจตนากระทำความผิดฐานลัก ทรัพย์ ผู้กระทำจะต้องรู้ว่าการกระทำของตนเป็นการเอาทรัพย์ของผู้อื่น ไปโดยเจ้าของหรือผู้ ครอบครองมิได้อนุญาต หากผู้กระทำ “เข้าใจผิด” ไปว่าเจ้าของหรือผู้ครอบครองอนุญาต ก็เท่ากับว่าผู้กระทำไม่รู้ว่าเอาทรัพย์ของผู้อื่นไปโดยเจ้าของหรือผู้ครอบครองมิได้อนุญาต เป็นการ ไม่รู้ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบภายนอกของความผิดฐานลักทรัพย์ตามหลักในมาตรา 59

วรรคสามนั่นเอง “ไม่รู้ว่าจะไม่อนุญาต” เป็นการไม่รู้ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบภายนอกของ
ความผิดฐานลักทรัพย์

องค์ประกอบภายนอกที่มีข้อเท็จจริงที่ต้องรู้

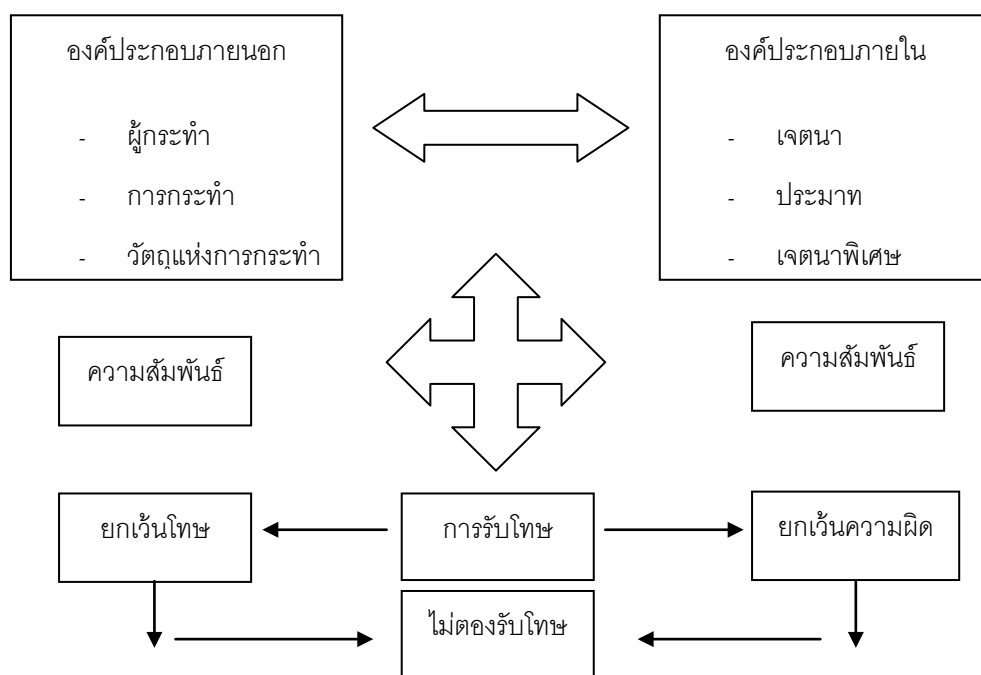
หมายถึง องค์ประกอบภายนอกที่กฎหมาย บัญญัติขึ้นเพื่อแสดงพฤติการณ์ดังกล่าว
กฎหมายเรียกรวม ซึ่งอาจเรียกว่า พฤติการณ์ที่ประกอบการกระทำ เช่น

1. น่าจะเกิดความเสียหายหรือจะเกิดความเสียหาย เช่น มาตรา 137, 172, 188 เป็นต้น
2. อันเป็นการมิชอบ ตามมาตรา 200, 209
3. อันเป็นการเหยียดหยามศาสนา ตามมาตรา 206
4. โดยประการที่ทำให้เด็กปราศจากผู้ดูแล ตามมาตรา 306
5. โดยประการที่น่าจะทำให้เสียชื่อเสียง ตามมาตรา 326
6. อันเป็นการรบกวนการครองครอง ตามมาตรา 362

ฎีกาที่ 769/2545 วินิจฉัยว่า เป็น “พฤติการณ์ที่ประกอบการกระทำ” เช่น
ความผิดฐานปลอมเอกสารตามมาตรา 264 มีถ้อยคำมากมายทีเดียว แต่ถ้อยคำอันหนึ่งก็คือ “โดย
ประการที่น่าจะเกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นหรือประชาชน” อันนี้ไม่ใช่เจตนาพิเศษ เจตนาพิเศษคือคำ
ว่า “เพื่อให้ผู้หนึ่งผู้ใดหลงเชื่อว่าเอกสารที่แท้จริง” แต่คำว่า “โดยประการที่น่าจะเกิดความ
เสียหายแก่ผู้อื่นหรือประชาชน เป็น องค์ประกอบภายนอกแต่ไม่ใช่ “ข้อเท็จจริง” ซึ่งศาลฎีกาใช้
คำว่า “พฤติการณ์ที่ประกอบการกระทำ” ซึ่งผลในทางกฎหมายคือ ไม่อยู่ภายใต้หลักในมาตรา
59 วรรคสาม ที่ว่า “ไม่รู้ ไม่มีเจตนา หลักที่ว่า “ไม่รู้ ไม่มีเจตนา นั้น ใ้กับ องค์ประกอบภายนอก
ซึ่งเป็น “ข้อเท็จจริง” เท่านั้น แต่คำว่า โดยประการที่น่าจะเกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นหรือประชาชน
ถึงแม้จะเป็นองค์ประกอบภายนอกแต่ไม่ใช่ข้อเท็จจริง เรียกว่า พฤติการณ์ที่ประกอบการกระทำ

ตัวอย่าง องค์ประกอบภายนอกซึ่งเป็นข้อเท็จจริง และพฤติการณ์ที่ประกอบการ
กระทำ กรณี ถ้านายแดงปลอม แต่นายแดงไม่รู้ว่าจะปลอมเป็นเอกสาร จะถือว่านายแดงมี
ความผิดฐานปลอมเอกสารไม่ได้ เพราะนายแดงไม่มีเจตนาปลอมเอกสาร ตามหลักในมาตรา 59
วรรคสาม แต่ถ้านายแดงรู้ว่าการกระทำของตนเป็นการปลอม และรู้ว่าสิ่งที่ตนปลอมนั้นเป็น
เอกสาร ประเด็นก็คือ นายแดงจะต้องรู้หรือไม่ว่าเอกสารที่ตนปลอมนั้น น่าจะเกิดความเสียหายแก่
ผู้อื่นหรือประชาชน ถ้อยคำที่น่าจะเกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นหรือประชาชน นี้ถึงแม้จะเป็น
องค์ประกอบภายนอก แต่ไม่ใช่ข้อเท็จจริง เพราะฉะนั้น หลักในการวินิจฉัยว่าเสียหายหรือไม่ ใช้
มาตรฐานของวิญญูชน ถ้าวิญญูชนทั่วไปเห็นว่า น่าจะเกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นหรือประชาชน ก็
ถือว่าเสียหายแล้ว แม้ว่าตัวผู้กระทำจะไม่ว่าน่าจะเกิดความเสียหายก็ตาม สรุปก็คือ เสียหาย

หรือไม่ ใช้มาตรฐานของวิญญาณ ไม่นำความรู้ความเข้าใจของผู้กระทำมาพิจารณา เพราะถึงแม้จะเป็นองค์ประกอบภายนอก แต่ไม่ใช่ข้อเท็จจริงไม่อยู่ภายใต้ตามมาตรา 59 วรรคสาม แม้นายแดงจะเข้าใจว่าการกระทำของคนนั้นจะทำให้ผู้อื่นหรือประชาชนเสียหายก็ตาม การกระทำของนายแดงก็ไม่เป็นความผิด เพราะวิญญาณเห็นว่าไม่เสียหาย ก็ต้องถือว่าไม่เสียหาย ถ้าวิญญาณเห็นว่าไม่เสียหาย การกระทำของนายแดงจะไม่เป็นความผิดฐานปลอมเอกสารเลยแม้นายแดงจะเห็นว่าเสียหายก็ตาม ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แผนผังองค์ประกอบกรกระทำความผิดทางอาญา

2.2 ผู้กระทำประสงค์ต่อผล หรือยอมเล็งเห็นผลของการกระทำนั้น

2.2.1 ผู้กระทำต้องประสงค์ต่อผล คำว่า ประสงค์ต่อผล หมายถึงความประสงค์ที่จะให้เกิดผลขึ้นตามที่ตั้งใจนั้นโดยตรง กล่าวคือ ผู้กระทำได้กระทำโดยมุ่งหมายหรือโดยเจาะจง หรืออาจมุ่งหมายที่จะให้ความผิดเกิดขึ้นทั่ว ๆ ไป โดยไม่เจาะจงต่อบุคคลก็ได้ เช่น ยิงปืน ไปยังกลุ่มคนที่กำลังประชุมกันอยู่โดยมุ่งหมายจะให้คนใดคนหนึ่งถึงแก่ความตาย จะได้เกิดชุลมุนวุ่นวายขึ้น ก็ถือเป็นการฆ่าโดยเจตนา กล่าวอีกนัยหนึ่ง ความมุ่งหมายหรือความต้องการในเรื่องประสงค์ต่อผลนี้อาจเป็นความต้องการที่แท้จริงหรือความต้องการที่รองลงมาก็ได้ เช่น ก. ต้องการฆ่า ข. จึงใช้อาวุธปืนยิง ข. ถึงแก่ความตายและโดยการยิงนั้นกระสุนปืนได้ทะลุเสื้อของ ข. ด้วย ดังนั้น ความ

ต้องการที่แท้คือชีวิต ข. ความต้องการรองลงมา คือความเสียหายที่เสีย ข. ดังนั้นจึงได้แยกเจตนา ประสงค์ต่อผลออกเป็น 2 ระดับ คือ

ระดับแรก เจตนาประสงค์ต่อผลโดยตรง ผู้กระทำตั้งใจกระทำการอันเป็น ความผิดทางอาญาหรือกระทำการเป็นเงื่อนไขขององค์ประกอบความผิดทางอาญาซึ่งก่อให้เกิดผลเสียหายตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ โดยมีเป้าหมายที่ต้องการให้บรรลุผล แต่จะบรรลุผลนั้นอย่าง แน่นนอนหรือเพียงอาจจะบรรลุผลนั้นได้หรือบรรลุผลในทันทีทันใดหรือเป็นการกระทำเพียง ชั้นตอนหนึ่งก่อนก็ได้

ระดับสอง เจตนาประสงค์ต่อผลโดยอ้อม ผู้กระทำมีเจตนากระทำการอย่างหนึ่ง แต่การกระทำทำให้เกิดผลดังเจตนา นั้นจำเป็นจะต้องเกิดผลข้างเคียงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ กล่าวคือ ผู้กระทำได้กระทำโดยคาดเห็นได้ล่วงหน้าว่าผลนั้นจำเป็นต้องเกิดขึ้นจากการกระทำของเขา แต่ยังไม่ กระทำการนั้นเช่น ก. ต้องการฆ่า ข. จึงใช้อาวุธปืนยิง ข. ถึงแก่ความตายและโดยการยิงนั้น กระสุนปืนได้ทะลุเสียของ ข. ด้วย ดังนั้นความต้องการที่แท้คือชีวิต ข. ความต้องการที่รองลงมา คือ ความเสียหายของเสีย ข. ก. จึงมีความผิดฐานฆ่า ข. โดยเจตนาโดยตรงและมีความผิดฐานทำ ให้เสียหายโดยเจตนาโดยตรงเช่นเดียวกัน คือ เป็นเจตนาประสงค์ต่อผลในระดับที่สอง

มีข้อสังเกตอยู่ประการหนึ่งเกี่ยวกับเรื่องของเจตนาประสงค์ต่อผลก็คือ ถ้าผู้กระทำประสงค์ให้ผลเกิด แล้วผลก็เกิดตามความประสงค์ ต้องถือว่าเป็นเจตนาประสงค์ต่อผล แม้จะเกิดจากวิธีการที่ผิดแปลกไป จากความตั้งใจของผู้กระทำก็ตาม

ตัวอย่าง แดงต้องการจะฆ่าดำ แดงเอาปืนจ้องจะยิงดำ ก่อนที่แดงจะลั่นไกปืนยิงดำ ดำตกใจตายเสียก่อน ต้องถือว่าเป็น แดงมีเจตนาฆ่า ดำเป็นเจตนาฆ่าประเภทประสงค์ต่อผล เมื่อ ความตายของดำ เป็น “ผลโดยตรง” จากการกระทำของแดง แดงจึงมีความผิดตามมาตรา 288

ตัวอย่าง แดงไล่ยิงดำ ดำกระโดดจากตึกลงมาตาย หรือแดงยิงไม่ถูกดำ กระสุน ปืนชนฝาห้อง แล้วกระดอนกลับมากถูกดำตาย หรือแดงไล่ยิง ดำหลบ เลยพลาดตกน้ำ จมน้ำตาย ทั้งหลายทั้งปวงเหล่านี้ แดงมีความผิดฐานฆ่าดำตายโดยเจตนาทั้งนั้นและก็เป็นเจตนาประเภท ประสงค์ต่อผล เพราะมุ่งหมายจะให้ดำตาย ในที่สุดดำก็ตายตามความประสงค์ของแดงนั่นเอง

2.2.2 ผู้กระทำยอมเล็งเห็นผล

การพิจารณาเจตนายอมเล็งเห็นผล เป็นกรณีที่พิจารณารองลงมาจากรื่องประสงค์ ต่อผล กล่าวคือหากข้อเท็จจริงไม่ได้ความว่า ผู้กระทำได้กระทำโดยมุ่งหมายที่จะให้เกิดผลโดยตรง แล้ว จึงจะมาพิจารณาว่าเป็นเรื่องและผู้กระทำยอมเล็งเห็นผลการกระทำนั้นได้หรือไม่โดยพิจารณา จากจิตใจของผู้กระทำ สำหรับปัญหาที่ว่าอย่างไรจึงจะถือว่าเป็นเจตนายอมเล็งเห็นผลได้นั้นเป็น เรื่องที่ต้องใช้ความละเอียดอ่อนในการพิจารณา เพราะเจตนายอมเล็งเห็นผลนี้มีความใกล้เคียงกัน

เจตนาประสงค์ต่อผลระดับที่สอง ขอบเขตเส้นแบ่งของเจตนาทั้งสองนี้ก็คือ ผลข้างเคียงอันจำเป็นจะต้องเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ในเจตนาประสงค์ต่อผลระดับที่สองและความคาดหมายว่าผลมีโอกาasเป็นไปได้ในเจตนาย่อมเล็งเห็นผล อาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าผลข้างเคียงในกรณีแรกเกิดขึ้นในลักษณะสมบูรณ์กรณีหลังในลักษณะสัมพันธ์ คือในกรณีของเจตนาย่อมเล็งเห็นผลนั้นผลที่คาดเห็นว่าจะเกิดขึ้น และความเสี่ยงของผลที่จะเกิดขึ้น ไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นทีเดียว เพียงแต่อาจเป็นไปได้อีกพอแล้ว ซึ่งเรื่องนี้ได้มีคำอธิบายและความเห็นทางทฤษฎี ถือว่า ผลกระทำให้แลเห็นผลล่วงหน้าแล้วและกระทำไปโดยเต็มใจรับเอาผลเช่นนั้น กล่าวคือ เป็นกรณีที่คาดว่าถ้าผลเกิดก็จะยอมรับผลที่เกิดขึ้นไว้ก่อนแล้ว

ฎีกาที่ 2255 / 2522 ขับรถบรรทุกสิบล้อปิดทางไม่ให้รถที่ตามมาแซง เมื่อเห็นรถโดยสารสวนมาใกล้ ก็หยุดรถสิบล้อทันทีโดยหักหัวรถมาทางซ้าย รถที่ตามมาจึงต้องหักหลบไปทางขวา แล้วชนกับรถที่สวนมาเป็นเหตุให้คนตาย ถือว่าผู้ที่ขับรถบรรทุก มีเจตนาฆ่าผู้ตายเป็นเจตนาฆ่าประเภทเล็งเห็นผล

มีข้อสังเกตว่า หากข้อเท็จจริงปรากฏชัดเจนว่าต้องการให้คนในห้องตาย ก็ต้องมีเจตนาฆ่าประเภท “ประสงค์ต่อผล” นั่นเอง เช่นหากเป็นการรับจ้างฆ่าและใช้ปืนยิงไปในห้องที่ผู้เสียหายอยู่ ก็ต้องมีเจตนาฆ่าประเภทประสงค์ต่อผลนั่นเอง แต่ตามฎีกานี้ข้อเท็จจริงคือจำเลยกับผู้เสียหายไม่เคยมีเรื่องโกรธเคืองกันมาก่อน เพียงแต่จำเลยไม่พอใจผู้เสียหาย เนื่องจากผู้เสียหายมองหน้าจำเลยในขณะที่จำเลยขับรถผ่านหน้าโต๊ะซึ่งผู้เสียหายกับพวกนั่งรับประทานอาหาร เมื่อจำเลยจอดรถลงไปจะทำร้ายผู้เสียหาย ก็ไม่สามารถทำได้สำเร็จเพราะถูกพวกของผู้เสียหายขัดขวาง ดังนั้น การที่จำเลยวิ่งกลับเข้าไปเอาอาวุธปืนในห้องเช่าของจำเลยออกมาติดตามผู้เสียหาย ซึ่งวิ่งหลบหนีจำเลยเข้าไปในห้องพัก แล้วใช้อาวุธปืนยิงเข้าไปในห้องพักที่มีผู้เสียหายอยู่ในนั้น ศาลฎีกาจึงวินิจฉัยว่า จำเลยมีเจตนาฆ่าผู้เสียหายประเภทเล็งเห็นผล แต่ถ้าข้อเท็จจริงปรากฏชัดเจนว่าจำเลยต้องการฆ่าผู้เสียหายโดยตรง เช่น รับจ้างฆ่าก็ต้องถือการยิงเข้าไปในห้องเป็นเจตนาฆ่าโดยประสงค์ต่อผลนั่นเอง ประเด็นอยู่ตรงที่ว่า หากไม่ปรากฏชัดเจนว่ามีเจตนาฆ่าประเภทประสงค์ต่อผล ก็ยังปรับบทวินิจฉัยว่ามีเจตนาฆ่าประเภท “เล็งเห็นผล” ได้อยู่นั่นเอง

2. เจตนาพิเศษ

ถ้าหากการกระทำนั้นผิดกฎหมายและผู้กระทำมีความชั่วก็เพียงพอที่จะลงโทษได้แล้วโดยไม่คำนึงว่าเจตนาเป็นเจตนาดีหรือร้าย ดังเช่น ในความผิดต่อชีวิตหรือความผิดต่อร่างกาย เป็นต้นส่วนความผิดที่ต้องมีองค์ประกอบภายในส่วนอื่นนอกจากเจตนาธรรมดาแล้ว จะบัญญัติเป็นเจตนาพิเศษในความผิดฐานนั้น ๆ เช่น ในความผิดฐานลักทรัพย์ ถ้าพึงกระทำโดยมีเจตนา

ธรรมดาเพียงอย่างเดียวยังไม่เป็นความผิด แต่จะมีความผิดต่อเมื่อกระทำโดยมีมูลเหตุชักจูงใจโดยทุจริตด้วยเช่นเดียวกับความผิดฐานขักยก หรือความผิดที่ต้องการส่วนของมูลเหตุชักจูงใจโดยทุจริตด้วยเช่นเดียวกับความผิดฐานขักยก น้อ โกง หรือความผิดที่ต้องการส่วนของมูลเหตุชักจูงใจอื่น ๆ

เจตนาพิเศษแตกต่างจากเจตนาธรรมดา เจตนาธรรมดามีทั้ง “ประสงค์ต่อผล” และ “เล็งเห็นผล” ส่วนเจตนาพิเศษนั้น เนื่องจากกฎหมายใช้คำว่า “เพื่อ” ผู้กระทำจึงต้องมีเจตนาโดยตรงมุ่งต่อการนั้นเท่านั้น จึงจะถือว่าผู้กระทำมีเจตนาพิเศษ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เจตนาพิเศษนี้ไม่มีการเล็งเห็นผล

การกระทำโดยประมาท

1. ความหมายของการกระทำผิดโดยประมาท

ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 59 วรรค 4 ได้บัญญัติความหมายของการกระทำโดยประมาทไว้ว่า ได้แก่ การกระทำความผิดมิใช่โดยเจตนา แต่กระทำโดยปราศจากความระมัดระวังซึ่งบุคคลในภาวะเช่นนั้นจักต้องมีตามวิสัยและพฤติการณ์ และผู้กระทำอาจใช้ความระมัดระวังเช่นนั้นได้ แต่หาได้ใช้ให้เพียงพอไม่

2. ระดับของการกระทำผิดโดยประมาท

จากบทบัญญัติมาตรา 59 วรรค 4 ของประมวลกฎหมายอาญาดังกล่าวได้ให้นิยามของการกระทำโดยประมาทเป็นความหมายโดยทั่ว ๆ ไป แต่ในความเป็นจริงสถานะทางจิตใจของผู้กระทำผิดโดยประมาทแตกต่างกันไปในแต่ละกรณี จึงได้แบ่งการกระทำโดยประมาทออกเป็น 2 ระดับ คือ ประมาทโดยรู้ตัว และประมาทโดยไม่รู้ตัว โดยถือว่าประมาทโดยรู้ตัว คือ กรณีที่ผู้กระทำคาดล่วงหน้าแล้วว่าผลอาจเกิดขึ้นได้ แต่มั่นใจว่าอย่างไรเสียผลคงไม่เกิดขึ้น ส่วนประมาทโดยไม่รู้ตัวคือกรณีที่ผู้กระทำไม่อาจคาดล่วงหน้ามาก่อนเลยว่าผลจะเกิดขึ้นแต่ทำไปโดยขาดความระมัดระวังตามปกติเท่านั้น

3. หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการกระทำผิดโดยประมาท

3.1 เป็นการกระทำความผิดมิใช่โดยเจตนา ดังที่กล่าวมาแล้วว่าบุคคลจะต้องรับผิดชอบทางอาญาก็ต่อเมื่อกระทำโดยเจตนา ส่วนที่ให้รับผิดชอบในกรณีประมาทนั้นเป็นเพียงข้อยกเว้น ฉะนั้นในการวินิจฉัยข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นจะต้องพิจารณาในเบื้องต้นก่อนว่า ผู้กระทำไม่ได้กระทำโดยเจตนา ไม่ว่าจะประมาทโดยประสงค์ต่อผลหรือเจตนาเล็งเห็นผลต่อเมื่อปรากฏชัดว่าผู้กระทำไม่ได้กระทำโดยเจตนา จึงมาวินิจฉัยกรณีประมาท

3.2 กระทำโดยปราศจากความระมัดระวัง ซึ่งบุคคลในภาวะเช่นนั้นจกต้องมีตามวิสัย และพฤติการณ์นั้น เป็นการกำหนดขนาดของความระมัดระวังที่ผู้กระทำควรต้องมีตามแต่กรณี ถ้าผู้กระทำฝ่าฝืนความระมัดระวังนั้นย่อมถือว่าประมาท

3.3 ผู้กระทำอาจใช้ความระมัดระวังได้ แต่หาได้ใช้เพียงพอไม่ เป็นข้อแสดงให้เห็นถึงความชั่วของผู้กระทำในกรณีประมาท โดยถือว่าความชั่วของผู้กระทำในกรณีที่กระทำโดยประมาทนั้นมีใช้ความชั่วที่ผู้กระทำเลือกกระทำโดยรู้ผิดชอบ แต่เป็นการละเลยไม่ใช้ความสามารถที่มีอยู่ของตนในการรับรู้เกี่ยวกับความเสี่ยงซึ่งบุคคลนั้นกำลังก่อให้เกิดขึ้นมากกว่า

3.4 กฎหมายบัญญัติให้ต้องรับผิดชอบเมื่อได้กระทำโดยประมาทในกรณีนั้น ๆ การที่บุคคลกระทำโดยประมาทนั้นเชื่อว่าจะต้องรับผิดชอบทางอาญาในทุกกรณี แต่จะต้องรับผิดชอบในกรณีนั้นๆ ร้ายแรงเกินกว่าจะชดใช้ค่าเสียหายในทางแพ่ง ซึ่งในประมวลกฎหมายอาญาบัญญัติไว้ 7 กรณีคือ

1. เจ้าพนักงานปล่อยให้ผู้ถูกคุมขังหลุดพ้นไปโดยประมาท (มาตรา 205)
2. ทำให้เกิดเพลิงไหม้โดยประมาท (มาตรา 225)
3. ก่อให้เกิด ภัยอันตรายแก่ประชาชนโดยประมาท (มาตรา 239)
4. ทำให้คนตายโดยประมาท (มาตรา 300)
5. ทำให้ผู้อื่นได้รับอันตรายแก่กายสาหัสโดยประมาท (มาตรา 300)
6. หน่วงเหนี่ยวกักขังผู้อื่นโดยประมาท (มาตรา 311)
7. ทำให้ผู้อื่นรับอันตรายแก่กายโดยประมาท (มาตรา 390)

ในกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 มีบทบัญญัติที่ยกเว้นโทษให้แก่ผู้กระทำความผิด เช่นเดียวกับประมวลกฎหมายฉบับปัจจุบัน เนื่องจากพิเคราะห์ดูแล้วเป็นกรณีที่ผู้กระทำจำเป็นต้องกระทำ หรือเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา หรือเป็นเรื่องของความอ่อนอายุทำให้การตัดสินใจไม่ถูกต้อง ควรให้ออกาสกลับใจ จึงได้บัญญัติเหตุยกเว้นโทษ ดังต่อไปนี้

มาตรา 46 “ผู้ใดกระทำผิดในเวลาวิกลจริต อันเกิดแต่สัญญาวิปลาสก็ตาม เกิดแต่พยาธิก็ตาม ถ้าปรากฏว่ามันไม่สามารถจะรู้ผิดชอบหรือยับยั้งได้ในเวลาที่กระทำผิดเพราะเหตุวิกลจริตนั้นไซ้ร้ ท่านว่าอย่าเอาโทษแก่มันเลย” แต่ถ้าศาลพิเคราะห์เห็นว่าจะปลดปล่อยผู้วิกลจริตนั้นไป อาจเกิดเหตุภัยอันตรายแก่ผู้อื่น จะสั่งให้ส่งตัวมันให้เจ้าพนักงานกักขังรักษาไว้ในโรงพยาบาล สำหรับคนวิกลจริตหรือเอาไปคุมขังรักษาไว้ในที่อื่นเพื่อป้องกันภัยอันตรายอย่าให้มีแก่สาธารณชนก็ได้ ตามมาตรานี้วิกลจริตเกิดได้ 2 อย่างคือ กรณีสัญญาวิปลาสซึ่งเป็นกรณีที่จิตใจวิปลาสเสีย และกรณีวิกลจริตซึ่งเกิดจากโรค กรณีที่ได้รับยกเว้นโทษตามมาตรานี้ ต้องปรากฏว่าวิกลจริตในขณะที่กระทำผิดและถึงขนาดที่ไม่สามารถรู้ผิดชอบหรือยับยั้งได้

ลักษณะอาญา ร.ศ.127 มาตรา 288 ถึง มาตรา 296, มาตรา 304 ถึง มาตรา 312, มาตรา 329 และ มาตรา 340 ซึ่งสามีกะทำต่อภรรยาหรือภรรยากระทำต่อสามี

มาตรา 57 “เด็กอายุกว่าเจ็ดขวบ แต่ยังไม่เกินสิบสี่ขวบ กระทำการอันกฎหมายบัญญัติ เป็นความผิด เด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ แต่ให้ศาลมีอำนาจที่จะดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) ว่ากล่าวตักเตือนเด็กนั้นแล้วปล่อยตัวไป และถ้าศาลเห็นสมควรจะเรียกบิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลที่เด็กนั้นอาศัยอยู่มาดักเตือนด้วยก็ได้ หรือ

(2) ถ้าศาลเห็นว่าบิดามารดาหรือผู้ปกครองสามารถดูแลเด็กนั้นได้ ศาลจะมีคำสั่งให้ มอบตัวเด็กนั้น ให้แก่บิดามารดาหรือผู้ปกครองไป โดยวางข้อกำหนดให้บิดามารดาหรือผู้ปกครอง ระวังเด็กนั้นไม่ให้ก่อเหตุร้ายตลอดเวลาที่ศาลกำหนดซึ่งต้องไม่เกินกว่าสามปี และกำหนดจำนวน เงินตามที่เห็นสมควร แต่ไม่ให้เกินหนึ่งพันบาท ซึ่งบิดามารดาหรือผู้ปกครองจะต้องชำระต่อศาล ในเมื่อเด็กนั้นก่อเหตุร้ายขึ้น ถ้าเด็กนั้นอาศัยอยู่กับบุคคลอื่นนอกจากบิดามารดาหรือผู้ปกครอง และ ศาลเห็นว่าไม่สมควรจะเรียก บิดามารดาหรือผู้ปกครองมาวางข้อกำหนดดังกล่าวข้างต้น ศาลจะ เรียกตัวบุคคลที่เด็กนั้นอาศัยอยู่มาสอบถามว่าจะยอมรับข้อกำหนดที่บัญญัติไว้สำหรับบิดา มารดาหรือผู้ปกครองดังกล่าวมาข้างต้นหรือไม่ก็ได้ ถ้าบุคคลที่เด็กนั้นอาศัยอยู่ยอมรับข้อกำหนด เช่นว่านั้น ก็ให้ศาลมีคำสั่งมอบตัวเด็กให้แก่บุคคลนั้นไป โดยวางข้อกำหนดดังกล่าว หรือ

(3) ในกรณีที่ศาลมอบตัวเด็กให้แก่บิดามารดาผู้ปกครองหรือบุคคลที่เด็กนั้นอาศัยอยู่ ตาม (2) ศาลจะกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุ้มครองประพฤติดังเด็กนั้นเช่นเดียวกับที่บัญญัติไว้ในมาตรา 41 ด้วยก็ได้ ในกรณีเช่นว่านี้ ให้ศาลแต่งตั้งพนักงานคุมประพฤติหรือพนักงานอื่นใดเพื่อคุ้มครอง ประพฤติดังเด็กนั้น หรือ

(4) ถ้าเด็กนั้นไม่มีบิดามารดาหรือผู้ปกครอง หรือมีแต่ศาลเห็นว่าไม่สามารถดูแลเด็ก นั้นได้ หรือถ้า เด็กอาศัยอยู่กับบุคคลอื่นนอกจากบิดามารดาหรือผู้ปกครองและบุคคลนั้นไม่ยอมรับ ข้อกำหนดดังกล่าวใน (2) ศาลจะมีคำสั่งให้มอบตัวเด็กนั้นให้อยู่กับบุคคลหรือองค์การที่เห็นสมควร เพื่อดูแลอบรมสั่งสอนตามระยะเวลาที่ศาลกำหนดก็ได้ ในเมื่อบุคคลหรือองค์การนั้นยินยอม ใน กรณีเช่นว่านี้ให้บุคคลหรือองค์การนั้นมีอำนาจเช่น ผู้ปกครองเฉพาะเพื่อดูแลอบรมสั่งสอน รวม ตลอดถึงการกำหนดที่อยู่และการจัดให้เด็กมีงานทำตามสมควร หรือ

(5) ส่งตัวเด็กนั้นไปยัง โรงเรียนหรือสถานฝึกและอบรมหรือสถานที่ซึ่งจัดตั้งขึ้นเพื่อ ฝึกและอบรม เด็กตลอดระยะเวลาที่ศาลกำหนด แต่อย่าให้เกินกว่าที่เด็กนั้นจะมีอายุครบสิบแปด ขวบ คำสั่งของศาลดังกล่าวใน (2) (3) และ (4) นั้น ถ้าในขณะใดภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนดไว้ ความปรากฏแก่ศาลโดยศาลรู้เองหรือตามคาเสนอของผู้มีส่วนได้เสีย พนักงาน อัยการ บุคคล หรือ องค์การที่ศาลมอบตัวเด็กเพื่อดูแลอบรมสั่งสอน หรือเจ้าพนักงานศาลว่าพฤติการณ์เกี่ยวแก่คำสั่ง

นั้น ได้เปลี่ยนแปลงไป ก็ให้ศาลมีอำนาจเปลี่ยนแปลงแก้ไขคำสั่งนั้น หรือมีคำสั่งใหม่ตามอำนาจใน มาตรานี้ มาตรานี้เป็นเหตุยกเว้นโทษ โดยคำนึงถึงอายุผู้กระทำและให้ศาลมีอำนาจกำหนดวิธีการ สำหรับเด็กตามอนุมาตรา (1) ถึง (5) ให้เหมาะสมกับกรณีเด็กแต่ละคนเป็นราย ๆ ไป (หยุด แสงอุทัย, 2502, หน้า 157 -184)

การตั้งผู้แทนเฉพาะคดี

การร้องขอให้ศาลตั้งผู้แทนเฉพาะคดีได้เมื่อผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์ ผู้วิกลจริตหรือผู้ไร้ความสามารถ และในกรณี ดังนี้

1. ผู้เสียหาย เป็นผู้เยาว์ ไม่มี ผู้แทนโดยชอบธรรม หรือผู้แทนโดยชอบธรรม ไม่สามารถทำหน้าที่ได้ หรือ มีผลประโยชน์ขัดกันกับผู้เยาว์
2. ผู้วิกลจริต หรือผู้ไร้ความสามารถ ไม่มีผู้อนุบาล หรือผู้อนุบาล ไม่สามารถทำหน้าที่ได้ หรือมีผลประโยชน์ขัดกันกับผู้ไร้ความสามารถ

ผู้มีสิทธิร้องขอต่อศาล คือ ญาติของผู้เสียหาย หรือ ผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้อง

การร้องขอตั้งผู้แทนเฉพาะคดีตามมาตรา 6 ต้องเป็นกรณีที่ผู้เยาว์, ผู้วิกลจริต หรือผู้ไร้ความสามารถ ยังมีชีวิตอยู่ด้วย มิฉะนั้นจะขอให้ตั้งผู้แทนเฉพาะคดีไม่ได้ (ฎ. 3432/36, 1625/32, 365/32) ผู้แทนเฉพาะคดีที่ฟ้องแทนผู้เสียหาย จะมีอำนาจว่าคดีแทนผู้เสียหายที่ตายลงต่อไปได้ตาม มาตรา 29 นั้น หมายถึงกรณีที่ศาลได้ตั้งผู้แทนเฉพาะคดีของผู้เสียหายไว้แล้วก่อนที่ผู้เสียหายจะตาย หากได้หมายถึงกรณีผู้เสียหายได้ตายไปก่อนที่ศาลจะตั้งผู้แทน โดยเฉพาะคดีด้วยไม่

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 6 บัญญัติว่า “ในคดีอาญาซึ่งผู้เสียหาย เป็นผู้เยาว์ไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรม หรือเป็นผู้วิกลจริตหรือคนไร้ความสามารถไม่มีผู้อนุบาล หรือ ซึ่งผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาลไม่สามารถจะทำการตามหน้าที่โดยเหตุหนึ่งเหตุใด รวมทั้งมี ผลประโยชน์ขัดกันกับผู้เยาว์หรือคนไร้ความสามารถนั้น ๆ ญาติของผู้นั้น หรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องอาจร้องขอต่อศาลขอให้ตั้งเขาเป็นผู้แทนเฉพาะคดีได้

เมื่อได้ไต่สวนแล้วให้ศาลตั้งผู้ร้องหรือบุคคลอื่น ซึ่งยินยอมตามที่เห็นสมควรเป็นผู้แทนเฉพาะคดี เมื่อไม่มีบุคคลใดเป็นผู้แทนให้ศาลตั้งพนักงานฝ่ายปกครองเป็นผู้แทน

ห้ามมิให้เรียกค่าธรรมเนียมในเรื่องขอตั้งเป็นผู้แทนเฉพาะคดี”

การร้องขอให้ศาลตั้งผู้แทนเฉพาะคดี ตามมาตรานี้มีได้ 2 กรณี คือ

1. ผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์ไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรม หรือผู้แทนโดยชอบธรรมไม่สามารถทำหน้าที่ได้ หรือมีผลประโยชน์ขัดกันกับผู้เยาว์

2. ผู้วิกลจริตหรือผู้ไร้ความสามารถไม่มีผู้อนุบาล หรือผู้อนุบาลไม่สามารถทำหน้าที่ หรือมีผลประโยชน์ขัดกันกับผู้ไร้ความสามารถ

แต่ต้องเป็นกรณีที่ผู้เยาว์ ผู้วิกลจริต หรือผู้ไร้ความสามารถยังมีชีวิตอยู่ด้วย มิฉะนั้นก็จะขอให้ตั้งผู้แทนเฉพาะคดีไม่ได้ เช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 365/2532 การตั้งผู้แทนเฉพาะคดีก็เพื่อบำเนนคดีแทนผู้เสียหายที่เป็นผู้เยาว์หรือเป็นผู้วิกลจริตที่ไม่มีผู้ดำเนินคดีแทน ดังนั้นเมื่อผู้เสียหายถึงแก่ความตายไปก่อนที่ศาลจะตั้งผู้ใดเป็นผู้แทนเฉพาะคดีแล้ว ย่อมไม่มีเหตุที่จะต้องตั้งผู้แทนเฉพาะคดีเพื่อบำเนนคดีแทนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 6

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1625/2532 โจทก์ยื่นคำร้องขอให้ตั้ง โจทก์เป็นผู้แทนเฉพาะคดีของ ต. และมีอำนาจฟ้องคดีแทน ต. เมื่อปรากฏว่า ต. ซึ่ง โจทก์อ้างว่าเป็นผู้วิกลจริตถึงแก่กรรมไปก่อนวันนัดไต่สวนคำร้องดังกล่าวแล้วศาลก็ไม่อาจตั้ง โจทก์เป็นผู้แทนเฉพาะ คดีของ ต. ได้ เพราะ ต. ไม่ใช่ผู้วิกลจริตตั้งที่โจทก์กล่าวอ้างต่อไป ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาอาญา มาตรา 29 วรรคสองที่บัญญัติว่าถ้าผู้เสียหายที่ตายนั้นเป็นผู้วิกลจริตซึ่งผู้แทนเฉพาะคดีได้ยื่นฟ้องแทนไว้แล้ว ผู้ฟ้องแทนนั้นจะว่าคดีต่อไปก็ได้ นั้น หมายถึง กรณีที่ศาลได้ตั้งผู้แทนเฉพาะคดีของผู้เสียหายไว้แล้ว ก่อนที่ผู้เสียหายตาย หากได้หมายความรวมถึงกรณีนี้ซึ่ง ผู้เสียหายได้ตายไปเสียก่อนที่ศาลจะตั้งผู้แทนเฉพาะคดีด้วยไม่

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2958/2541 พ. มิได้เป็นบิดาโดยชอบด้วยกฎหมายของ น. ได้เป็นโจทก์ฟ้องขอให้ลงโทษจำเลยตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 277 แม้ตามคำฟ้องจะระบุว่า น. ผู้เยาว์โดย พ. บิดาผู้ปกครองผู้แทนโดยชอบธรรมเป็นโจทก์ แต่ในชั้นไต่สวนมูลฟ้องปรากฏข้อเท็จจริงว่า น. เป็นบุตรของโจทก์อันเกิดกับ ร.ภรรยาของโจทก์ ซึ่งไม่ได้จดทะเบียนสมรสกันตามกฎหมาย และ ร.หนีออกจากบ้านตั้งแต่ น.ยังเล็กอยู่ พ.เป็นผู้ให้ความอุปการะเลี้ยงดูให้การศึกษาและให้ น. ใช้นามสกุลกรณีเป็นเรื่องมรดกผู้แทนโดยชอบธรรมของ น. ผู้เยาว์ไม่สามารถจะทำการตามหน้าที่ได้ ดังนั้น ญาติของ น. ผู้เยาว์หรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องจึงอาจร้องขอต่อศาลชั้นต้นขอให้ตั้งเป็นผู้แทนเฉพาะคดีได้ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 6 การที่ศาลชั้นต้นมีคำสั่งให้ประทับฟ้องของโจทก์ไว้พิจารณา ถือได้โดยปริยายว่า ศาลชั้นต้นตั้งให้ พ. เป็นผู้แทนเฉพาะคดีตามกฎหมายอีกทั้งยังปรากฏว่าก่อนศาลชั้นต้นพิพากษาศาลชั้นต้นยังมีคำสั่งตั้ง พ. เป็นผู้แทนเฉพาะคดีอีกด้วยเช่นนี้ พ. จึงมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องจำเลยแทน น. ผู้เยาว์ได้

เมื่อศาลได้มีคำสั่งตั้งผู้แทนเฉพาะคดีแล้ว ผู้หนึ่งผู้ใดจะร้องขอให้พิจารณาใหม่ ไม่ได้

บิดามารดาของผู้เยาว์ไม่ได้จดทะเบียนสมรสกัน มารดาเท่านั้นเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมเมื่อปรากฏว่ามารดาหนีไปแล้ว ถือว่าเป็นกรณีที่ผู้แทนโดยชอบธรรมไม่สามารถทำหน้าที่ได้

จึงอยู่ในหลักเกณฑ์ที่จะตั้งผู้แทนเฉพาะคดีได้ตามมาตรา 6 แต่ การที่บิดาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ฟ้องคดีอาญาแทนผู้เยาว์และศาลสั่งประทับฟ้องไว้พิจารณา ถือได้โดยปริยายว่าศาลตั้งบิดาเป็นผู้แทนเฉพาะคดีแล้ว (ฎ. 2958/41)

กล่าวโดยสรุปประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย ให้ความสำคัญกับราษฎรผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำผิดอาญา จึงให้อำนาจฟ้องคดีได้เอง แยกต่างหากจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ และถึงแม้ผู้เสียหายที่แท้จริงจะต้องมีอันเป็นไป เช่น ถึงแก่ความตาย หรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจะจัดการฟ้องคดีเองได้ กฎหมายก็ยังได้ให้อำนาจแก่บิดามารดา ผู้ปกครอง ผู้อนุบาล คู่สมรส หรือญาติพี่น้อง เข้ามาจัดการแทน หรือในกรณีของนิติบุคคลซึ่งเป็นบุคคลที่กฎหมายกำหนดให้มีสิทธิและหน้าที่เหมือนเช่นบุคคลธรรมดาแต่ก็ไม่มีชีวิตจิตใจ จึงให้ผู้แทนซึ่งเป็นบุคคลธรรมดามีอำนาจจัดการแทนในคดีอาญาได้ และบุคคลซึ่งเข้ามาจัดการแทนเหล่านี้ก็อยู่ในฐานะของผู้เสียหาย มีอำนาจฟ้องคดีและอำนาจกระทำการต่างๆตามที่กฎหมายกำหนดไว้ทุกประการ มิได้เป็นเพียงตัวแทนตามหลักกฎหมายเรื่องการเป็นตัวการตัวแทนแต่อย่างใด

บทบาทของนิติเวชศาสตร์ต่อกระบวนการยุติธรรม

1. เพื่อช่วยเหลือการรวบรวมข้อมูลหลักฐานในกระบวนการยุติธรรม เป็นวัตถุประสงค์หลักของการทำงานด้านนิติเวชศาสตร์ เช่น การตรวจทางนิติพยาธิต้องดำเนินการเพื่อให้ข้อมูลแก่กระบวนการยุติธรรมว่า ผู้ตายเป็นใคร ตายมานานเท่าใด ตายเพราะเหตุใด อาจจะช่วยบอกพฤติการณ์ในการตายได้ อาทิ การถูกแทงในรายนี้ไม่น่าเป็นอุบัติเหตุเนื่องจากถูกแทง 23 แผล หรือบอกได้ว่าการถูกกระสุนปืนตายในรายที่ต้องสงสัยนี้ไม่ใช่การฆ่าตัวตายเพราะกระสุน เข้าทางด้านหลังและยิงในระยะห่าง เป็นต้น

2. เพื่อกันผู้บริสุทธิ์ให้พ้นโทษ การหาพยานหลักฐานเพื่อนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษนั้นยาก และอาจจะใช้เวลานาน แต่การพิสูจน์ว่าบุคคลนั้นไม่ได้เกี่ยวข้องหรือไม่น่าจะเกี่ยวข้องกับอาชญากรรมที่เกิดขึ้นจะง่ายกว่า เช่น มีผู้ต้องสงสัยว่าเป็นผู้ฆ่มเงินกระทำการฆ่าเรา แต่ผลตรวจน้ำอสุจิที่เป็นอนตามตัวและเสื้อผ้าของผู้เสียหายหรือผู้ตายพบสารพันธุกรรมที่ไม่ตรงกับผู้ต้องสงสัย ทำให้ผู้ต้องสงสัยได้รับการปล่อยตัวไปก่อนได้ เป็นต้น

3. เพื่อเปิดเผยอันตรายอันอาจเกิดต่อประชาชน เชื้อโรคติดต่อบางชนิดอาจมีการติดต่อและตายอย่างรวดเร็ว บางครั้งไม่มีการส่งผ่านไปให้พยาธิแพทย์ตรวจพิสูจน์เพิ่มเติม แต่กลับมาเป็นนิติเวชศาสตร์ในแง่ของการตายไม่ทราบเหตุ การผ่าศพจะช่วยให้ทราบข้อเท็จจริงที่สามารถแจ้งแก่สังคมเพื่อให้มีการระมัดระวัง หรือผู้มีหน้าที่จะสามารถดำเนินการป้องกันได้อย่างถูกวิธี กรณีมีการตายจากสารพิษหรือกากของเสียที่โรงงานอุตสาหกรรมปล่อยออกสู่ธรรมชาติโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์

หรือโดยประมาท การใช้ยาปลอมประสาทหรือยานอนหลับในการก่ออาชญากรรม การใช้สารเสพติดผสมในอาหาร บุหรี่ เครื่องดื่มให้เยาวชนเสพ ฯลฯ

4. เพื่ออ้างสิทธิในการรับประโยชน์จากการประกันภัยหรือสินไหมทดแทนเพื่อยืนยันแก่ผู้เกี่ยวข้องว่าผู้ตายได้เสียชีวิตจริง หรือได้รับบาดเจ็บอันเนื่องมาจากการปฏิบัติงาน มีปริมาณการบาดเจ็บเท่าใด หรือเป็นการตายจากอุบัติเหตุจริง สามารถรับการชดเชยทางการประกันชีวิตหรือชดเชยตามกฎหมายแรงงาน ฯลฯ เป็นต้น จะเห็นได้ว่า การทำงานในทางนิติเวชศาสตร์ใช้วิธีการและหลักการในการทำงานตามหลักการทางการแพทย์ และห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ทั่วไป เพียงมีข้อแตกต่างในรายละเอียดบางประการ ตลอดจนวัตถุประสงค์ในการรวบรวมข้อมูล อาจแตกต่างออกไปเท่านั้น

ประมวลกฎหมายที่เกี่ยวข้องในประเทศไทย

ประมวลกฎหมายอาญาที่เกี่ยวข้องคือ

มาตรา 48 ถ้าศาลเห็นว่า การปล่อยตัวผู้มีจิตบกพร่อง ไร้จิต หรือจิตฟั่นเฟือน ซึ่งไม่ต้องรับโทษหรือได้รับการลดโทษตามมาตรา 65 จะเป็นการไม่ปลอดภัยแก่ประชาชน ศาลจะสั่งให้ส่งไปคุมตัวไว้ในสถานพยาบาลก็ได้ และคำสั่งนี้ศาลจะเพิกถอนเสียเมื่อใดก็ได้

มาตรา 65 ผู้ใดกระทำความผิดในขณะที่ไม่สามารถรู้ผิดชอบ หรือ ไม่สามารถบังคับตนเองได้เพราะมีจิตบกพร่อง ไร้จิตหรือจิตฟั่นเฟือน ผู้นั้น ไม่ต้องรับโทษสำหรับความผิดนั้น

แต่ถ้าผู้กระทำความผิดยังสามารถรู้ผิดชอบอยู่บ้าง หรือยังสามารถบังคับตนเองได้บ้าง ผู้นั้นต้องรับโทษสำหรับความผิดนั้น แต่ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่เกี่ยวข้อง

มาตรา 246 ศาลมีอำนาจสั่งให้ทุเลาการบังคับให้จำคุกไว้ก่อน จนกว่าเหตุอันควรทุเลาจะหมดไป ในกรณีต่อไปนี้

- (1) เมื่อจำเลยวิกลจริต
- (2) เมื่อเกรงว่าจำเลยจะถึงอันตรายแก่ชีวิตถ้าต้องจำคุก
- (3) ถ้าจำเลยมีครรภ์
- (4) ถ้าจำเลยคลอดบุตรแล้วยังไม่ถึงสามปี และจำเลยต้องเลี้ยงดูบุตรนั้น

ในระหว่างทุเลาการบังคับอยู่นั้น ให้ศาลสั่งพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจจัดให้บุคคลดังกล่าวแล้วอยู่ในความควบคุมในสถานที่อันควร

มาตรา 248 ถ้าบุคคลซึ่งต้องคำพิพากษาให้ประหารชีวิตเกิด วิกัลจริตก่อนถูกประหารชีวิต ให้รอการประหารชีวิตไว้ก่อนจนกว่า ผู้นั้นจะหาย ขณะถูกลงโทษประหารชีวิตอยู่นั้น ศาลมีอำนาจยก มาตรา 46 วรรค (2) แห่งกฎหมายลักษณะอาญามาบังคับถ้าผู้วิกัลจริตหายภายหลังปีหนึ่งนับแต่วันคำพิพากษาถึงที่สุด ให้ลดโทษประหารชีวิตลงเหลือจำคุกตลอดชีวิต

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่เกี่ยวข้อง

มาตรา 33 ในคดีที่มีการร้องขอให้ศาลสั่งให้บุคคลใดเป็นคนไร้ความสามารถเพราะ วิกัลจริต ถ้าทางพิจารณาได้ความว่าบุคคลนั้นไม่วิกัลจริต แต่มีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ เมื่อศาลเห็นสมควรหรือมีคำขอของกลุ่มความหรือของบุคคลตามที่ระบุไว้ในมาตรา 28 ศาลอาจสั่งให้บุคคลนั้นเป็นคนเสมือนไร้ความสามารถก็ได้ หรือในคดีที่มีการร้องขอให้ศาลสั่งให้บุคคลใดเป็นคนเสมือนไร้ความสามารถเพราะมีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ ถ้าทางพิจารณาได้ความว่าบุคคลนั้น วิกัลจริต เมื่อมีคำขอของกลุ่มความหรือของบุคคลตามที่ระบุไว้ในมาตรา 28 ศาลอาจสั่งให้บุคคลนั้นเป็นคนไร้ความสามารถก็ได้

กฎหมายลหุโทษ

ความหมายของ คำว่าลหุโทษ แท้ที่จริงแล้วนั้นหมายความรวมถึง น. โทษเบา โทษไม่ร้ายแรง คู่กับ มหันตโทษ (กฎ) ความผิดซึ่งต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 เดือน หรือปรับไม่เกิน 1,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ซึ่งความผิดลหุโทษ เป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาหมวดหนึ่งซึ่งมีลักษณะพิเศษ คือ มีระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ แม้จะได้กระทำความผิดตามที่บัญญัติไว้โดยไม่มีเจตนาที่ต้องรับโทษซึ่งแตกต่างจากการกระทำผิดอาญาอื่น ๆ ที่ต้องรับโทษเมื่อกระทำโดยเจตนาเท่านั้น ทั้งนี้ เพราะความผิดในหมวดนี้เน้นการป้องกันและระงับข้อพิพาทระหว่างบุคคลมิให้ลุกลามใหญ่โต ไม่ใช่สิทธิของตนในการก่อความรำคาญแก่ผู้อื่นเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข

มาตรา 373 ผู้ใดควบคุมดูแลบุคคลวิกัลจริต ปล่อยปละละเลยให้บุคคลวิกัลจริตนั้นออกเที่ยวไปโดยลำพัง ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าร้อยบาท

- คำว่า “บุคคลวิกัลจริต” นั้น ตามมาตรา 65 หมายความว่า คนที่เป็น โรคจิต จิตบกพร่อง จิตฟั่นเฟือน

- คำว่า “ปล่อยปละละเลย” นั้น หมายความว่า กระทำโดยไม่มีเจตนา

- คำว่า “ออกเที่ยวไปโดยลำพัง” หมายความว่า ไม่มีผู้ใดควบคุมดูแล

กฎหมายนี้มีจุดประสงค์ให้มาตรการควบคุมบุคคลวิกัลจริต ให้อยู่เป็นที่เป็นทางด้วยเหตุที่ว่า บุคคลวิกัลจริตอาจจะสร้างความเสียหายให้แก่สังคมก็เป็นได้ ไม่ว่าจะเป็นการทำร้ายร่างกายผู้อื่น การทำให้เสียทรัพย์ หรือเสียความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม ซึ่งกฎหมายลักษณะอาญา

ร.ศ.127 ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 335(8) ว่า “ผู้ใดเป็นผู้ควบคุมคนเสี้ยจริดหรือคนสันดานดุร้าย ถ้าแลมันปล่อยไว้คนนั้นๆ ออกเที่ยวไปแต่โดยลำพังตน ท่านว่ามันมีความผิดต้องระวางโทษชั้น 2”

พระราชบัญญัติสถานพยาบาล พ.ศ. 2541

ผู้ป่วยที่มีอาการหรือพฤติกรรมทางจิตผิดปกติ เมื่อเข้ารับการรักษาในสถานพยาบาล สถานพยาบาลก็เป็นส่วนหนึ่งในการดูแล โดยมีแพทย์ และพยาบาลเป็นผู้ให้การรักษาซึ่งเป็นไปตามพระราชบัญญัติสถานพยาบาล พ.ศ. 2541

มาตรา 4 สถานพยาบาล หมายถึง สถานที่รวมถึงตลอดถึงยานพาหนะซึ่งจัดไว้เพื่อการประกอบโรคศิลปะตามกฎหมายว่าด้วยการประกอบโรคศิลปะ การประกอบวิชาชีพเวชกรรมตามกฎหมายว่าด้วยวิชาชีพเวชกรรม การประกอบวิชาชีพพยาบาลและการผดุงครรภ์ตามกฎหมายว่าด้วยวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ หรือการประกอบวิชาชีพทันตกรรมตามกฎหมายว่าด้วยวิชาชีพทันตกรรม ทั้งนี้โดยการทำเป็นปกติธุระ ไม่ว่าจะได้รับประโยชน์ตอบแทนหรือไม่ แต่ไม่รวมถึงสถานที่ขายยาตามกฎหมายว่าด้วยยา ซึ่งประกอบธุรกิจการขายยาโดยเฉพาะ

มาตรา 23 ผู้รับอนุญาตต้องจัดให้มีผู้ดำเนินการคนหนึ่ง เป็นผู้มีหน้าที่ควบคุม ดูแลและรับผิดชอบในการดำเนินการสถานพยาบาล

โดยผู้ดำเนินการจะต้องเป็นไปตาม มาตรา 34 และ มาตรา 35

1. ควบคุมดูแลให้ผู้ประกอบวิชาชีพในสถานพยาบาลปฏิบัติตามหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยการประกอบโรคศิลปะ กฎหมายว่าด้วยวิชาชีพเวชกรรม

2. ควบคุมดูแลการประกอบกิจการสถานพยาบาลให้เป็นไปตามมาตรฐานการบริการที่รัฐมนตรีประกาศตามมาตรา 15

มาตรา 36 ผู้รับอนุญาตและผู้ดำเนินการของสถานพยาบาลต้องควบคุมและดูแลให้มีการช่วยเหลือเยียวยาแก่ผู้ป่วย ที่อยู่ในสภาพอันตรายและจำเป็นต้องได้รับการรักษาพยาบาลโดยฉุกเฉิน เพื่อให้ผู้ป่วยพ้นจากอันตรายตามมาตรฐานวิชาชีพและตามประเภทของสถานพยาบาลนั้น ๆ

เมื่อให้การช่วยเหลือเยียวยาแก่ผู้ป่วยแล้ว ถ้ามีความจำเป็นต้องส่งต่อหรือผู้ป่วยมีความประสงค์จะไปรับการรักษาพยาบาลที่สถานพยาบาลอื่น ผู้รับอนุญาตและผู้ดำเนินการต้องจัดการให้มีการจัดส่งผู้ป่วยต่อไปยังสถานพยาบาลอื่นตามความเหมาะสม

ตามมาตราดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงหน้าที่และความรับผิดชอบของแพทย์ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมในการดำเนินการสถานพยาบาลซึ่งมีหน้าที่ให้การรักษาและดูแลผู้ป่วยที่เข้ามารับการรักษาในสถานพยาบาลที่รับผิดชอบแล้ว หากกระทำบกพร่องต่อหน้าที่ย่อมต้องได้รับโทษและมีความผิดตามกฎหมาย

องค์ประกอบความผิด

องค์ประกอบภายใน

คือ เจตนา เหตุที่ระบุว่ามาตรานี้มีเจตนาเป็นองค์ประกอบภายใน คือ ถ้อยคำในกฎหมายใช้คำว่า “ปล่อย” และตามถ้อยคำที่ว่า “ปล่อยปลดละเลย” ซึ่งถ้อยคำตอนนี้จะแลเหมือนว่ากฎหมายมีความประสงค์ที่จะลงโทษแก่ผู้ที่ละเลย อันหมายความว่า ผู้นั้นไม่ใส่ใจให้เพียงพอในการควบคุมดูแลอันหมายถึงการกระทำการ โดยประมาทเดินเล่อ

องค์ประกอบภายนอก

ก. เป็นผู้ควบคุมบุคคลวิกลจริต

ข. บุคคลวิกลจริตออกเที่ยวโดยลำพัง

ค. คำว่า “บุคคลวิกลจริต” หมายถึง ผู้ที่มีความประพฤติกิริยาที่ผิดปกติเพราะสติวิปลาส แต่ในส่วนนี้ไม่เกี่ยวข้องกับการเป็นคนไร้ความสามารถที่อยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในบรรพ 1 ลักษณะ 2 หมวด 1 ส่วนที่ 2 เรื่องความสามารถ มาตรา 28 บุคคลที่มีหน้าที่ควบคุมดูแลหมายถึง บรรดาญาติพี่น้อง สามี ภริยา บุตร หรือผู้สืบสันดาน หรือบุพการีหรือไม่ ซึ่งในเรื่องนี้มิได้กำหนดหน้าที่ไว้อย่างชัดเจน ดังนั้น ในความรับผิดชอบทางอาญาที่จะต้องติดตามตัวอักษร และจุดประสงค์ของกฎหมายนั้นอย่างชัดเจน และจะต้องไม่ขยายความรับผิดชอบไปยังบุคคลอื่นที่กฎหมายมิได้ประสงค์ให้ลงโทษบุคคลเหล่านั้น ผู้ที่มีหน้าที่ควบคุมในที่นี้ น่าจะหมายถึงผู้ที่อาศัยอยู่ร่วมกันกับบุคคลวิกลจริตนั่นเอง ไม่จำเป็นต้องเป็นญาติหรือผู้อนุบาลเพียงอย่างเดียว หมายถึงรวมถึงแพทย์ พยาบาลที่ทำการรักษาบุคคลวิกลจริตนั้นด้วย ซึ่งความผูกพันในการมีหน้าที่รักษาหรือควบคุมดูแลอาจจะเกิดจากสัญญาทางแพ่งก็เป็นได้

การกักขังแทนค่าปรับ

ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 29 บัญญัติว่า ผู้ใดต้องโทษปรับและไม่ชำระค่าปรับ ภายใน 30 วันนับแต่วันที่มิคำพิพากษา ผู้นั้นจะต้องถูกยึดทรัพย์สินแทนค่าปรับหรือมิฉะนั้นจะต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ แต่ถ้าศาลเห็นเหตุสมควรสงสัยว่าผู้นั้นจะหลีกเลี่ยงไม่ชำระค่าปรับ ศาลจะเรียกประกันหรือสั่งให้กักขังผู้นั้นแทนค่าปรับไปพรางก่อนก็ได้

ความในวรรค 2 มาตรา 24 มิให้นำมาใช้บังคับแก่การกักขังค่าปรับ การกักขังแทนค่าปรับมีหลักเกณฑ์หลายประการ คือ

1. สถานที่ในการกักขังแทนค่าปรับ การกักขังแทนค่าปรับจะกระทำได้เฉพาะในสถานที่ที่กำหนดไว้สำหรับการกักขัง ศาลจะกักขังผู้ต้องโทษปรับไว้ในที่อยู่อาศัยของผู้นั้นเอง หรือผู้อื่นที่ยินยอมมิได้ ทั้งนี้เพราะมาตรา 28 วรรคสอง ได้บัญญัติไม่ให้นำความในมาตรา 24 วรรคสองมาบังคับแก่การกักขังแทนค่าปรับ

2. อัตราที่ใช้คำนวณโทษในการกักขังแทนค่าปรับมาตรา 30 วรรคแรก แห่ง ประมวลกฎหมายอาญา บัญญัติว่า ในการกักขังแทนค่าปรับให้ถืออัตราสองร้อยบาทต่อหนึ่งวัน และไม่ว่ากรณีความผิดเดียวหรือหลายกระทงห้ามกักขังเกินกำหนดหนึ่งปีเว้นแต่ในกรณีที่มีคำพิพากษาให้ปรับตั้งแต่แปดหมื่นบาทขึ้นไปศาลอาจสั่งให้กักขังเกินหนึ่งปี แต่ไม่เกินสองปียอมได้

กฎหมายที่เกี่ยวข้องในต่างประเทศ

พัฒนาการด้านกฎหมายจากยุคโรมันคือยุคแรกเริ่มที่กำหนดให้บุคคลต้องรับผิดชอบเพื่อความเสียหายใด ๆ ก็ตาม ที่เขาได้ก่อขึ้นแก่บุคคลอื่น ถึงแม้ว่าบุคคลนั้นจะมีความน่าตำหนิ (Culpability) หรือไม่ก็ตาม ในกรณีที่ความเสียหายที่ก่อให้เกิดขึ้น โดยเด็กไร้เดียงสา (Infants) หรือโดยคนวิกลจริต (Lunatics) ก็ยังต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทน แต่แนวความคิดนี้ได้ถูกยกเลิกไปในกฎหมายโรมันยุคคลาสสิก (The classical roman law) กฎหมายโรมันยุคคลาสสิกมีพื้นฐานความรับผิดในทางละเมิดที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความผิด (Liability based on fault) ความน่าตำหนิ (Culpability) เป็นสิ่งจำเป็นที่ทำให้บุคคลต้องรับผิดชอบในการกระทำของตน ดังนั้นเด็กไร้เดียงสา หรือคนวิกลจริตขณะที่ก่อความเสียหายไม่ว่าตนกำลังทำอะไรอยู่ จึงไม่ต้องรับผิดชอบในทางละเมิด มีคำกล่าวของนักกฎหมายโรมันในยุคคลาสสิกว่า “การกระทำของคนวิกลจริตหรือเด็กไร้เดียงสา เสมือนการกระทำของสัตว์หรือเพียงอุบัติเหตุเท่านั้น” (The act of a lunatic or a child below the age of discretion was like the act of an animal, or a mere accident.) ส่วนบิดามารดาจะต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่บุตรก่อให้เกิดขึ้นแก่บุคคลอื่นต่อเมื่อผู้เสียหายพิสูจน์ได้ว่าบิดามารดา มีความผิด

ในสมัยกลาง (The middle ages) ผู้นำครอบครัว (Paterfamilias) เป็นตัวแทนของครอบครัวที่ประกอบไปด้วยสมาชิกมารวมตัวกัน ผู้นำครอบครัวมีอำนาจตัดสินใจแต่เพียงผู้เดียวเป็นอำนาจตามอำเภอใจ (The arbitrary power) ผู้นำครอบครัวต้องรับผิดชอบในการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย (Wrongful act) ของสมาชิกทุกคนในครอบครัวโดยไม่ต้องพิจารณาถึงสภาพจิตใจของบุคคลที่อยู่ภายใต้การดูแลแต่อย่างใด ความรับผิดของหัวหน้าครอบครัวเป็นความผิดอย่างเด็ดขาด (Absolute liability) เหตุผลที่หัวหน้าครอบครัวต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายสืบเนื่องมาจากการกระทำของสมาชิกในครอบครัวเป็นเพราะว่าผู้นำครอบครัวมีอำนาจตามอำเภอใจ แต่ในช่วงเวลานั้นยังไม่มีแยกความผิดทางแพ่งออกไปจากความรับผิดในทางอาญา ต่อมาในสมัยยุคกลางตอนปลาย เกิดการเปลี่ยนแปลงในการขยายขอบเขตความรับผิดเนื่องจากเกิดแนวคิดลัทธิปัจเจกชนนิยม (Individualism) เป็นแนวคิดที่เชื่อว่าปัจเจกชน หรือเอกชน แต่ละคนมีคุณค่าในตัวเอง และลักษณะเป็นอัตโนมิติ (Autonomy) คือ เป็นไปด้วยตัวของตัวเองมิต้องอาศัยสิ่งอื่นหรืออำนาจจากภายนอกออกมาทำให้เป็นไป ผลของปัจเจกชนนิยม (Individualism)

ทำให้ความสำคัญของสังคมครอบครัวลดลงเกิดแนวคิดให้ผู้เยาว์รับผิดชอบอย่างเป็นอิสระเพื่อการกระทำละเมิด อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ความรับผิดชอบของหัวหน้าครอบครัวจะลดลง แต่ก็ยังคงอยู่ในกฎหมายจนถึงกระทั่งปลายสมัยกลาง

ในช่วงต้นศตวรรษที่ 12 มีการฟื้นฟูหลักการของกฎหมายโรมันเกี่ยวกับความรับผิดชอบที่ตั้งอยู่บนความผิด (Liability based on fault) ซึ่งเป็นที่ยอมรับแพร่หลายกันโดยทั่วไป แนวคิดของกฎหมายโรมันที่ว่าไม่มีความรับผิดชอบเกิดขึ้นแก่คนวิกลจริตหรือเด็กไร้เดียงสา ได้มีการยอมรับแพร่หลายกันโดยทั่วไป ทำให้เกิดความจำเป็นที่จะกำหนดให้บุคคลอื่นเป็นผู้แบกรับความผิดเกิดขึ้น ในศตวรรษที่ 18 หลักการกฎหมายธรรมชาติ (The doctrine of natural law) ได้รับการยอมรับความรับผิดชอบทางละเมิดเปลี่ยนจากหลักความผิดมาอยู่บนหลักความยุติธรรม (Equity) หลักการนี้จะพิจารณาถึงสถานะผู้ที่ได้รับความเสียหายให้ได้รับการชดเชยเยียวยา หลักการนี้มีอิทธิพลอย่างมากในความรับผิดชอบของบิดามารดาซึ่งมีอำนาจปกครอง (Parental authority) กับการรับผิดชอบเพื่อการกระทำผิดของบุตรผู้เยาว์

ตามที่กล่าวในข้างต้นพัฒนาการความรับผิดชอบจากเดิมเป็นความรับผิดชอบของผู้นำครอบครัวต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่สมาชิกในครอบครัวก่อให้เกิดขึ้นแก่บุคคลอื่น โดยไม่ต้องพิจารณาถึงสภาพจิตใจแต่อย่างใด ต่อมาภายหลังมีการขยายขอบเขตความรับผิดชอบเนื่องจากเกิดแนวคิดปัจเจกชนนิยม มีการพัฒนาความคิดความรับผิดชอบของปัจเจกชน ควบคู่ไปกับเรื่องกรรมสิทธิ์เอกชน อีกทั้งการขยายตัวของการค้า มีผลทำให้เกิดความหลากหลายของรูปแบบความรับผิดชอบเพื่อการกระทำของบุคคลอื่นขึ้นหลายรูปแบบ

ในกรณีของกฎหมายที่เกี่ยวข้องของต่างประเทศนั้น เป็นวิธีการดำเนินการทางความยุติธรรมเพื่อให้สอดคล้องกับทฤษฎีการแก้ไขฟื้นฟู ผู้กระทำผิดในประเทศอังกฤษ

ประเทศอังกฤษ มีพระราชบัญญัติว่าด้วยการยุติธรรมในทางอาญาของประเทศอังกฤษ (Criminal Justice Act, 1948) มีวิธีการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดเปลี่ยนแปลงจากการลงโทษ จำคุก และเจ็มน เช่น

1. การคุมประพฤติ Probation คือ ถ้าศาลเห็นว่าตามพฤติการณ์ทั่ว ๆ ไป ไม่สมควรจำคุก จำเลย ศาลอาจสั่งปล่อยตัวจำเลยไปโดยให้อยู่ในความควบคุมของพนักงานคุมประพฤติ และอาจสั่งให้จำเลยไปอยู่ในสถานที่ ๆ กำหนดไว้ หรือให้กลับบ้านของตนเองก็ได้ การคุมประพฤตินี้กำหนดเวลาไม่น้อยกว่า 1 ปี และไม่เกิน 3 ปี ถ้าผู้ถูกคุมประพฤติทำผิดเงื่อนไขแห่งการคุมประพฤติ ก็อาจจะถูกปรับไม่เกินครั้งละ 10 ปอนด์

2. การเอาตัวไว้อบรมและการกักคุมเพื่อป้องกันการทำผิด (Corrective Training and Preventive Detention) บุคคลที่อายุไม่น้อยกว่า 21 ปี ถ้าต้องคำพิพากษาว่าได้กระทำผิดขึ้น และ

ปรากฏว่าเคยต้องโทษมาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ครั้ง ภายหลังจากที่อายุครบ 17 ปีแล้ว อาจถูกควบคุมตัวไว้
 อบรมได้เป็นเวลาไม่น้อยกว่า 2 ปี และไม่มากกว่า 4 ปี บุคคลที่อายุกว่า 30 ปีขึ้นไป ซึ่งเคยต้องโทษ
 มาแล้วไม่น้อยกว่า 3 ครั้ง ภายหลังจากที่มีอายุครบ 17 ปีแล้ว อาจถูกศาลสั่งให้กักคุมตัวไว้ในเรือนจำ
 เพื่อป้องกันการกระทำผิดเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 5 ปี และไม่เกิน 14 ปี ในระหว่างนี้ศาลจะสั่งให้
 ปลดปล่อยตัวภายใต้การสอดส่องของเจ้าพนักงานก็ได้

การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดในประเทศฝรั่งเศส

กฎหมายฝรั่งเศส บัญญัติวิธีการเพื่อความปลอดภัยไว้ 3 กรณี คือ

1. การตัดเสรีภาพ สำหรับคนวิกลจริต สำหรับคนติดสุราและติดยาเสพติด การกักกันผู้ที่
 กระทำผิดหลายครั้ง สำหรับคนขอทานและคนเร่ร่อน

2. การจำกัดเสรีภาพ การห้ามมิให้ผู้ที่ต้องคำพิพากษาว่าได้กระทำความผิดประกอบ
 อาชีพหรือธุรกิจบางอย่าง เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงาน เช่น อาชีพนางผดุงครรภ์ และ
 การทำงานธนาคาร เป็นต้น การห้ามมิให้อยู่ในสถานที่บางแห่งภายหลังจากที่รับโทษแล้ว เก็บตัวบุคคล
 ที่ต้องโทษจำคุกเกินกว่า 1 ปี ไว้ในสถานที่พิเศษ ห้ามมิให้อยู่ในท้องที่เดียวกับบุคคลที่ถูกตนผู้เชียว
 ว่าจะทำร้ายต่อร่างกายหรือทรัพย์สิน เว้นแต่จะทำได้ทำทัณฑ์บนไว้ต่อศาล

3. การปฏิบัติเกี่ยวกับทรัพย์สิน การริบทรัพย์สินที่ใช้ในการปลอมแปลง หรือที่ใช้ในการ
 ซื้อการขาย หรือการมีไว้โดยผิดกฎหมาย การปิดสถานที่ประกอบการค้าหรืออุตสาหกรรมซึ่งใช้
 สำหรับกระทำความผิด การยุบเลิกนิติบุคคลซึ่งกรรมการหรือผู้จัดการถูกศาลพิพากษาลงโทษจำคุก
 เกินกว่า 1 ปี

มาตรการทางกฎหมายในการให้ความคุ้มครองบุคคลวิกลจริตในต่างประเทศ

การคุ้มครองบุคคลวิกลจริตตามกฎหมายของประเทศอังกฤษ

สัญญาที่ทำโดยบุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตใจ หรือสติปัญญา มีผลบังคับใช้ได้เว้นแต่
 บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิตใจหรือสติปัญญาไม่สามารถเข้าใจถึงการทำสัญญา และคู่สัญญาอีก
 ฝ่ายหนึ่งรู้ถึงความสามารถนี้ สัญญาจะมีผลเป็น โฉมใจหรือถ้าบุคคลที่มีความบกพร่องทาง
 จิตใจ หรือสติปัญญานี้อยู่ภายใต้อำนาจศาลตาม Pat VII Management of Property and affairs of
 patients ของ Mental Health Act (1983) แล้ว เขาจะกำหนดทรัพย์สินด้วยตนเองไม่ได้ หากเขาจะ
 กำหนดทรัพย์สินหรือสัญญาใดๆ ขึ้นมา การกำหนดเกี่ยวกับทรัพย์สิน หรือการทำสัญญานั้นก็จะ
 ไม่ผูกพันเขา แต่จะผูกพันต่อเมื่อเป็นไปตามการควบคุมของศาล หรือบุคคลที่ศาลแต่งตั้งให้เป็นผู้
 อนุบาล

การคุ้มครองบุคคลวิกลจริตตามกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา

การคุ้มครองบุคคลในการทำนิติกรรมสัญญาของสหรัฐอเมริกาด้านความสามารถในการทำสัญญาของบุคคลที่เป็นคนไร้ความสามารถทางจิต มีหลักพิจารณา ดังนี้

หากบุคคลซึ่งเป็นคนพิการทางสมอง (Mentally incompetent) อยู่ภายใต้การดูแลโดยคำสั่งศาลไปทำสัญญา สัญญานั้นจะมีผลเป็นโมฆะ หากบุคคลซึ่งเป็นคนพิการทางสมอง ไม่ได้อยู่ภายใต้การดูแลจากคำสั่งศาลไปทำสัญญาสัญญาที่ทำขึ้นนั้นจะมีผลเป็นโมฆะเท่านั้น เมื่อเข้าทำสัญญาด้วยเหตุผลที่วิกลจริตหรือบกพร่องทางจิตในกรณีต่อไปนี้ เขาไม่สามารถเข้าใจในลักษณะและผลของสัญญาตามสมควร หรือเขาไม่สามารถทำสัญญาได้ตามสมควร และคู่สัญญาอีกฝ่ายรู้ถึงสภาพดังกล่าวของเขา

การคุ้มครองบุคคลวิกลจริตตามกฎหมายของประเทศเยอรมัน

ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 827 กำหนดให้ “บุคคลซึ่งก่อความเสียหายให้แก่บุคคลอื่นอยู่ในสภาพที่ปราศจากความรู้สึกหรือจิตฟั่นเฟือน ทำให้ผู้นั้นไม่อาจตัดสินใจได้โดยอิสระ ย่อมไม่ต้องรับผิดชอบในความเสียหาย แต่ถ้าหากตนได้ก่อสถานการณ์เช่นนั้นขึ้นชั่วคราวโดยดื่มสุราหรือปัจจัยอื่นทำนองเดียวกัน ก็จำเป็นต้องรับผิดชอบในความเสียหายใดๆ ที่ตนก่อขึ้นโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ในภาวะเช่นนั้นในพฤติกรรมซึ่งความประมาทเลินเล่ออันอาจโทษเอาแก่ตนได้ แต่ถ้าสถานการณ์เช่นนั้นได้เกิดขึ้นโดยมิใช่ความผิดของตนก็ไม่ต้องรับผิดชอบ”

การคุ้มครองบุคคลวิกลจริตตามกฎหมายของประเทศญี่ปุ่น

ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น มาตรา 738 กำหนดให้ “บุคคลที่ถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถไม่จำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากผู้อนุบาลในการสมรส”

บทที่ 4

วิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ ผู้มีหน้าที่ดูแลบุคคลวิกลจริต

จากการศึกษาในบทที่ 2 ทำให้ทราบถึงประวัติความเป็นมา ความหมาย แนวคิดทฤษฎีหลักของกฎหมายในการกำหนดความรับผิดชอบทางอาญาแก่ผู้มีหน้าที่ในการดูแลบุคคลวิกลจริตกับผู้มีจิตผิดปกติ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญากับผู้ดูแลบุคคลวิกลจริต

วิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายอาญาในการกำหนดความรับผิดชอบของผู้มีหน้าที่ดูแลบุคคลวิกลจริต

สถานะ และสิทธิของบุคคลมีความสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ นับตั้งแต่คลอดและเริ่มมีสภาพบุคคล กฎหมายจะเข้ามามีบทบาทสำคัญในการกำหนดสถานะหรือสถานภาพของบุคคลเพื่อให้การรับรองและคุ้มครองตามกฎหมาย สถานะของบุคคลจึงเป็นบ่อเกิดแห่งสิทธิและหน้าที่ของบุคคลซึ่งก่อตั้งขึ้นตามกฎหมาย การดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน จึงปฏิเสธไม่ได้ว่ากฎหมายได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดสถานะของบุคคลตั้งแต่เกิด (เริ่มสภาพบุคคล) จนกระทั่งตาย (สิ้นสภาพบุคคล) โดยทางจิตเวชให้สิทธิแก่ผู้ป่วย ย่อมได้รับการคุ้มครองเท่าเทียมกับสิทธิของผู้ป่วยทั่วไป หากแต่มีข้อที่น่าสังเกตที่สำคัญ 3 ประเด็น คือ

1. ผู้ป่วยจิตเวชเป็นบุคคลที่ขาดหรือหย่อนความสามารถในการใช้สิทธิ ตามกฎหมายเมื่อมนุษย์เกิดมามีชีวิตอยู่รอดก็ถือว่า มีสภาพเป็นบุคคลก็ย่อมมีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย ส่วนสิทธิและหน้าที่บุคคลจะมีมากน้อยเพียงใด ถูกจำกัดหรือไม่ จะพิจารณาจาก “ความสามารถของบุคคล” ซึ่งหมายถึงสภาพการณ์ที่บุคคลจะมีสิทธิและหน้าที่หรือใช้สิทธิในการปฏิบัติหน้าที่ของตนได้เพียงใด ส่วน “ความสามารถในการใช้สิทธิ” หมายถึงการที่บุคคลสามารถทำกิจการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อได้รับประโยชน์อันสิทธินั้นสามารถอำนวยให้มีหลายกรณีที่บุคคลมีสิทธิ แต่ไม่มีคุณสมบัติพอในการใช้สิทธินั้น ทั้งนี้เนื่องจากอายุ (เด็กหรือผู้เยาว์) สติปัญญา (ปัญญาอ่อน) สุขภาพกาย สุขภาพจิต และความประพฤติ ดังนั้นในสายตาของกฎหมายผู้ป่วยจิตเวชและปัญญาอ่อนจึงเป็นบุคคลที่ขาดหรือหย่อนความสามารถในสิทธิและหน้าที่

ในทางอาญา เป็นเรื่องการขาดหรือหย่อนความสามารถในการต่อสู้คดี(ป.วิ.อ.ม.14) ความรู้ผิดชอบ (ป.อ.ม.65) ความสำนึกผิด (ป.วิ.อ.ม.246, 248) และการดูแลหรือพึ่งตนเอง (ป.อ.ม. 307, 373)

ในทางแพ่ง เป็นเรื่องการขาดหรือหย่อนความสามารถในการนิติกรรมสัญญา เช่น ไร้ความสามารถ (ป.พ.พ.28-31) เสมือนไร้ความสามารถ (ป.พ.พ.ม.32-36) , การสมรส (ป.พ.พ.ม.1449), การหย่า (ป.พ.พ.ม.1517) การทำพินัยกรรม (ป.พ.พ.ม.10704) และการละเมิด (ป.พ.พ.ม.429-430)

2. ผู้ป่วยจิตเวชมักขาดความสามารถในการให้ความยินยอมการตรวจรักษา เนื่องจากไม่ยอมรับการเจ็บป่วยทางจิต (Poor insight) หรือไม่สามารถรับรู้ทำความเข้าใจข้อมูลทางการแพทย์ และตัดสินใจเกี่ยวกับการตรวจรักษาได้ จำเป็นต้องมีกฎหมายคุ้มครองสิทธิและหน้าที่ของบุคลากรทางจิตเวชในกรณีฉุกเฉิน จำเป็นเร่งด่วน หรือผู้ตัดสินใจแทนโดยชอบด้วยกฎหมาย (Substituted decision-maker) ตลอดจนหนังสือให้ความยินยอม (Informed consent and proxy consent)

3. ผู้ป่วยจิตเวชที่เป็นอันตราย หรือก่อคดีจำเป็นต้องบังคับรักษา การคุ้มครองสิทธิของผู้ป่วยจิตเวชอาจต้องคำนึงถึงความปลอดภัยของสังคมจากพฤติกรรมที่เป็นอันตรายของผู้ป่วยด้วย ในกรณีผู้ป่วยจิตเวชคดี มีกฎหมายบังคับรักษา เช่น เงื่อนไขหนึ่งในการคุมความประพฤติ (ป.อ.ม.56(4)) และวิธีการเพื่อความปลอดภัย (ป.อ.ม. 48-49)

โดยสิทธิจากจิตเวชต้องร่วมกับการได้สถานะของบุคคลตามคำพิพากษา สถานะของบุคคลอาจได้มาหรือถูกเปลี่ยนแปลงไปได้โดยผลของคำพิพากษาของศาล เช่น คนไร้ความสามารถ คนเสมือนไร้ความสามารถ คนสาบสูญ หรือบุคคลล้มละลาย เป็นต้น เมื่อศาลมีคำสั่งย่อมมีผลให้สถานะของบุคคลเปลี่ยนแปลงไปในทางที่จะได้สิทธิหรือถูกจำกัดสิทธิตามกฎหมาย กรณีคนไร้ความสามารถจะกระทำนิติกรรมใด ๆ ไม่ได้หากฝ่าฝืนนิติกรรมจะตกเป็นโมฆียะ คนเสมือนไร้ความสามารถจะกระทำนิติกรรมบางอย่างได้ต่อเมื่อได้รับความยินยอมจากผู้พิทักษ์ก่อน คนสาบสูญตามกฎหมายให้ถือว่าถึงแก่ความตาย ทายาทย่อมจะมีสิทธิจัดการทรัพย์สินมรดกของผู้สาบสูญได้ สำหรับบุคคลล้มละลายก็จะถูกจำกัดสิทธิในการประกอบธุรกรรมต่าง ๆ รวมถึงสิทธิในการสมัครเข้าเป็นข้าราชการ พนักงาน หรือกรรมการในคณะกรรมการต่าง ๆ ของรัฐ

คนไร้ความสามารถ คือบุคคลวิกลจริตที่ศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ เมื่อบุคคลตามมาตรา 28 ร้องขอ ซึ่งได้แก่ คู่สมรส บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้ปกครองหรือผู้พิทักษ์ หรือผู้ที่ปกครองดูแลหรือพนักงานอัยการ

คำว่าบุคคลวิกลจริตที่ศาลจะสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ มิได้หมายเฉพาะบุคคลที่มีจิตใจผิดปกติหรือเป็นบ้าเท่านั้น แต่รวมถึงบุคคลที่ขาดความรำลึก ขาดความรู้สึกและขาดความสามารถรับผิดชอบจนไม่สามารถประกอบกิจการใด ๆ ได้ เช่น โรคสมองฝ่อ หรือสมองเสื่อมขั้นรุนแรง ไม่สามารถรักษาให้หายขาดได้ ทำภารกิจส่วนตัวไม่ได้ ศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถได้

บุคคลที่ศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถแล้วต้องจัดให้อยู่ในความอนุบาล (มาตรา 28) ผู้อนุบาลจึงเป็นผู้กระทำการต่าง ๆ แทนคนไร้ความสามารถ ส่วนคนไร้ความสามารถไม่สามารถกระทำการใด ๆ ด้วยตนเอง สำหรับนิติกรรมที่มีความสำคัญตามที่ระบุไว้ในมาตรา 1574 ผู้อนุบาลจะกระทำโดยพลการไม่ได้แต่ต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อน ทั้งนี้ตาม ป.พ.พ. มาตรา 28 วรรคสอง มาตรา 1574 ประกอบมาตรา 1598/18 เช่น สัญญาซื้อขายที่ดินเป็นนิติกรรมที่ระบุไว้ในมาตรา 1574(1) ต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อน แม้ได้ความว่าคนไร้ความสามารถเป็นผู้ทำสัญญาจะซื้อจะขายที่ดินด้วยตนเอง และกระทำในขณะที่ศาลยังไม่มีคำสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถก็ตาม แต่ถ้าเมื่อถึงกำหนดเวลาตามสัญญาที่จะต้องไปโอนกรรมสิทธิ์ที่ดิน ผู้นั้นถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถแล้ว ผู้อนุบาลก็ต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อนเช่นกัน

ในการที่ผู้ดูแลบุคคลวิกลจริต ได้ปล่อยปละละเลยให้บุคคลวิกลจริตไปทำความเสียหายเดือดร้อนแก่บุคคลอื่นนั้น ความรับผิดชอบของผู้ดูแลบุคคลวิกลจริตเกิดขึ้นแล้วไม่ว่าผู้ดูแลจะกระทำโดยเจตนาหรือประมาทเลินเล่อก็ตาม แม้ว่าผู้ดูแลจะไม่ได้อยู่ในขณะที่บุคคลวิกลจริตไปกระทำความผิดหรือไปกระทำความผิดร่วมด้วย ถือได้ว่า ผู้ดูแลมีความผิดในการปล่อยปละละเลยบุคคลวิกลจริต เป็นความรับผิดชอบอันเกิดจากที่ผู้ดูแลมีฐานะเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด โดยใช้หลักความรับผิดชอบทางอาญาในการกระทำของบุคคลอื่น ซึ่งมีแนวความคิดมาจากความรับผิดชอบในทางละเมิด ที่ทำให้เกิดความรับผิดชอบต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในการกระทำละเมิดของบุคคลอื่น โดยที่ผู้ต้องรับผิดชอบนั้นไม่ได้มีส่วนร่วมในการกระทำความผิด ไม่ได้ร่วมลงมือกระทำความผิดด้วย

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าบุคคล ทั้งบุคคลไร้ความสามารถ และบุคคลวิกลจริต ที่ศาลสั่งไว้แล้วนั้น ได้มีการกระทำใดๆ เกิดขึ้นภายใต้การกำกับดูแลของบิดา มารดา ผู้ปกครอง ครู อาจารย์ แพทย์ พยาบาลนั้นแล้ว หากแต่การกระทำนั้นเป็นภัยต่อบุคคลภายนอก ไม่ว่าจะกรณีใดก็สุดแล้วแต่ ผู้วิจัยเห็นสมควรอย่างยิ่งว่า บุคคลที่ดูแล บุคคลไร้ความสามารถ และบุคคลวิกลจริตนั้น สมควรได้รับโทษ และดำเนินการทางกฎหมายด้วย มิใช่เพียงการปิดความรับผิดชอบไปให้แก่บุคคลไร้ความสามารถ หรือบุคคลวิกลจริต และในการดำเนินคดีกับบุคคลไร้ความสามารถ และบุคคลวิกลจริตนั้น เป็นเพียงการลงโทษในความผิดลหุโทษ ซึ่งมีการปรับเพียง 500 บาท เปรียบเทียบ ป.อ. มาตรา 373 “ผู้ใดควบคุมดูแลบุคคลวิกลจริต ปล่อยปละละเลยให้บุคคลวิกลจริตนั้นออกเที่ยวไป โดยล้าพั้งต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าร้อยบาท”

ผู้วิจัยเห็นว่า การลงโทษดังกล่าว เป็นเพียงการลงโทษกับความผิดลหุโทษต่อผู้ไร้ความสามารถ และบุคคลวิกลจริต ซึ่งมีได้ส่งผลร้าย ต่อตัวผู้ดูแล หรือบิดา มารดา ผู้ปกครอง ครู อาจารย์ แพทย์ พยาบาล ไม่ว่าจะเป็นการดูแลในทางพฤตินัย หรือนิตินัย โดยการได้รับค่าสินจ้างใด ๆ ก็ตามแต่ ดังนั้นควรมีการเพิ่มโทษ และการดำเนินคดีต่อตัวผู้ดูแลดังที่กล่าวมาด้วย

วิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายอาญาในการลงโทษผู้ดูแลบุคคลวิกลจริต

การลงโทษอาญานั้นเป็นการลงโทษที่รุนแรงและกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้สาสมกับความร้ายแรงของการกระทำ (Retribution) เพื่อดัดนิสัยของผู้กระทำความผิด (Reformation) เพื่อป้องปรามมิให้ผู้อื่นเอาเป็นเยี่ยงอย่าง (Deterrent) และเพื่อตัดผู้กระทำความผิดออกไปจากสังคมเป็นการชั่วคราวหรือถาวร (Incapacitation) จึงเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า โทษอาญาควรใช้กับการกระทำที่มีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนอย่างร้ายแรงเท่านั้น ศาสตราจารย์เซอร์เบิร์ด แพคเกอร์ (Packer, 1986, p. 296) แห่งมหาวิทยาลัยแอสตันฟอร์ด เสนอหลักเกณฑ์ในการกำหนดโทษอาญาซึ่งเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางไว้ ดังนี้

1. คนส่วนใหญ่ในสังคมเห็นว่าการกระทำนั้นคุกคามหรือเป็นอันตรายร้ายแรงต่อการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม โดยมีลักษณะเป็นอาชญากรรมร้ายแรงที่มีผลกระทบต่อความปลอดภัยของบุคคลและสังคม เช่น การฆ่าผู้อื่น การข่มขืน การใช้กำลังประทุษร้าย การชิงทรัพย์ เป็นต้น
2. การลงโทษทางอาญาต้องทำให้การกระทำผิดนั้น ๆ ลดน้อยลง
3. การลงโทษอาญาต้องไม่ทำให้พฤติกรรมที่พึงประสงค์ของสังคมต้องลดน้อยลง
4. หากเป็นความผิดอาญาแล้ว จะสามารถบังคับใช้กฎหมายอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ทั้งนี้ โดยต้องคำนึงถึงประสิทธิภาพในการสืบหาและจับกุมผู้กระทำความผิดเป็นสำคัญ
5. กระบวนการยุติธรรมทางอาญาต้องมีประสิทธิภาพในการพิสูจน์ความผิดและลงโทษผู้กระทำความผิด โดยไม่ก่อให้เกิดภาระแก่การดำเนินกระบวนการจนเกินขอบเขตทั้งด้านคุณภาพและปริมาณ
6. ไม่มีทางเลือกอื่นที่เหมาะสมกว่าการลงโทษทางอาญา

หลักเกณฑ์ในการกำหนดโทษอาญาที่เสนอโดยศาสตราจารย์เซอร์เบิร์ด แพคเกอร์ สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ในการกำหนดโทษอาญาที่เสนอโดยคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมายของแคนาดา (Law Reform Commission of Canada) ว่าการกระทำนั้นต้องเป็นความผิดอาญาที่แท้จริง กล่าวคือ เป็นอันตรายร้ายแรงต่อบุคคลอื่น ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน (Fundamental values) หรืออาจเป็นอันตรายต่อสังคม และโทษอาญาที่จะกำหนดนั้นต้องสามารถแก้ไขปัญหาก็เกิดขึ้นจากการกระทำ นั้นได้ และต้องไม่มีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนเสียเอง

จากกรณีบุคคลวิกลจริตกระทำความผิด ซึ่งได้มาด้วยความเสียหายแก่บุคคลทั่วไปย่อมมีความผิด ศาลจึงมีบทลงโทษโดยการดำเนินคดีผู้วิกลจริต (มาตรา 14) ศาลจะตั้งจำนำคดีชั่วคราว

ได้ ต้องปรากฏว่าจำเลยเป็น บุคคลวิกลจริต และไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ซึ่งต้องเข้าหลักเกณฑ์ทั้งสองประการ (ฎ. 928/99)

- เมื่อพนักงานสอบสวนหรือศาล สั่งให้พนักงานแพทย์ตรวจเสร็จแล้ว ให้เรียกพนักงานแพทย์มาให้ถ้อยคำ แต่ถ้าเป็นกรณีที่แพทย์ไม่สามารถวินิจฉัยโรคได้ ก็ไม่จำเป็นต้องเรียกแพทย์มาให้ถ้อยคำ (ฎ. 3831/28)

- เมื่อมีเหตุควรเชื่อในเบื้องต้นว่าจำเลยเป็นผู้วิกลจริต และไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ศาลต้องสั่งให้แพทย์ตรวจจำเลยก่อน โดยข้อเท็จจริงนั้นศาลอาจจะสังเกตเห็นจากอาการกิริยาได้เอง หรือผู้เสนอข้อเท็จจริงให้ศาลทราบก็ได้ (ฎ. 2594/42)

- เมื่อศาลชั้นต้นชี้ขาดว่าจำเลยสามารถต่อสู้คดีได้ และจำเลยไม่ได้แย้ง การดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อมา จึงชอบด้วยกฎหมายแล้ว (ฎ. 809/48)

- นายประกันไม่สามารถนำตัวจำเลยส่งศาลได้ จะขอให้ศาลไต่สวนว่าจำเลยวิกลจริตตามมาตรา 14 ไม่ได้ (ฎ. 2553/25)

จากกรณีที่บุคคลวิกลจริตไม่สามารถรับโทษได้อาจมีการให้บทลงโทษแก่ผู้แทน หรือผู้อนุบาล โดยพิจารณาจากหลักทางกฎหมายที่ว่าด้วยความรับผิดชอบของผู้ว่าจ้างตามที่กฎหมายกำหนดไว้มี 3 กรณี คือ

1. ความรับผิดชอบในฐานะการจ้างงาน หรือตัวการตัวแทน

1.1 ความรับผิดชอบในส่วนการงานที่สั่งให้ทำ เช่น จ้างให้ทำถนนเข้าไปในที่ของผู้อื่น

1.2 ความรับผิดชอบในคำสั่งที่ตนให้ไว้ เป็นเพียงคำแนะนำ แต่ทำแล้วไปละเมิดผู้อื่น

1.3 ความรับผิดชอบในการเลือกหาผู้รับจ้าง จ้างคนที่ตนรู้ว่าไม่ใช่ผู้มีความสามารถหรือ

ระมัดระวังอันควร ถ้าหากไม่รู้ก็ไม่ใช่ความผิดในการเลือก

2. ความผิดรับในทางละเมิดของบุคคลต่าง ๆ

2.1 ความรับผิดชอบของบิดามารดา ผู้อนุบาล ครูบาอาจารย์ นายจ้างหรือบุคคลอื่น ในการทำละเมิดของผู้ไร้ความสามารถ

2.2 ความรับผิดชอบของผู้เยาว์หรือบุคคลวิกลจริตทางละเมิด

มาตรา 429 “บุคคลใดแม้ไร้ความสามารถเพราะเหตุเป็นผู้เยาว์หรือวิกลจริต ก็ยังต้องรับผิดชอบในผลที่ตนทำละเมิด บิดามารดาหรือผู้อนุบาลของบุคคลเช่นนี้ย่อมต้องรับผิดชอบร่วมกับเขาด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรแก่หน้าที่ดูแลซึ่งทำอยู่นั้น”

ถ้าเป็นเด็กไร้เดียงสาหรือบุคคลวิกลจริตที่ไม่รู้สำนึกในการกระทำของตน ย่อมถือว่าจงใจหรือประมาทเลินเล่อไม่ได้

2.3 ความรับผิดชอบของบิดามารดาหรือผู้อนุบาล

รับผิดชอบเนื่องจากความบกพร่องในหน้าที่ดูแล และเหตุละเมิดต้องเกิดในขณะที่ผู้ไร้ความสามารถอยู่ในระหว่างดูแล ถ้ามิใช่เหตุละเมิดที่เกิดขึ้นในระหว่างที่อยู่ในความดูแล ก็ไม่ต้องรับผิดชอบ

3. ความผิดในทางอาญา โดยการได้รับมาซึ่งสินจ้าง

ความผิดฐานทอดทิ้งปล่อยปละละเลยผู้ป่วย ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 307

“ผู้ใดมีหน้าที่ตามกฎหมายหรือตามสัญญา ต้องดูแลผู้ซึ่งพึ่งตนเองมิได้เพราะอายุ ความเจ็บป่วย กายพิการ หรือจิตพิการ ทอดทิ้งผู้ซึ่งพึ่งตนเองมิได้นั้นเสียโดยประการที่น่าจะเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่ชีวิต ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปีหรือปรับไม่เกินหกพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

องค์ประกอบของความผิด

3.1 มีหน้าที่ตามกฎหมายหรือตามสัญญาจ้างต้องดูแลผู้ป่วย คนชรา คนพิการ หรือคนวิกลจริต

3.2 ปล่อยปละละเลยในการดูแล ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 373

“ผู้ใดควบคุมดูแลบุคคลวิกลจริต ปล่อยปละละเลยให้บุคคลวิกลจริตนั้นออกเที่ยวไปโดยลำพัง ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าร้อยบาท” บุคคลใดในขณะที่กระทำความผิดอาญา เกิดมีความวิกลจริตขึ้นขนาดที่ไม่รู้ตัวเอง ไม่สามารถบังคับตัวเอง หรือไม่สามรถแยกแยะดีชั่วได้ ก็ให้พ้นจากความรับผิดชอบสำหรับความผิดนั้น แต่อาจถูกศาลให้ส่งตัวไปกักกันในสถานบำบัดโรคจิตโดยได้รับการฟื้นฟูจิตใจไปด้วยก็ได้

แต่สำหรับความผิดทางแพ่งนั้น แม้จะมีความวิกลจริตเช่นว่าเกิดขึ้น ก็ต้องรับผิดชอบสำหรับความผิดนั้น และกฎหมายไทยยังบัญญัติให้ บิดา มารดา หรือผู้อนุบาลของบุคคลนั้นต้องร่วมรับผิดชอบไปด้วย เว้นแต่สามารถพิสูจน์ได้ว่าได้ใช้ความระมัดระวังเต็มที่แล้วในการดูแลบุคคลวิกลจริต

ความผิดมาตรานี้เป็นปัญหาเกี่ยวกับพยาบาล หรือโรงพยาบาลก็คือการหลบหนีของผู้ป่วยจากโรงพยาบาลแล้วเกิดอันตรายขึ้นกับผู้ป่วยขณะหลบหนี หรือการละทิ้งเวรยามของพยาบาล การขาดการเอาใจใส่ดูแลผู้ป่วยตามหน้าที่เป็นต้น

ไม่ว่าความผิดนั้นจะเกิดขึ้นในกรณีใดก็แล้วแต่เมื่อมีความผิดดังกล่าวเกิดขึ้น อันเนื่องมาจากการกระทำของผู้ไร้ความสามารถ และบุคคลวิกลจริต แล้วนั้น ผู้มีหน้าที่ในการควบคุมดูแล เช่น ผู้ดูแล หรือบิดา มารดา ผู้ปกครอง ครู อาจารย์ แพทย์ พยาบาล ต้องได้รับโทษและถูกดำเนินคดีด้วย เพราะการกระทำดังกล่าวของผู้ไร้ความสามารถ และบุคคลวิกลจริต เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากความประมาทของผู้ดูแลเอง

ผู้วิจัยจึงสังเกตเห็นว่า บทลงโทษที่มีอยู่ไม่สามารถที่จะทำให้ผู้มีหน้าที่ดูแลบุคคล
วิกลจริต เกรงกลัวโทษทางอาญาและตระหนักถึงความสำคัญและความรับผิดชอบที่ต้องมีต่อสังคม
ในการดูแลบุคคลวิกลจริต เพื่อมิให้บุคคลวิกลจริตไปทำอันตราย ทำความเสียหาย เตือนคร่อนแก่
บุคคลอื่นได้

บทที่ 5

สรุป และข้อเสอแนะ

บทสรุป

การกระทำอันเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญานั้น เป็นการกระทำที่มีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนอันเป็นความผิดในตัวเอง (Mala in se) แต่มีกฎหมายจำนวนมากที่บัญญัติให้ผู้กระทำการอันต้องห้ามตามกฎหมายนั้น ๆ ต้องรับโทษอาญา (Mala prohibita) ซึ่งแม้ประเภทของโทษที่กำหนดตามกฎหมายเหล่านี้จะสอดคล้องกับประเภทของโทษตามมาตรา 18 แห่งประมวลกฎหมายอาญา แต่อัตราโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดจะแตกต่างกันไปตามความรุนแรงของการกระทำความผิด มิได้ใช้อัตราโทษเดียวกันกับประมวลกฎหมายอาญา

จากการศึกษาความรับผิดชอบทางอาญาแก่ผู้มีหน้าที่ในการดูแลบุคคลวิกลจริตและผู้มีจิตผิดปกติ กรณีปล่อยปละละเลย

1. กฎหมายอาญาในการกำหนดความรับผิดชอบของผู้มีหน้าที่ดูแลบุคคลวิกลจริต
คำว่าบุคคลวิกลจริตที่ศาลจะสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ มิได้หมายความว่าบุคคลที่มีจิตใจผิดปกติหรือเป็นบ้าเท่านั้น แต่รวมถึงบุคคลที่ขาดความรู้ลึก ขาดความรู้สึกและขาดความรับผิดชอบจนไม่สามารถประกอบกิจการใด ๆ ได้ เช่น โรคสมองฝ่อ หรือสมองเสื่อมขั้นรุนแรง ไม่สามารถรักษาให้หายขาดได้ ทำภารกิจส่วนตัวไม่ได้ ศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถได้ และพระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 มาตรา 3 นิยาม ความผิดปกติทางจิต คืออาการผิดปกติที่แสดงออกมาทางพฤติกรรมอารมณ์ ความคิด ความจำ สติปัญญา ประสาทการรับรู้ รวมถึงอาการทางจิตใจที่เกิดจากสุราหรือสารออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท

ในทางแพ่ง บุคคลที่ศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถแล้วต้องจัดให้อยู่ในความอนุบาล (มาตรา 28) ผู้อนุบาลจึงเป็นผู้กระทำการต่าง ๆ แทนคนไร้ความสามารถ ส่วนคนไร้ความสามารถไม่สามารถกระทำการใด ๆ ด้วยตนเอง สำหรับนิติกรรมที่มีความสำคัญตามที่ระบุไว้ในมาตรา 1574 ผู้อนุบาลจะกระทำโดยพลการไม่ได้แต่ต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อน ทั้งนี้ตาม ป.พ.พ. มาตรา 28 วรรคสอง มาตรา 1574 ประกอบมาตรา 1598/18 เช่น สัญญาซื้อขายที่ดินเป็นนิติกรรมที่ระบุไว้ในมาตรา 1574(1) ต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อน แม้ได้ความว่าคนไร้ความสามารถเป็นผู้ทำสัญญาจะซื้อจะขายที่ดินด้วยตนเอง และกระทำในขณะที่ศาลยังไม่มีคำสั่งให้เป็นคนไร้

ความสามารถก็ตาม แต่ถ้าเมื่อถึงกำหนดเวลาตามสัญญาที่จะต้องไปโอนกรรมสิทธิ์ที่ดิน ผู้นั้นถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถแล้ว ผู้นับนั้นก็ต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อนเช่นกัน

ในทางอาญาเมื่อบุคคลวิกลจริตไปกระทำความผิดทางอาญา ก็จะมีผลทางกฎหมายตามมาตรา 65 ผู้ใดกระทำความผิดในขณะที่ไม่สามารถรู้ผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้ ผู้นั้นไม่ต้องรับโทษสำหรับความผิดนั้น แต่ถ้าผู้กระทำความผิดยังสามารถรู้ผิดชอบอยู่บ้างหรือยังสามารถบังคับตนเองได้บ้าง ผู้นั้นก็ต้องรับโทษสำหรับความผิดนั้น แต่อย่างไรก็ตามศาลก็จะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดจะลงแล้วบุคคลที่มีหน้าที่ในการควบคุมดูแลบุคคลวิกลจริตจึงเกิดความรับผิดชอบในการที่ได้ปล่อยปละละเลยให้บุคคลวิกลจริตไปกระทำความเสียหายแก่ชีวิตร่างกาย ทรัพย์สินของบุคคลอื่น

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าบุคคล ทั้งบุคคลไร้ความสามารถ และบุคคลวิกลจริต ที่ศาลสั่งไว้แล้วนั้น ได้มีการกระทำใด ๆ เกิดขึ้นภายใต้การกำกับดูแลของบิดา มารดา ผู้ปกครอง ครู อาจารย์ แพทย์ พยาบาลนั้นแล้ว หากแต่การกระทำนั้นเป็นภัยต่อบุคคลภายนอก ไม่ว่าจะกรณีใดก็ตามแล้วแต่ ผู้วิจัยเห็นสมควรอย่างยิ่งว่า บุคคลที่ดูแล บุคคลไร้ความสามารถ และบุคคลวิกลจริตนั้น สมควรได้รับโทษ และดำเนินการทางกฎหมายด้วย มิใช่เพียงการปิดความรับผิดชอบไปให้แก่บุคคลไร้ความสามารถ หรือบุคคลวิกลจริต และในการดำเนินคดีกับบุคคลไร้ความสามารถ และบุคคลวิกลจริตนั้น เป็นเพียงการลงโทษในความผิดลหุโทษ ซึ่งมีการปรับเพียง 500 บาท เปรียบเทียบ ป.อ. มาตรา 373 “ผู้ใดควบคุมดูแลบุคคลวิกลจริต ปล่อยปละละเลยให้บุคคลวิกลจริตนั้นออกเที่ยวไปโดยลำพังต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าร้อยบาท”

ผู้วิจัยเห็นว่า การลงโทษดังกล่าว เป็นเพียงการลงโทษกับความผิดลหุโทษต่อผู้ไร้ความสามารถ และบุคคลวิกลจริต ซึ่งมีได้ส่งผลร้าย ต่อตัวผู้ดูแล หรือบิดา มารดา ผู้ปกครอง ครู อาจารย์ แพทย์ พยาบาล ไม่ว่าจะเป็นการดูแลในทางพฤตินัย หรือนิตินัย โดยการได้รับค่าสินจ้างใดๆ ก็ตามแต่

2. กฎหมายอาญาในการลงโทษผู้ดูแลบุคคลวิกลจริต

จากกรณีบุคคลวิกลจริตกระทำผิด ซึ่งได้มาด้วยความเสียหายแก่บุคคลทั่วไปย่อมมีความผิด ดังคำกล่าวที่ว่าบุคคลใดในขณะที่กระทำความผิดอาญา เกิดมีความวิกลจริตขึ้นขนาดที่ไม่รู้ตัวเอง ไม่สามารถบังคับตัวเอง หรือไม่สามารถแยกแยะดีชั่วได้ ก็ให้พ้นจากความรับผิดชอบสำหรับความผิดนั้น แต่อาจถูกศาลให้ส่งตัวไปกักกันในสถานบำบัดโรคจิตโดยได้รับการฟื้นฟูจิตใจไปด้วก็ได้ (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 373 “ผู้ใดควบคุมดูแลบุคคลวิกลจริต ปล่อยปละละเลยให้บุคคลวิกลจริตนั้นออกเที่ยวไปโดยลำพังต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าร้อยบาท”)

แต่สำหรับความผิดทางแพ่งนั้น แม้จะมีความวิกลจริตเช่นว่าเกิดขึ้น ก็ต้องรับผิดชอบสำหรับความผิดนั้น และกฎหมายไทยยังบัญญัติให้ บิดา มารดา หรือผู้อนุบาลของบุคคลนั้นต้องร่วมรับผิดชอบไปด้วย เว้นแต่สามารถพิสูจน์ได้ว่าได้ใช้ความระมัดระวังเต็มที่แล้วในการดูแลบุคคลวิกลจริต ความผิดมาตรานี้เป็นปัญหาเกี่ยวกับพยาบาล หรือ โรงพยาบาลก็คือการหลบหนีของผู้ป่วยจากโรงพยาบาลแล้วเกิดอันตรายขึ้นกับผู้ป่วยขณะหลบหนี หรือการละทิ้งเวรยามของพยาบาล การขาดการเอาใจใส่ดูแลผู้ป่วยตามหน้าที่เป็นต้น

ไม่ว่าความผิดนั้นจะเกิดขึ้นในกรณีใดก็แล้วแต่เมื่อมีความผิดดังกล่าวเกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการกระทำของผู้ไร้ความสามารถ และบุคคลวิกลจริต แล้วนั้น ผู้มีหน้าที่ในการควบคุมดูแล เช่น ผู้ดูแล หรือบิดา มารดา ผู้ปกครอง ครู อาจารย์ แพทย์ พยาบาล ต้องได้รับโทษและการดำเนินคดีด้วย เพราะการกระทำดังกล่าวของผู้ไร้ความสามารถ และบุคคลวิกลจริต อันเนื่องมาจากการกระทำโดยเจตนาหรือความประมาทของผู้ดูแลเอง

ผู้วิจัยจึงสังเกตเห็นว่า การเพิ่มบทลงโทษให้หนักมากขึ้นจากเดิม และในการดำเนินคดี และบทลงโทษนั้นควรมุ่งประเด็นไปที่ตัวผู้ดูแล มากกว่า ผู้ไร้ความสามารถ และบุคคลวิกลจริต รวมถึงระยะเวลาในการดำเนินคดีต้องมีความกระชับ และรวดเร็วเพื่อมิให้บุคคลวิกลจริต ผู้มีจิตผิดปกติ ต้องขาดโอกาส และให้เกิดประโยชน์ต่อผู้ไร้ความสามารถ และบุคคลวิกลจริต ที่ได้รับการเสียหายอย่างทันที่

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษามาตรการความรับผิดชอบทางอาญาแก่ผู้มีหน้าที่ในการดูแลบุคคลวิกลจริต โดยศึกษากรณีการปล่อยปละละเลยบุคคลวิกลจริต ผู้วิจัยพบว่า ควรปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับสังคมในปัจจุบัน

1. ความรับผิดชอบทางอาญาต่อตัวผู้มีหน้าที่ควบคุมดูแลบุคคลวิกลจริต ไม่ว่าจะเป็นผู้อนุบาล บิดา มารดา พี่น้อง ญาติ แพทย์พยาบาลผู้ทำการรักษา ผู้ที่อาศัยอยู่ร่วมกับบุคคลวิกลจริต และรวมถึงผู้มีหน้าที่ควบคุมดูแลอันเกิดจากสัญญาทางแพ่งด้วย ผู้ควบคุมดูแลควรที่จะมีความผิดในการกระทำของบุคคลวิกลจริต ถึงแม้ว่าผู้ดูแลจะไม่ได้รู้เห็นขณะที่บุคคลวิกลจริตกระทำความผิด ไม่ได้เป็นตัวการ ผู้ใช้ ผู้สนับสนุน แต่ผู้ดูแลก็ต้องมีความผิด แม้ว่าผู้ดูแลจะเจตนาหรือประมาทเล็กน้อยในการปล่อยปละละเลยบุคคลวิกลจริต ซึ่งความรับผิดชอบทางอาญามีเพียงตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 373 เป็นเพียงความผิดลหุโทษ แต่การกระทำของบุคคลวิกลจริตนั้นอาจเกิดความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สินของบุคคลอื่นได้

ผู้วิจัยจึงเห็นควรให้ความรับผิดชอบของผู้ดูแลบุคคลวิกลจริตมิใช่เป็นความผิดเพียงลหุโทษ แต่เป็นความรับผิดชอบในภาคของความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาที่มีความรับผิดชอบเท่าเทียมกับ บุคคลที่กระทำความผิดทางอาญาในความผิด เช่น ความผิดเกี่ยวกับชีวิตร่างกาย ความผิดเกี่ยวกับ เสรีภาพละชื่อเสียง ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์

ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ควรจะต้องบัญญัติให้ชัดเจนเกี่ยวกับการ ค้ำครอง และการช่วยเหลือจากรัฐ โดยเพิ่มสิทธิของบุคคลวิกลจริตเกี่ยวกับการบำบัดรักษาตาม มาตรการทางแพทย์ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้บุคคลวิกลจริตมีอาการดีขึ้น และเมื่อได้รับการ รักษาบุคคลวิกลจริตนั้นก็จะมีอาการคลุ้มคลั่งที่จะทำร้ายตัวเอง หรือทำร้ายบุคคลอื่น หรือสร้างความ เดือดร้อนเสียหายแก่สังคมได้

2. กฎหมายอาญาในการลงโทษผู้ดูแลบุคคลวิกลจริต โทษทางอาญาควรใช้กับการกระทำ ที่มีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน โดยเฉพาะการกระทำที่เป็น อันตรายต่อการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม โดยมีลักษณะเป็นอาชญากรรมที่มีผลต่อความปลอดภัย ของบุคคลและสังคม การกระทำความผิดของบุคคลวิกลจริตก็เช่นกันเป็นการกระทำที่อาจก่อให้เกิด อันตรายต่อสังคม ฉะนั้น การลงโทษผู้ดูแลบุคคลวิกลจริตไม่ว่าความผิดนั้นจะเกิดขึ้นในกรณีใดก็ แล้วแต่เมื่อมีความผิดดังกล่าวเกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการกระทำของผู้ไร้ความสามารถ และบุคคล วิกลจริต แล้วนั้น ผู้มีหน้าที่ในการควบคุมดูแล เช่น ผู้ดูแล หรือบิดา มารดา ผู้ปกครอง ครู อาจารย์ แพทย์ พยาบาล ต้องได้รับการลงโทษ และการดำเนินคดีด้วย แต่การลงโทษตามกฎหมายที่มีอยู่นั้น มีเพียงโทษปรับ 500 บาท ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 373 ผู้ใดควบคุมดูแลบุคคล วิกลจริต ปล่อยปละละเลยให้บุคคลวิกลจริตออกเที่ยวไปโดยลำพัง ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน ห้าร้อยบาท ซึ่งการลงโทษเพียงเท่านี้ไม่สามารถที่จะทำให้ ผู้มีหน้าที่ดูแลบุคคลวิกลจริต ไร้ความ ระมัดระวังในการดูแลบุคคลวิกลจริตได้

ผู้วิจัยจึงเห็นควรให้การลงโทษที่รุนแรงเพิ่มมากขึ้นเช่น บทลงโทษอันเท่าเทียมกันกับ ผู้ปกติที่กระทำผิด เพื่อให้ผู้มีหน้าที่ดูแลบุคคลวิกลจริต เกรงกลัวโทษทางอาญา ตระหนักถึง ความสำคัญและความรับผิดชอบที่ต้องมีต่อสังคมและใช้ความระมัดระวังในการดูแลบุคคลวิกลจริต เพื่อมิให้บุคคลวิกลจริตไปทำอันตราย ทำความเสียหาย เดือดร้อนแก่บุคคลอื่นได้ โดยการเพิ่มโทษ ปรับเป็น 5,000 บาท โดยผู้วิจัยประมาณจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงในปัจจุบันเทียบเคียงกับ โทษปรับในประมวลกฎหมายอาญาภาคความผิด และให้มีโทษจำคุก หรือโทษทั้งจำทั้งปรับ

บรรณานุกรม

- กาญจน์ สมเกียรติกุล. (2518). *การน้อมราชฎ์บังหลวง: วิเคราะห์จากการพัฒนาประเทศในสมัย
รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2411 – 2453*. วิทยานิพนธ์
อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- กิตติศักดิ์ ปรัตติ. (2553). *หลักกฎหมายบุคคล* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: วิทยุชน.
- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. (2551) *คำอธิบายหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 6).
กรุงเทพฯ: จีรัชการพิมพ์.
- คณิต ณ นคร. (2549). *กฎหมายอาญาภาคความผิด* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: วิทยุชน.
- คัมภีร์ DEKA. (2007). เข้าถึงได้จาก
<http://www.supremecourt.or.th/webportal/supremecourt/index.php>
ความเสี่ยงในการจำหน่ายผู้ป่วยจิตเวช. (ม.ป.ป.). เข้าถึงได้จาก
www.sirirajmedj.com/content_download.php?content_id=1964
- จิตติ ดิงศักดิ์. (2522). *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยบุคคล* (พิมพ์ครั้งที่ 4).
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จิตติ ดิงศักดิ์. (2546). *กฎหมายอาญาภาค 1* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษา
กฎหมาย แห่งเนติบัณฑิตยสภา.
- จิตรดา จุงวงศ์. (2545). *แนวทางในการตรวจสอบควบคุมการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐในความผิดต่อ
ตำแหน่งหน้าที่ราชการ*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์, จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- จิราภรณ์ สรรพวิรวงศ์ และคณะ (2554). *ความเครียดและการเผชิญความเครียดของผู้ป่วยจิตเภท
ในชีวิตประจำวัน: กรณีศึกษา โรงพยาบาลสมเด็จพระเจ้าพระยา. วารสารการพยาบาลจิตเวช
และสุขภาพจิต, 14(กรกฎาคม – ธันวาคม), 52 – 63.*
- เฉลิมวุฒิ สาระกิจ. (ม.ป.ป.). *ความรับผิดชอบในการกระทำของบุคคลอื่น*. เข้าถึงได้จาก
http://chalermwutsa.blogspot.com/2014/06/blog-post_30.html
- ชาญชัย แสวงศักดิ์. (2541). *คำอธิบายกฎหมายจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง*
(พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: วิทยุชน.
- ชาญชัย แสวงศักดิ์. (2541). *นิติกรรมทางปกครองและสัญญาทางปกครอง*. กรุงเทพฯ: วิทยุชน.

- ชูป กาญจนประกร. (2514). “ระบบอุปถัมภ์” การบริหารบุคคลในประเทศไทย. รวบรวมโดย อมร รัชสาสัย และ โสรัง สุจริตกุล. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- เด่นเดือน เชษฐสุมน. (2539). การดำเนินคดีกับเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, สาขานิติศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณรงค์ ใจหาญ. (2543). กฎหมายอาญาว่าด้วยโทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัย. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. (2552). ประมวลกฎหมายอาญา ฉบับอ้างอิง (พิมพ์ครั้งที่ 23). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. (ม.ป.ป). รายงานสรุปผลการวิจัย เรื่อง ความรับผิดชอบของนิติบุคคล (หัวข้อที่ 8 ของโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนากฎหมายป้องกันและปราบปรามองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ”ระยะที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายสถาบันกฎหมายอาญา.
- ทัศนะ สุวรรณจุฑะ. (2531). นิติเวชศาสตร์. กรุงเทพฯ: กักตักการพิมพ์.
- ชานินทร์ กรัยวิเชียร. (2510). กฎหมายกับการฉ้อราษฎร์บังหลวง; อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี.
- ชานินทร์ กรัยวิเชียร และวิชา มหาคุณ. (2534). การตีความกฎหมาย. วารสารกฎหมายสุโขทัย ธรรมมาธิราช, 3(1), 9-30.
- บทความการดูแลสุขภาพ และเคล็ดลับเพื่อสุขภาพดี สำหรับผู้สนใจในการรักษาสุขภาพ ทั้งสุขภาพกาย และสุขภาพจิต. (ม.ป.ป.). เข้าถึงได้จาก <http://www.healthcarethai.com/ประวัติศาสตร์ของโรคจิต/>
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2536). กฎหมายมหาชน. กรุงเทพฯ: นิติธรรม.
- ประคอง เตกฉัตร. (2525). กติกาเมือง ผู้พิพากษา หัวหน้าศาลจังหวัดนครศรีธรรมราช. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- ประทีป ทับอัตรานนท์.(2555). ความผิดหุโทษ. นครปฐม: สันทวิกิจ.
- ประทักษ์ ลิขิตเลอสรวง. (2532). การรักษาด้วยไฟฟ้า: มุมมองในแง่จรรยาบรรณและในเชิงกฎหมาย. วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย, 34(2532), 25-29.
- ประวัติศาสตร์ของโรคทางจิต. (2556). เข้าถึงได้จาก <http://www.healthcarethai.com/%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%95%E0%B8%B4%E0%B8%A8%E0%B8%B2%E0%B8%AA%E0%B8%95%E0%B8%A3%E0%B9%8C%E0%B8%82%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B9%82%E0%B8%A3%E0%B8%84%E0%B8%88%E0%B8%B4%E0%B8%95/>

- ประสิทธิ์ โฆวิทกุล. (2549). *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยนิติบุคคลและความรับผิดชอบ* ทางอาญาของนิติบุคคล (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: นิติธรรม.
- ปรีดีหทัย แก้วฉวีรัตน์. (2534). *การศึกษายทบาทของสมาชิกในครอบครัวในการดูแลผู้ป่วยจิตเวช: ศึกษาเฉพาะกรณี โรงพยาบาลสวนสราญรมย์. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.*
- ปิยฉัตร สะอาดเขม. (2544). *ประสบการณ์การดูแลคนในครอบครัวในการดูแลบุคคลที่มีปัญหาทางจิตเวชด้านจิตวิญญาณ. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพยาบาล สุขภาพจิตและจิตเวช, คณะพยาบาลศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- พรชัย สุนทรพันธุ์ และณัฐพงษ์ โปษะบุตร. (2542). *กฎหมายเอกชน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ภัทรา ธีรลาภ. (2530). *การศึกษาสภาพผู้ป่วยจิตเภทภายหลังการรักษา: ศึกษาเฉพาะกรณี โรงพยาบาลศรีธัญญา. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.*
- ภัทรศักดิ์ วรรณแสง. (2538). *ย่อหลักกฎหมายละเมิด*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.
- โกคิน พลกุล. (ม.ป.ป.). *คำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีแพ่ง*. เข้าถึงได้จาก <http://dl.parliament.go.th/handle/lirt/362230>
- โกคิน พลกุล และชาญชัย แสวงศักดิ์. (2549). *หลักกฎหมายมหาชนเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: นิติธรรม.
- ฤทัย หงส์ศิริ. (2553). *ความหมายและองค์ประกอบของนิติกรรมทางปกครอง คู่มือการศึกษาวิชากฎหมายปกครอง*. กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.
- ฤทัยรัตน์ ปทุมานนท์. (2552). *การควบคุมมูลเหตุทางข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายในहारออกคำสั่งทางปกครองของศาลปกครองไทย. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.*
- พระมหาชาติชาย ไบทัตทิมา และกิติพัฒน์ นนทปัทมะคุลย์. (2548). *บูรณาการทางสังคมของผู้ป่วยจิตเภทหลังการบำบัดรักษา: การดำเนินชีวิตในสังคมของผู้ป่วยโรงพยาบาลศรีธัญญา. ใน เอกสารคำสอนวิชา สค. 642: การวิจัยเชิงคุณภาพในงานสังคมสงเคราะห์* (หน้า 45-82) กรุงเทพฯ: คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระวรภักดิ์พิบูลย์ (ม.ล. นภา ชุมสาย). (2512). *ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ของสมาคมสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย.

- พัสดุน ตันติเตมิต. (2555). *ความคิดฐานเจ้าพนักงานปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, สาขากฎหมายอาญา, คณะนิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เพชร คันธสายบัว. (2544). *การวิเคราะห์ตั้งแต่แปลงจำแนกกลุ่มผู้ป่วยจิตเภทที่ป่วยซ้ำและไม่ป่วยซ้ำ*. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการพยาบาลสุขภาพจิตและจิตเวช, คณะพยาบาลศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เพ็ริบ หุตางกูร. (2536). *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยมรดก*. กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มานิต มานิตเจริญ. (2507). *พจนานุกรมไทย*. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยาสัมพันธ์.
- ลิขิต ชีรเวทิน. (2539). *การปฏิรูปการเมือง*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ลิขิต ชีรเวทิน. (2545). *การเมืองการปกครองของไทย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วรเจตน์ ภาคีรัตน์. (2549). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายปกครอง: หลักการพื้นฐานของกฎหมายปกครอง และการกระทำทางปกครอง (พิมพ์ครั้งที่ 3)*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- วารินทร์ วงศ์หาญเขาว์. (2516). *การวิเคราะห์การขัดแย้งกับการศึกษาเรื่องคอร์ปชั่น*. *วารสารสังคมศาสตร์*, 10(1), 26-32.
- วิเชียร วิริยะประสิทธิ์. (2548). *3 คดีประวัติศาสตร์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์. (2507). *เหตุตาย*. *สารศิริราช*, 16(2507), 527-528.
- วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์. (2527). *จดหมายถึงบรรณาธิการ เรื่องการ การชันสูตรพลิกศพ*. *แพทย์สภาสาร*, 13(2), 5-10.
- วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์. (2530). *นิติเวชศาสตร์ ความหมาย ประวัติ และขอบเขต*. *วารสารนิติศาสตร์*, 18(1), 5-12.
- วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์. (2532). *นิติเวชศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 5)*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์. (2534). *นิติเวชคลินิก*. *วารสารคลินิก*, 7(12), 259-265.
- วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์. (2537). *การศึกษาระบบงานนิติเวชของไทยและต่างประเทศ*. *คุณภาพ*, 3(41), 35-80.
- ศูนย์เครือข่ายวิชาการเพื่อสังเกตการณ์และวิจัยความสุขชุมชน (ศูนย์วิจัยความสุขชุมชน). (2553). *โครงการสำรวจความพึงพอใจของประชาชนต่อมาตรการป้องกัน และปราบปรามการทุจริตในภาครัฐของกระทรวงยุติธรรมประจำปี พ.ศ.2553*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ.

- สมศักดิ์ สิงหะพันธุ์. (2515). *คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา เล่ม 3 (ภาคความผิด)*. กรุงเทพฯ: การศาสนา.
- สถาบันวิจัยแห่งชาติ. (2509). *รายงานผลการวิจัยเรื่องการทุจริตในวงราชการ*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยแห่งชาติ.
- สัญญา ธรรมศักดิ์. (2534). *คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 4)*. กรุงเทพฯ: แสงทองการพิมพ์.
- สุชาติ สวัสดิ์ศรี. (2518). *คำประกาศของความรู้สึกใหม่*. กรุงเทพฯ: ดวงกมล.
- สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2553). *ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุธินี รัตนวราห. (2553). *สรุปคำบรรยาย รายวิชา LA 796 กฎหมายอาญาชั้นสูง*. กรุงเทพฯ: ฝ่ายวิชาการนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหงนครศรีฯ รุ่นที่ 4 ครั้งที่ 1 วันที่ 10-11 กรกฎาคม 2553.
- แสวง บุญเฉลิมวิภาส. (2546). *หลักกฎหมายอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 4)*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- หยุด แสงอุทัย. (2502). *คำบรรยายประมวลกฎหมายอาญา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานแนะนำกฎหมาย.
- อรพินท์ ขจรอำไพสุข. (2551). *ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับกฎหมาย (พิมพ์ครั้งที่ 8)*. มานิตย์ จุมปา, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรรถสิทธิ์ ชื่นสงวน. (2548). *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ : ความรับผิดชอบละเมิดของเจ้าหน้าที่ ข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม การเช่าอสังหาริมทรัพย์เพื่อพาณิชย์กรรมและอุตสาหกรรม (พิมพ์ครั้งที่ 5)*. กรุงเทพฯ: อักษราพัฒนา.
- อรรถสิทธิ์ ชื่นสงวน. (2515). *หลักกฎหมายอาญา: การลงโทษ*. กรุงเทพฯ: สรรพสามิต.
- อภิชัย มงคล และคณะ. (2544). *รายงานการวิจัยเรื่อง สุขภาพจิตของคนไทย: มุมมองของประชาชนชาวอีสาน โรงพยาบาลจิตเวช ขอนแก่น*. กรุงเทพฯ: กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข.
- อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ. (2548). *ทฤษฎีอาญา*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- อุทิศ สุภาพ. (2545). *การนาปรัชญาอาชญาวิทยามาใช้ในการกำหนดโทษของศาลไทย: ศึกษาเฉพาะกรณีผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ร้าย และผู้กระทำความผิดโดยพลั้งพลาด*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต, คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อุทิศ แสนโกศิก. (2525). *กฎหมายอาญาภาค 1*. กรุงเทพฯ: ศูนย์บริการเอกสารและวิชาการกองวิชาการ กรมอัยการ.
- Black Law Dictionary*. (1979). (4 th ed). St Paul, MN: West.

- Branaman, A. (2001). (Erving Goffman. In A. Elliott, & B.S. Turner, (Eds.), *Profile in contemporary social theory*. (pp. 9-15). London: Sage.
- Cameron, J. M. (1980). The medico-legal expert-past, present and future. *Med Sci Law*, 20, 3-13.
- Collin, P. H. (1987). *English law dictionary*. London: Peter Collin.
- Gould, J. & Kolb, W. (1965). *Dictionary of social sciences*. New York: The Free Press.
- Herbert, L. P. (1986). *The Limit of the Criminal Sanction*. California: Stanford University Press.
- Lord, A. (1902). *A study in conscience and politics*. Chicago: A.J.Nystrom & Co.
- Myrdal, G. (1968). The folklore of corruption. *The Asian Magazine*, 8(24), 59-72.
- Payne, M. (1997). *Modern social work theory: A critical introduction*. London: MacMillan.
- Robbins, S. P., Chatterjee, P., & Canda, E. R. (1998). *Contemporary human behaviour theory*. Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.
- Roth, L. H. (1991). Informed consent and its applicability for psychiatry. In : Michels R, Carenar JO, Brodie, H.K, et al, eds. *Psychiatry*. (pp. 1-14). Philadelphia: J.B. Lippincott.
- Saunders, W. B. (1975). *Dorland's illustrated medical dictionary*. n.p.
- Schwartz, H. I, & Roth, L. H. (1989). Informed consent and competency in psychiatric practice. In: Tasman, A, Hales R. E, Frances A. J, (eds.). *Review of psychiatry*. (Vol. 8; pp. 409-431) Washington DC: American Psychiatric Press.
- Van, R. E. (1970). On the theory of corruption. *Economic Development and Cultural Change*, 19(1), 104-118.
- Wrait, R. & Edgar, S. (1963). *Corruption in the developing countries*. London: George Allen and Unwin.